

Evangelia lui Nicodim

Ediție bilingvă

Taducere din limba latină și note:

SORIN-DAN DAMIAN

Editura
2012

HERALD

© 2012 by Editura HERALD

Redactor: Radu Duma

Realizare grafică: Vadim Cazacu

Lector: Paul Acsinte

Textul în limba latină a fost preluat din Johann Albert Fabricius, *Codex Apocryphus Novi Testamenti. The uncanonical Gospels and other writings referring to the first ages of Christianity; in the original languages*, London, 1852, p. 183 – 219.

Studiul introductiv *The evangelium Nicodemi in the Latin Middle Ages* este cuprins în antologia Zbigniew Izydo rczyc (ed.), „The Medieval Gospel of Nicodemus. Texts, Int ertexts and Contexts în Western Europe”, Arizona State Un iversity Press, SUA, 1997, pp. 43 – 101.

Prescurtări scripturistice

Ieșire Is
Deuteronom Dt
4 Regi 4 Rg

Psalmii Ps
Isaia Is
Miheia Mi
Avacum Ave
Matei Mt
Marcu Mc
Luca Le
Ioan în

Evangelhia lui Nicodim în evul mediu latin

Încă din perioada Renașterii, *Evangelium Nicodemi* (EN) a reprezentat obiectul atenției cercetătorilor și al cer cetării critice, Ceea ce i-a atras și a continuat să-i intrige p e savanți de-a lungul secolelor a fost misterul originii sale î n cadrul antichității creștine. Transmiterea sa ulterioară și vicisitudinile din perioada evului mediu se pare că au stâr nit un interes relativ scăzut. Prezentul studiu încearcă să in verseze această tendință. Acesta pune accentul pe evul me diu și pe proeminența *Evangeliei lui Nicodim* în domeniul religios medieval. Studiul susține argumentat faptul că, de și născută în antichitatea târzie, *EN* s-a dezvoltat, a înflori t, și a ajutat la definirea moștenirii culturale europene în p erioada evului mediu. Cercetarea manuscriselor încă neex plorate scoate la lumină bogăția de text și complexitatea a pocrifei latine, explorează atitudinile medievale față de ace asta și studiază influența sa asupra culturii religioase a Ap usului medieval¹.

1. Tradițiile textuale

Pe parcursul întinsei sale istorii în cadrul creștinismu l latin, *EN* a dezvoltat o varietate de forme textuale, pe car e abia acum am început să le clarificăm². În unele din aces te variante, *EN* a căpătat un limbaj și detalii reale de tip idi osincratic. În alte forme textuale, *EN* a absorbit textele adi ționale, care o alterau, în ceea ce privește scopul și concen trarea. În alte variante, *EN* s-a adaptat contextelor poetice, hagiografice sau enciclopedice. Rodnicia apocrifei este de departe surprinzătoare. Dacă Evangheliile canonice, trans

mise cu o grijă considerabilă pentru corectitudine sub ochiul atent al Bisericii, au dezvoltat o întreagă paletă de variante, nu este de mirare că apocrifele latine, cum ar fi *EN*, copiate în condiții mult mai puțin riguroase, au tins să se schimbe și să evolueze mult mai ușor. Copiștii au considerat de multe ori a fi necesar să-și șlefuiască stilul, gramatica sau dicția, să adauge în text ceea ce ei au considerat că a fost trecut cu vederea sau să elimine ceea ce au considerat că nu este corespunzător, sau să schimbe narațiunea ori baza teologică³. În acest proces de revizuirii succesive, baza originală a textelor scrierilor apocrife a tins spre o întoarcere în timp la primele copii sau, în alt sens, în abstract. Ceea ce a rămas a fost numai textul transformat și, uneori, aproape de a pierdere identității sale originale.

1.1 Palimpsestul *Vienna*

Cea mai timpurie evidență sigură a traducerii în limbă latină a textului grecesc *Faptele lui Pilat*, cunoscut în evul mediu târziu și în perioada modernă, în Apus, ca *EN*, provine dintr-un manuscris de secol V intitulat *Vienna*, de la Österreichische Nationalbibliothek MS, 5634. Manuscrisul este un palimpsest: sub un strat de secol VIII, cu citate din Părinți, un strat de secol V cuprinzând, pe lângă o serie de pasaje din Evanghelia canonică după Matei și apocrifa *Evanghelia copilăriei după Toma*, și ample pasaje din *Evanghelia lui Nicodim*. Nu există nicio referință explicită la *EN* în scrierile din latină ale Părinților aflate pe palimpsest, și nici un Părinte latin nu citează sau descrie vreun text care să poată fi identificat ca fiind *EN*.

Este posibil ca numai doi scriitori latini să fi făcut referire la corespondența lui Pilat cu împăratul, care a fost în mod frecvent anexată *EN* în manuscrisele medievale. În lucrarea sa, *Apologeticum* 5.2, Tertullian († ca 220) susține că Tiberiu a primit informații „din Palestina” care confirmau dumnezeirea lui Hristos. În alt loc, la 21.24, spune că însuși Pilat a fost cel care a trimis aceste informații⁵. Două secole mai târziu, Paulus Orosius, contemporanul lui Augustin, face aluzie la o aceeași informare a lui Pilat către Tiberiu, î

în lucrarea sa *Historiarum adversum paganos libri VII*, la capitoul 7.46. Totuși, informația sa a fost de mână a doua, provenind în mod sigur de la traducerea efectuată de Rufin a *Istoriei Ecleeziastice* scrise de Eusebiu din Cezareea 2.2.1 – 27. Remarcile lui Tertullian și cele ale lui Orosius sugerează o mai timpurie relatare a tradiției scrisorilor lui Pilat, însă nu vorbesc nimic despre *Evanghelia lui Nicodim*, în sine. Eusebiu, sursa finală de limbă greacă a lui Orosius, face câteva aluzii la anumite „hypomnemata” ale lui Pilat (1.9.3, 1.11.9, 9.5.1 și 9.7.1) 8; Rufin nu numai că le traduce pe toate, ci chiar înserează aluzii independente în discursul apologetic al lui Lucian de Antiohia (adăugat la 9 – 6.3) 9. Din păcate, la fel cum nu este posibil, pe baza referințelor lui Eusebiu, să afirmăm că într-adevăr el a cunoscut textul existent acum în manuscrisele grecești¹⁰, este la fel de imposibil, pe baza traducerii lui Rufin, să tragem vreo concluzie în legătură cu cunoașterea *Faptelor*, în orice versiune lingvistică, în Apus.

Abia spre sfârșitul sec. al VI-lea, *EN* își lasă o primă amprentă asupra literaturii de limbă latină. Grigorie de Tours (†594), un episcop istoric, relatează în a sa lucrare *Dece m libris historiarum* 1.21 istoria prinderii și închiderii lui Iosif din Arimateea, „ut gesta Pilat iad Tiberium imperatorem missa referunt” („precum fac referire Faptele lui Pilat, trimise lui Tiberiu”) 11. Aceleași „fapte”, susține el, „apud nos hodie retentur scripta” (1.24; „sunt păstrate, în scris, până în ziua de azi”) 12. Astfel, în absența oricărei referințe patristice a *Evangheliei lui Nicodim* înainte de sec. al VI-lea, palimpsestul de la Viena rămâne singurul martor sigur la apariția unei forme timpurii a *EN*, în limba latină.

Palimpsestul începe cu un prolog în care Aeneas¹³ se introduce pe sine ca fiind cel care a descoperit și a tradus în limba greacă documentul original din ebraică, cu privire la Hristos, și își datează descoperirea în anul 425 sau 440 d. Hr¹⁴. Un al doilea prolog datează Pătimirile lui Hristos și îl numește pe Nicodim ca autor al textului. Textul în sine cuprinde numai prima parte a *Evangheliei lui Nicodim*, numită de Constantinus de Tischendorf *Gesta Pilați* [Faptele l

ui Pilat] (GP) și co-extensiv cu existentele *Faptea* din limba greacă¹⁵. Acestea se păstrează aici într-o stare fragmentară. Lucrarea *GP* este alcătuită din două secțiuni majore tematice: judecata înaintea lui Pilat, culminând cu răstignirea, și înmormântarea, împreună cu eliberarea miraculoasă a lui Iosif din Arimateea și cu mărturiile care demonstrează înălțarea lui Hristos. Relatarea cu privire la tânguiriile iadului sau *Descensus Christi ad Inferos* [Pogorârea lui Hristos la Iad] (DI) – a treia secțiune majoră a versiunilor latine târzii – lipsește din palimpsest. Este posibil ca palimpsestul să-și fi pierdut din pagini prin deteriorare accidentală sau, mult mai probabil, este posibil ca *DI* să fi lipsit din originalul din limba greacă. *DI* nu apare nici în versiunea greacă timpurie A a apocrifei, și nici în recenziile din Orient care au legătură cu ea.

Versiunile latine timpurii ale *EN* arată, în ceea ce privește trăsăturile lingvistice, o puternică dependență de textul grec. Traducătorul a urmat varianta originală în întregime, pe alocuri „elenizându-și” lexicul și reproducând sintaxa greacă în detrimentul sensului¹⁶.

1.2 Versiunile latine târzii

Procesul de revizuire a *EN* în limba latină trebuie să fi început la scurtă vreme după traducerea ei din limba greacă, din moment ce textele păstrate în codicele de secol IX, primele care au supraviețuit în afară de palimpsest, sunt diferite nu numai de versiunea de la Viena, ci și față de celelalte. Diversificarea textuală a continuat, probabil mult mai intens, în primele secole ale celui de-al doilea mileniu, producând o multitudine de forme și versiuni medievale, totuși discrete. Până acum au fost distinse trei tipuri textuale principale, pe baza caracteristicilor lexicale și tematice comune: A, B și C ¹⁷. Diferența dintre A și B a fost deja scoasă în evidență de către Ernst von Dobschütz, care a arătat că manuscrisele utilizate de Tischendorf pentru ediția sa critică a *Evangeliei lui Nicodim* au reprezentat două revizuii textuale distincte¹⁸. Dintre cele două versiuni ale capitolelor 1 – 16, Tischendorf a alcătuit una singură, un text eclectic

ic al *GP*. Cele două versiuni ale capitolelor 17 - 27, el le-a publicat separat ca *DI* A și B. De asemenea, Tischendorf a utilizat un manuscris al *ENC*19, dar nici el și nici Dobschütz nu l-au recunoscut ca fiind un text distinct.

1.2.1 *Evangelium Nicodemi* A

Este probabil cea mai cunoscută variantă, deoarece a pare într-un număr foarte mare de manuscrise de tip A 20. Un text standard de acest tip începe cu cel de-al doilea prolog al traducerii originale (așa cum apare în palimpsestul *Vienna*), oferind data pătimirii lui Hristos. În descrierea procesului înaintea lui Pilat și răstignirea, lexicul și sintaxa corespund îndeaproape palimpsestului. Această strânsă relație se destinde în cea de-a doua secțiune tematică, istoria lui Iosif din Arimateea (care începe în capitolul 12), și care diferă considerabil, limitând și simplificând diversele episoade.

Textele timpurii de tip A diferă între ele în ceea ce privește o serie de detalii. Cele mai multe dintre ele aparțin uneia dintre cele două subgrupe, și anume: unele datează pătimirea în timpul consulatului lui „Rufin și Rubbelion”, în vreme ce altele în vremea consulatului lui „Bassus și Tarquilionnis”. Diferențele dintre cele două subgrupe se întind dincolo de prolog, manifestându-se cel mai concret în capitolele 1.6 și 3.1, sub forma omisiunilor, a adăugirilor și a alegerilor stilistice și lexicale independente²¹.

Cu toate acestea, ceea ce constituie cea mai semnificativă îndepărtare de textul *Vienna*, îl reprezintă includerea și integrarea temei pogorării în iad, și anume *DI*. Ca și *GP* care o continuă, intriga din *DI* își poate avea originea în lumea vorbitoare de limbă greacă. Asemenea relatări care se găsesc, de exemplu, în omiliile din secolele V-VI ale lui pseudoEusebiu de Alexandria și ale lui pseudoEpifanie sunt considerate, în multe cazuri, ca fiind derivate din arhetipul grecesc al *DI*²². Dacă, într-adevăr, a existat o asemenea narțiune arhetipală, ea trebuie să fi circulat independent de textul din limba greacă al *GP*, de vreme ce nici cele mai veci

hi versiuni din limba greacă sau latină, și nici traducерile d in Orient nu fac referire la ea²³. Este foarte posibil ca *DI* să fi fost atașat pentru prima dată la *GP* din limba latină, un deva între secolele al V-lea și al IX-lea. Că a fost tradusă din limba greacă special pentru acest scop, sau că a existat în limba latină înainte de a se contopi cu apocrifa Pătimirilor, rămâne o problemă de speculație.

Cu toate acestea, există o dovadă care să sugereze faptul că presupusa traducere a *DI* nu s-a contopit cu variantă din limba latină a *GP*, fără o anumită interacțiune anterioară cu alte texte din limba latină. Istoria călătoriei lui Set către Paradis în căutarea „untdelemnului milostivirii”, pentru părintele său bolnav – care lipsește din relatările lui pseudoEusebiu sau pseudoEpifanie, dar existentă în varianta latină a *DI* – este luată direct din traducerea în limba latină a grecescului *Viața lui Adam și a Evei*. În special, prorocirea arhanghelului Mihail în legătură cu venirea lui Mesia (*EN* 19.1, „nullo modo poteri sex e o accipere... ad arborem misericordiae”) corespunde aproape textual cu ceea ce apare în varianta latină a *Vita Adae et Evae* ²⁴. Este improbabil că a prorocirea să fi fost deja inclusă în relatarea din limba greacă a *DI*, deoarece asemănările dintre *Vita Adae et Evae* și varianta latină a *DI* sunt atât de apropiate încât nu pot fi explicate de traducерile paralele, din sursele lor din limba greacă²⁵. Prin urmare, *DI* trebuie să fi fost dezvoltată cu istoria lui Set și cu prorocirea lui Mihail, numai după ce ambele au devenit accesibile în limba latină²⁶.

Relația dintre *EN* și un alt text din limba latină, așa numitul text pseudoaugustinian „Cuvântul 160: Despre Paști II”, nu a fost încă explicată într-un mod satisfăcător²⁷. Într-unul dintre manuscrisele sale timpurii (Chicago, Newberry Library MS. 1, fol. 90 r-91 v, saec. IX), „Cuvântul” începe cu un fragment dintr-o omilie a Sf. Grigorie cel Mare. Acesta este urmat de o serie de întrebări și figuri de stil retoric care relatează uimirea și confuzia legiunilor de demoni la apariția lui Hristos în iad și pedeapsa pe care acestea i-au dat-o lui Satana pentru că a cauzat moartea lui Hristos. Textul se încheie cu o lungă rugăciune a patriarhilor și proro

cilor pentru mântuire, împreună cu o relatare a învierii.

Unele fragmente din „Cuvânt” corespund cu *DI*, nu numai prin temele comune (întrebările terifiante, musturarea lui Satana, scuzele pentru eliberare), ci și prin frazeologie. Textul pseudoaugustinian oferă paralele verbale apropiate cu fragmente din trei capitole ale *EN*: 22.1.22 – 34 („Unde est tu, Iesu, tam fortis... totius mundi potestatem accepturus esses.”), 23.1.7 – 36 („Ecce i-amiste Iesus divinitatis suae e fulgore... impios et iniustos perdidisti.”) și 24.1.19 – 20 („Adveniști redemptor mundi... factis adimplesti.”). Chiar dacă *DI* a fost tradus din limba greacă în limba latină, este posibil să fi înserat aceste pasaje fie în stagiul de limbă greacă, fie în cel de latină, din moment ce texte similare din punct de vedere retoric și tematic existau în ambele zone lingvistice²⁸. Dacă fragmentele făceau parte din originalul în limba greacă al *DI*, atunci traducerea în limba latină a *DI* a reprezentat, cel mai probabil, sursa „Cuvântului”.

Presupunând că datarea făcută de D.N. Dumville dramei liturgice din „The Book of Cerne”, bazată pe „Cuvânt”, la începutul secolului al VIII-lea, este corectă²⁹, ar fi rezonabilă presupunerea că *DI* din limba latină s-a aflat în circulație încă din secolul al VII-lea. Totuși, absența fragmentelor corespunzătoare din omiliile lui pseudoEusebiu din Alexandria și pseudoEpifanie, care se pretind a fi mărturiile cele mai timpurii ale *DI* în limba greacă³⁰, pot sugera faptul că întrebările, musturarea și scuzele sunt de origine latină. Dacă este așa, atunci „Cuvântul” sau, mai degrabă, unele texte timpurii din care a fost alcătuit, este posibil să fi influențat fragmente din *DI*. Atât „Cuvântul”, cât și *DI* ar fi putut, dacă luăm în considerare această ipoteză, să reprezinte reflexe ale unei tradiții latine timpurii.

1.2.2 *Evangelium Nicodemi B*

A doua variantă textuală a *EN*, cunoscută drept *EN B*, s-a ivit din diverse manuscrise din secolele XII-XV³¹. În contrast cu *EN A*, a păstrat nu al doilea, ci primul prolog al variantei textuale reprezentate de palimpsestul de la Vien

a, câteodată precedat de o prefață cu caracter omiletic: „A udistis, fratres carissimi, quae acta sunt...” („Ați auzit, pre aiubiți frați, ceea ce s-a întâmplat...”). Reproduce, uneori textual, alteori prin parafrază, nu numai scenele din palimpsest cu procesul și răstignirea, așa cum face A, ci și relatările lui Iosif din Arimateea și ale celor trei rabini, ambele prescurtate considerabil în varianta A. Cu toate acestea, majoritatea manuscriselor de tip B arată două omisiuni, aparent voite, în textul *GP*: una care elimină fragmente din cele petrecute înaintea lui Pilat (capitolele 2.3 – 4.5), înlocuindu-le cu fraza: „Quid multă? I-am omnia nota sunt vobis a Sancto Evangelio” („Ce trebuie spus mai mult? Toate acestea sunt deja cunoscute de voi din Sfânta Evanghelie”) 32, și cealaltă eliminând relatările lui Barabas cel eliberat, răstignirea, și moartea lui Hristos (capitolele 9 – 11). Redactorul acestei versiuni simplificate a fost interesat, în mod evident, de adăugarea unor detalii extra-canonice cu privire la pătimirile și la moartea lui Hristos.

În *DI*, cresc chiar mai mult diferențele dintre tipurile A și B. În comparație cu A, B cuprinde și descoperirea lui Leucius și Carinus, condensează și rearanjează elementele relatării lor, adaugă detalii, cum ar fi sosirea tâlharului bun în iad, și elimină tânguirea iadului și întâlnirea dintre Enoh și Ilie în Rai.

1.2.3 *Evangelium Nicodemi C*

A treia tentativă de a identifica tipurile *EN*, tipul C, pare că se află în relație cu A, cu toate că această relație se bazează, în primul rând, pe coincidența contururilor narative, cu lexic, stil și diferite detalii minore ce arată o largă variație. Tipul C apare în șapte codice, primele două aflându-se în legătură cu Spania³³. Aceeași legătură este sugerată, de asemenea, și de forma numelui dat tâlharului bun în varianta C, și anume „Limas”. Acest nume este extrem de rar. Pe lângă apariția sa în varianta C a *EN*, el mai apare, atât cât cunosc, numai în ilustrația de origine spaniolă a răstignirii din codex-ul Gerona (an 975), din comentariul la Ap

ocalipsă realizat de un călugăr din Asturia numit Beatus de Liebana. În acea ilustrație, realizată probabil de o anume Enn sau Ende, o femeie smerită care a colaborat cu preotul Emetrius la decorarea codex-ului, numele „Limas” îl identifică pe tâlharul nepocăit. Aici, tâlharul bun este numit „Gestas” 34. Deși codex-ul Gerona inversează numele tâlharilor, aceasta reprezintă, până acum, cealaltă dovadă a existenței numelui „Limas” și, prin urmare, o viitoare legătură între EN C și peninsula Iberică.

Textul C se deschide la mijlocul celui de-al doilea prolog, cu începutul caracteristic: „Quod inventum est in publicis codicibus praetorii Pontii Pilați...” („Ceea ce s-a găsit în codicele publice ale secretarului lui Pontiu Pilat...”). Căci cea mai mare parte păstrează episoade din A, pe care le relatează în aceeași ordine, dar adaugă multe detalii care lipsesc din A și B. De exemplu, relatează faptul că pe mesagerul lui Pilat îl cheamă Romanus, sau cum purtătorii de steaguri s-au aplecat în fața lui Iisus, sau cum Hristos a cinat cu Lazăr după ce l-a înviat, și așa mai departe³⁵. După capitolul 12, textul este prescurtat în mai multe locuri și, câteodată, rearanjat. De exemplu, capitolele 13.2, 15, 16.1, 16.3, 19.1 și 20.3 sunt prescurtate, în vreme ce capitolele 14.3, 16.2, 18.1 – 3, 21.3 și 25 – 26 (întâlnirea cu Enoh, Ilie și tâlharul cel bun) sunt omise în întregime. O rearanjare considerabilă a materialului apare în capitolele 2.4, 14.2, 22, 23 și 27.

Cea mai semnificativă relatare din C, care o îndepărtază de A, constă în adăugarea unui capitol ce relatează consultarea ce a avut loc în sinagogă între Pilat și iudei (capitolul 28 din ediția lui Tischendorf). La porunca sa, înalta preoție consultă Sfintele Scripturi și descoperă că Hristos este mult așteptatul Mesia. Ei își recunosc vinovăția și îl leagă prin jurământ pe Pilat să nu mai dezvăluie nimănui latura dumnezeiască a lui Hristos. În mod obișnuit, capitolul se încheie cu o cronologie a lui Hristos, începând de la Adam, arătând faptul că Hristos a venit într-adevăr la momentul potrivit, așa cum este scris și în Sfintele Scripturi. Întregul episod demonstrează faptul că fariseii au recunoscut dumne

zeirea lui Hristos dar, din rațiuni politice, au ascuns adevărul. Motivul vicleniei iudeilor, puternic accentuat în scena p rocesului, este aici consolidat și concentrat pe casta preoțească. Acest capitol se pune atât de bine de acord cu celelalte secțiuni încât, deși apare în foarte puține manuscrise, a fost considerat ca făcând parte integrată a corpus-ului apocrif de către majoritatea editorilor săi, de la Melchior Lotter (†1549) până la Tischendorf.

1.2.4 Alte versiuni

Fiecare dintre cele trei tradiții textuale majore s-a aflat în procesul unei schimbări continue, sub presiune constantă din partea copiștilor și a compilatorilor. Destul de des, textele reprezentative ale tipurilor principale au fost contopite laolaltă, rezultând versiuni hibride. O asemenea versiune mixtă, păstrată într-un număr de paisprezece manuscrise, arată caracteristici ale revizuirii textelor A și C. Cel mai vechi manuscris este Troyes, Bibliothèque municipale (Bibl. mun.) MS. 1636, saec. XII, și se face referire la el ca „redactarea Troyes” 36. Spre deosebire de celelalte versiuni, sfârșește cel de-al doilea prolog cu specificația potrivit căreia a traducerea latină a fost efectuată la rugămintea împăratului Theodosius. În cea mai mare parte din *GP*, se citește cu C, deși nu consecvent, păstrând multe dintre pasajele idiosincratiche ale lui C. *DI*, foarte prescurtat în C, este refăcut pe baza lui A. Totuși, se termină cu pasajul care este, probabil, cel mai caracteristic al variantei C, și anume discuția ce a avut loc în templu, între Pilat și bătrânii poporului.

Orice variantă textuală ar fi putut reprezenta o bază pentru prescurtare, adăugire, sau versiuni restructurate, și chiar a supraviețuit un număr din aceste versiuni revizuite. Unele, cum este și cazul textului editat de David J.G. Lewis 37, începe numai cu istoria lui Iosif din Arimateea și comprimă, destul de des, porțiuni din text. Altele adaugă relatări noi personaje și episoade întregi așa cum apare în Oxford, Bodleian Library (Bodl. Lib.) MS. Addit. A 367, fol. 2 r-25 v, saec. XII, ce mărește lista martorilor care mărturiseau min

unile săvârșite de Hristos 38, sau Paris, BN MS. lat. 5559, f. ol. 2 r-50 v, saec. XV, ce interpolează discuții între Iuda și preoți, cât și arestarea lui Hristos. Alte porțiuni de text prescurtate sau rearanjate, așa cum este cazul unor manuscrise de tip B, înlătură episoadele relatate în Evangheliile canonice.

Există unele dovezi potrivit cărora, în anumite perioade, este posibil ca unii copiiști critici latini să fi comparat și revizuit copiile lor din *EN* cu variantele din limba greacă. De exemplu, unele dintre manuscrisele timpurii în limba latină includ în capitolele 1.2 și 4.2 lecturi în armonie cu textul grec, dar care nu există în palimpsest. Prin urmare, fie palimpsestul reprezintă o variantă deja revizuită a unei variante latine timpurii, fie acele lecturi adăugate au fost inserate ca rezultat al unei comparații ulterioare cu variantele textuale din limba greacă³⁹.

Mai multe dovezi ale unei asemenea activități comparative, pot fi furnizate de trei manuscrise din secolul al XV-lea, din Europa Centrală, care includ o traducere integrală a încheierii la *GP*, și anume capitolul 16.7 – 8. Această încheiere a fost parte integrantă a traducerii originale în limba latină, și mici fragmente din aceasta sunt păstrate în palimpsest. Se pare însă că a dispărut din versiunile latine târzii, păstrându-se numai câteva fraze în textele de tip B. Și totuși, în Praga, Stanti Knihovna MS. XX. A.7, fol. 139 rb-va, saec. XIV-XV și Cracovia, Biblioteka Jagiełłńska MS. 2724, f. ol. 301 v, saec. XV/1, textul latin complet al acelei încheieri apare imediat după *Epistola Pilați ad Claudium* [Epistola lui Pilat către Claudiu] (EC), ce reprezintă un text următor *EN*. În Cracovia, Biblioteka Jagiełłńska MS. 1509, fol. 94 r, saec. XV, oarecum o versiune prescurtată a pasajului în discuție, încheie de fapt capitolul 16. În vreme ce este posibil ca cele trei manuscrise să reflecte textul original latin, suprimat în liniile generale de transmitere, dar încă disponibil în secolul al XIV-lea, este mult mai probabil faptul că încheierea a fost tradusă încă o dată și a fost anexată textului latin, la o dată ulterioară.

În ciuda diferențelor dintre ele, toate versiunile din li

mba latină par să împartă o moștenire latină foarte veche. Înrudirea lor „genetică” este, indiscutabil, mult mai pronunțată în *GP* decât în *DI*, deoarece în *GP* toate moștenesc unele trăsături ale traducerii originale, așa cum apar în palimpsestul *Vienna*. Evenimentele din *DI* sunt mai puțin conforme, dar nu diferite. Episoadele individuale pot fi rearanjate, dar strâng laolaltă aceeași relatare, istorisită, de multe ori, cu aceeași termeni. Unele revizui este posibil să fi fost corectate împotriva textelor din limba greacă dar, în momentul de față, nu există nicio dovadă cum că apocrifa, în întregime ei, a fost tradusă din greacă în latină, mai mult decât o singură dată pe toată perioada evului mediu.

1.3 Anexe la *Evangelium Nicodemi*

Edițiile publicate ale *EN*, cu textul lor delimitat în mod clar, pot transmite impresia că, pe parcursul întinsei sale istorii, apocrifa a rămas constantă și stabilă. Totuși, chiar și o privire rapidă peste întinsele sale manuscrise, ne descoperă contrariul. Dacă, în general, textele medievale prosperă în diversitate și multitudine, cele aflate în relație cu Scripturile canonice, dar nu absorbite de acestea, au înflorit într-un stadiu de continuă schimbare. *EN* medievală a fost, de fapt, fluidă, flexibilă și adaptabilă. În perioada dezvoltării sale timpurii, apocrifa s-a concentrat pe pătimirile și învierea lui Iisus, prezentată într-un înalt mod dramatic. Dar, în vreme ce textul a continuat să se dezvolte dincolo de *DI*, adăugirile succesive au început să reorienteze întreaga compoziție prin mutarea atenției către contextul istoric și consecințele dramei pascale. Acele adăugiri au înlocuit discursul teatral din esența apocrifei cu narațiunea, expunerea sau argumentarea scripturistică, oricare părănd mult mai indicată. În ciuda acestor diferențe tematice și retorice, între textul inițial și adaosurile sale de mai târziu, scriitorii și cititorii din evul mediu le-au perceput pe toate laolaltă ca reprezentând un tot unitar, ca parte integrantă a uneia și aceleiași scrieri.

1.3.1 *Epistola Pilați ad Claudium*

Cea mai cunoscută extensie, sau apendice, al *EN*, găsită în toate manuscrisele, în afară de trei dintre ele din secolul al XI-lea, având un text mai mult sau mai puțin complet, este *Epistola Pilati ad Claudium* (Epistola lui Pilat către Claudiu-EP) 40. Prezența *EP* în majoritatea copiilor timpurii, indică faptul că această falsă scrisoare a început să fie asociată cu apocrifa încă de la o dată timpurie, probabil în aceeași perioadă în care apocrifa și-a primit titlul, identificând *EP* ca fiind un document oficial imperial, găsit în arhiva lui Pilat: „In nomine Sanctae Trinitatis incipit gesta Salvatoris Domini nostri Ihesu Christi quae invenit Theodosius Magnus imperator in pretorio Pontii Pilati in codicibus publicis” (Laon, Bibl. mun. MS. 265, fol. 2 r, saec. IX; „În numele Sfintei Treimi încep faptele Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos pe care Teodosius, marele împărat, le-a găsit în codicele publice din pretoriul lui Pontiu Pilat”).

Atât titlul, cât și *EP* reprezintă caracteristici standard ale *EN* încă de la începutul secolului al IX-lea. Scrisoarea lui Pilat îi este adresată lui Claudiu (în unele manuscrise, de mai târziu, lui Tiberiu) și relatează pe scurt evenimentele care au avut loc în Ierusalim. De asemenea, face aluzie la prorociile venirii lui Mesia, îi blamează pe iudei pentru uciderea lui Hristos și exprimă convingerea certă a lui Pilat, cum că Hristos a fost trimis într-adevăr de Dumnezeu și cu adevărat s-a ridicat din morți. *EP* marchează sfârșitul dialogic și dramatic al apocrifei, introducând tipuri narative și expositive de discurs. Totuși, încă își păstrează coerența cu textul pseudoevangheliei. Acuzația împotriva iudeilor reînvie portretul lor negativ în scenele procesului (și în capitoul 28 al *ENC*). În plus, gravitatea acțiunilor lor este scoasă în evidență în contrast cu autoportretul pozitiv și procreștin al lui Pilat, care rezonază cu *EN*.

Pe parcursul evului mediu, *EP* s-a bucurat de o largă circulație, de asemenea, și în mod independent de *EN*. Având credibilitatea susținută de aluziile lui Tertullian și ale lui Orosius, cu privire la trimiterea lui Pilat la Roma, acestea au fost privite ca reprezentând o dovadă istorică a confirm

ării istoricității evenimentelor centrale ale mântuirii. *EP* își face apariția și în variantele latine și grecești ale apocrifei *Passio Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli* (așa-numitul text Marcellus), la capitolele 19 – 21, la o dată timpurie dar nesigură⁴¹. Mai târziu, a fost adăugată în mod frecvent în cronicile medievale, ca acelea ale lui Ivo de Chartres, Martinus Polonus⁴² și Matei de Paris⁴³, iar în perioada renascentistă a devenit o trăsătură comună a colecțiilor epistolare, împreună cu scrisorile lui Lenturus și Abgarus.

Oricum, această independență nu i-a împiedicat pe scribii medievali să perceapă și să trateze *EP* ca parte integrantă a *EN*. Atitudinea lor este reflectată în aspectul manuscriselor. Tranziția de la *EN* la *EP* este, în general, realizată prin mijloacele unei propoziții de legătură, cum ar fi: „Et post haec ipse Pilatus scripsit epistolam ad urbem Romam Claudio dicens...” (Laon, Bibl. mun. MS. 265, fol. 34 r; „Și după aceea, însuși Pilat a scris o scrisoare către orașul Roma, spunându-i lui Claudiu...”), sau „Et post volens caesari omnia renunciare, ipse Pilatus scripsit epistolam ad urbem Romam Claudio imperatori dicens...” (Paris, BN MS. lat. 3784, fol. 112 v, saec. XI; „Și după aceea, dorind să spună totul împăratului, Pilat însuși a scris o scrisoare orașului Roma, spunându-i împăratului Claudiu...”). În mod ocazional, *EP* este marcată cu un titlu separat dar, în mod normal, nu este separat de restul textului⁴⁴. Casetele, sau declarațiile finale, pentru *EN*, dacă acestea există, urmează de obicei după *EP*, făcând-o parte integrantă a apocrifei⁴⁵.

1.3.2 *Cura sanitatis Tiberii*

EN a fost de multe ori extinsă dincolo de *EP*, cu așa numita *Cura sanitatis Tiberii* [Vindecarea lui Tiberiu], o scriere narativă instabilă, cu câteva discursuri non-dramatice⁴⁶. Distanța ei stilistică față de textul principal al apocrifei este compensată de divergența sa tematică – nu mai este interesată de pătimirile lui Iisus, ci de efectele sale, și anume de răsplata pentru cei care au crezut în Hristos, și pedeapsa pentru aceia care i s-au opus. *Cura* relatează misiunea ro

mană a lui Volusian, aceea de a-l căuta pe tămăduitorul Iisus Hristos, care L-ar fi putut tămădui pe împăratul Tiberiu de boala sa. Aflând de moartea lui Hristos, Volusian îl condamnă și îl închide pe Pilat și se întoarce la Tiberiu cu Veronica și marama sa, cu chipul lui Hristos. Tiberiu cinstește icoana și este tămăduit pe loc. El devine un apărător al creștinătății și îi ucide pe toți detractorii creștinismului. La scurtă vreme după aceasta, el însuși moare „credens în Christ o” („crezând în Hristos”). Scrierea se sfârșește într-un mod lamentabil, cu un episod în care Petru confirmă înaintea lui Nero certitudinea scrisorii lui Pilat și respinge revendicările mincinoase ale lui Simon Magul. Nero îl exilează din nou pe Pilat, care va muri într-un mod jalnic, după care Nero în suși își va întâlni nefericitul sfârșit.

Cura discreditează concepția compătimitoare și procreștină a lui Pilat, așa cum reiese din *EN* și *EP*. În contrast cu Bisericile Răsăritene, creștinismul latin apusean îl consideră vinovat pe Pilat de complicitate la moartea lui Iisus considerându-l nu ca sfânt, ci ca răufăcător. Această perspectivă negativă este reflectată în *Cura*, care îl arată pe Pilat ca fiind condamnat, întemnițat, exilat și, eventual, luându-și singur viața. Prin urmare, reprezintă o corectură la ceea ce creștinismul apusean a văzut ca fiind o portretizare nedreaptă a lui Pilat. Pierderea rezultată a unui martor păgân important și convertit la creștinism este cu mult compensată de introducerea lui Tiberiu, ca apărător imperial al lui Hristos. Pe de-o parte, convertirea lui Tiberiu, al cărui semn vizibil este tămăduirea, demonstrează puterea lui Hristos de a smeri inimile conducătorilor supremi ai acestei lumi. Pe de altă parte, condiția și autoritatea sa pământească sporește credibilitatea și demnitatea temporală a relativei noi religii creștine și prefigurează convertirea imperiului, ca întreg.

Cura este, probabil, mult mai târzie decât *EP*. Este posibil să fi fost alcătuită în nordul Italiei între secolele al V-lea și al VIII-lea, prima reprezentând data aproximativă a traducerii în limba latină a *EN*, iar cea din urmă data celui mai timpuriu manuscris al *Cura* (Lucca, Biblioteca Capitolare MS. 490) 47. Un fragment compus, *Cura* este textual înd

atorată *EN*, apoi *Passio Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli* și, probabil, și altor surse⁴⁸. Îndatorarea sa față de *EN* constă, parțial, în prezența aceluiași personaje și, în parte, ecourilor evenimentelor tratate pe larg în apocrifă. Personajele obișnuite din *EN* și *Cura* o includ pe Veronica – o marțoră a minunilor lui Hristos în primul text, și cea care deține icoana lui Hristos, în cel de-al doilea – și rabinii care aduc vești în legătură cu înălțarea lui Hristos, în *EN*, și aduc mărturie înaintea lui Volusian, în *Cura*⁴⁹.

Un episod major împrumutat de *Cura* din pseudoevanghelie este istoria lui Iosif din Arimateea. În raportul său către Volusian, Iosif vorbește despre îngroparea lui Hristos și despre arătările lui Hristos de după înviere, vorbind și despre arătarea lui Hristos în fața lui, pe când se afla în temniță, dar și despre cei trei rabini care l-au văzut pe El pe Muntele Malec. Deși *Cura* nu este exactă, în întregime, în redarea evenimentelor din *EN*, este fără îndoială inspirată din ea. *Cura* datorează episodul conclusiv cu Nero și Simon Magul și, eventual, scrisoarea lui Pilat către Claudiu, *Passio Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli*, capitolele 15 – 2150.

În numeroase manuscrise, *Cura* și *EN* sunt mai mult decât apropiate, ele fiind contopite într-un singur text. În două dintre cele mai timpurii manuscrise, în care cele două texte apar laolaltă, și anume: Barcelona, Archivo de la Corona de Aragon MS. Ripoll 106, fols. 136 r-39 r, saec. X și Einsiedern, Stiftsbibliothek MS. 326, fols. 29 v-34 v, saec. IX sau X – acestea sunt alăturate, dar încă separate: atât finalul scrisorii lui Pilat, care continuă fără întrerupere *EN*, și începutul *Cura*, sunt delimitate în mod clar. Cu toate acestea, începând cu secolul al XI-lea, *Cura* apare contopită complet cu precedentă *EP*, prin intermediul unei propoziții de tranziție ancorată în cea de-a doua: „Hanc Pilatus Claudio direxit adhunc vivente Tiberio imperatore licet gravissimo laborante morbo...” (Berkeley, University of California, Bancroft Library MS. UCB 20, fol. 48 r, saec. XII; „Pilat a trimis aceasta lui Claudiu, în vreme ce Tiberiu se afla încă în viață, deși era suferind de o boală foarte grea”). Această propo

ziție de legătură, în absența unui titlu separat, suprimă identitatea independentă a *Cura* și o subordonează *EN*. Contopirea lor este des confirmată de rubrici și declarații de încheiere, care urmează după *Cura*, ca de exemplu în Bologna, Biblioteca Universitaria MS. 2601, fol. 127 v, saec. XV – „Explicit libellus passionis Salvatoris et Domini nostri Iesu Christi” („Aici se sfârșește cartea pătimirilor Domnului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos”); Cambridge, University Library MS. Dd. 3.16, fol. 31 rb (saec. XIV) – „Explicit Evangelium Nichodemi...” („Aici se sfârșește Evanghelia lui Nicodim...”); și Londra, Lincoln Inn Library MS. Hale 73, saec. XIV – „Epistola Nichodemi finit” („S-a încheiat epistola lui Nicodim”).

O asemenea percepție cuprinzătoare a *EN*, *EP* și *Cura* este reflectată, de asemenea, în *editio princeps* a *EN*: În 1473, Günther Zainer, un tipograf din Augsburg, le-a publicat toate cele trei texte sub un singur titlu – *Evangelium Nichodemi*. Deși el a împărțit întregul text în trei mari paragrafe (începând în al doilea prolog, în capitolul 11.3, și în capitolul 27.1), nu există nicio indicație potrivit căreia el le-ar fi considerat textele independente unul de celălalt⁵¹.

1.3.3 *Vindicta Salvatoris*

Cura sanitatis Tiberii a reprezentat una dintre sursele pentru un alt text despre convertire și răzbunare, care a plutit la marginea *EN*. Alcătuită posibil în jurul anului 700 în sudul Galiei, *Vindicta Salvatoris* [Răzbunarea Mântuitorului] este compusă din două narațiuni conectate la modul superficial⁵². Una vorbește despre vindecarea lui Titus, regele Aquitaniei, care crede în Hristos după ce a auzit despre Acesta de la Nathan, un evreu trimis la Roma. Recunoscător pentru minune, Titus asediază și distruge Ierusalimul, locul pătimirilor Domnului. Cealaltă narațiune relatează condamnarea lui Pilat de către Volusian și tămăduirea lui Tiberiu, prin icoana lui Hristos. În mărturia făcută înaintea lui Volusian de Iosif din Arimateea, cu privire la învierea lui Iisus (capitolul 21), *Vindicta* este mult mai apropiată de *EN* decât

t de *Cura*. De fapt, chiar citează textual fragmente din rela-
tarea lui Iosif cu privire la arătarea lui Hristos și eliberarea
din temniță (*EN* 15.6).

Două dintre cele mai timpurii manuscrise ale *Vindicta*
a – Saint-Omer, Bibl. mun. MS. 202, fols. 20 v-25 v, saec. I
X, și Paris, BN MS. lat. 5327, fols. 55 r-61 v, saec. X – conți-
n, de asemenea, două copii ale *EN*. În manuscrisul Saint-O-
mer, *Vindicta* este separată de *EN* prin interpunerea *Passi-
o S. Margaritae*. În codexul Paris, este alăturată declarație
i finale a *EN*, „Explicit gesta Domini Salvatoris” („S-au sfâr-
șit faptele Domnului Mântuitor”), și începe cu rubrica: „Inc-
ipit sermo de vindicta Domini” („Începe cuvântul despre ră-
zbuirea Domnului”). Cele două texte apar împreună în pe-
ste douăzeci de manuscrise târzii, iar transmiterea lor împ-
reună sugerează faptul că ele au fost percepute ca având l-
egătură unul cu celălalt, deși, cu câteva excepții, *Vindicta*
nu dezvoltă același atașament față de *EN* care era caracter-
istic textului *Cura*⁵³. Poate fi învecinată *EN*, dar la nivel te-
xtual și grafic a fost caracterizată ca reprezentând un text
distinct și independent.

1.3.4 *Somnium Neronis*

Mult mai apropiat de *EN* a fost socotit textul care acu-
m poartă denumirea de *Somnium Neronis* [*SN*-Vedenia lui
Nero], și care, uneori, ia locul scrierii *Cura* ca fiind subord-
onat lui *EP*. Titlul acestui text eterogen, din punct de veder-
e tematic și stilistic, reflectă cu acuratețe numai conținutul
ile primei din multele sale părți⁵⁴. *SN* se bazează pe *Passi-
o Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli*, capitoul 2255, și
conține un schimb de replici între Petru și Nero (prezente,
de asemenea, într-o formă diferită, în *Cura*), unde Petru co-
nfirmă veridicitatea relatării lui Pilat cu privire la Răstignir-
e, palatul lui Nero se prăbușește după ce a fost citită „gest-
a Salvatoris”, iar Nero are o vedenie a lui Hristos sângărân-
d, care îi menționează scrisoarea lui Pilat și îl instruiește p-
e împărat să-l răzbune moartea prin intermediul lui Vespas-
ian. Acest appendice la *EN* pare să fi fost motivat din dorință

a de a reitera veridicitatea scrisorii lui Pilat, care urmează întotdeauna, și de a dovedi puterea adevărului dumnezeiesc moștenită de *EN*, care reprezintă centrul de gravitate atât pentru *EP*, cât și pentru *SN*. Hristos, însărcinându-l pe Nero cu o aspră răzbunare, arată un dușman al creștinătății transformat într-un instrument al mâniei lui Dumnezeu împotriva iudeilor, a căror vinovăție reprezintă o temă evidentă în *EN* și *EP*.

Mici fragmente tematice prezente în prima secțiune a *SN* nu numai că readuc în prim plan apocrifa principală ci, de asemenea, anticipează fragmentele rămase ale acestui appendice. Vedenia lui Nero servește drept tranziție către o listă de semne care au precedat distrugerea Ierusalimului (aparitia unei stele căzătoare deasupra Ierusalimului, o lumină neașteptată apărută în Templu la miezul nopții, o serie de nașteri nenaturale și deschiderea porților masive ale Templului în timpul nopții). Acestea reprezintă mărturii extrase din traducerea efectuată de Rufin, în limba latină, a adăptării făcute de Eusebiu (*Istoria ecleziastică* 3.8.1 – 9) lucrării *Războiul evreilor* (6.5.3) 56 a lui Josephus [Flavius]. Detaliile care urmează descrierii distrugerii Ierusalimului sunt, de asemenea, bazate, în ultimă instanță, pe Josephus, parvenite prin intermediul lui Eusebiu și a lui Rufin⁵⁷. Restul consistă dintr-un lung tratat discursiv alcătuit, în cea mai mare parte, din pasaje scripturistice consistente, luate din Biblia tradusă în limba latină veche.

În primul rând, tratatul demonstrează faptul că distrugerea Ierusalimului a fost prevestită cu mult înainte de către proroci (Moise, Iosua, Isaia, Ieremia, Iezechiel, Osea, Ezra și alții) și, în al doilea rând, faptul că Hristos este într-adevăr „lapis angularis” („piatra din capul unghiului”) menționată de Isaia, dar și că vremea legilor trupesti ale sinagogii s-a încheiat. Nu toate manuscrisele păstrează textul complet al *SN*. Unele includ numai vedenia lui Nero, altele adaugă și distrugerea Ierusalimului, și încă altele se sfârșesc, în diferite puncte, în tratatul anti iudaic.

Data exactă și de proveniență a *SN* nu a fost încă stabilită. Dobschütz nu emite nicio părere în legătură cu acest

subiect, în vreme ce Speyer remarcă, cu privire la vedenia lui Nero, numai faptul că Antichitatea târzie, ca moment istoric al creației, este foarte posibilă⁵⁸. Ceea ce este într-adevăr veridic, este faptul că *SN* a fost alcătuită numai după adăugarea *EP* la *EN*. Mai întâi, propoziția de deschidere, „Cumque haec Claudius suscepisset et Neroni imperatori le gisset...” („Și când Claudiu a primit acestea și le-a citit împăratului Nero...”), arată direct către *EP* ca antecedent, iar referirile la scrisoarea lui Pilat și la „gesta Salvatoris” sugerează faptul că, încă de la începuturile sale, *SN* s-a aflat în relație cu cele două. În al doilea rând, *SN*, în contrast cu *EP*, *Cura* și *Vindicta*, nu apare niciodată separat în manuscrise, dar întotdeauna este un appendice al *EN*⁵⁹. Pe cât îmi este dat să cunosc, nu a avut niciodată o existență autonomă pe parcursul evului mediu, dar a fost întotdeauna subordonată *EN*⁶⁰.

1.3.5 *De Veronilla și de Persecutoribus Christi*

EP, *Cura*, *Vindicta* și *SN* au fost cele mai timpurii appendice la *EN*. De asemenea, acestea erau cele mai populare în momentul de maximă răspândire a *EN*. Prima este prezentă în aproximativ 65 la sută din peste aproximativ 420 de manuscrise cunoscute ale apocrifei, a doua în 23 la sută, a treia și a patra în câte 6 la sută fiecare.

Copiștii medievali de mai târziu au continuat practica de adăugire de texte la *EN*, dar aceste amplificări de text au avut o circulație mult mai limitată. O asemenea ediție târzie, *De Veronilla* [Despre Veronica], reprezenta o versiune prescurtată a tămăduirii lui Tiberiu înrudită cu *Cura*, alcătuită probabil la începutul secolului al X-lea⁶¹. Acest text este cunoscut numai din patru manuscrise, în toate fiind alăturat sau contopit cu *EN*. În cel mai timpuriu, Stuttgart, Württembergische Landesbibliothek MS. Theol. phil. 80 57, saec. XII, urmează după discursul de încheiere al *EN*, „Finiunt gesta nostri Salvatoris” (fol. 82 v; „Sfârșitu – s-au faptele Mântuitorului nostru”) și poartă propriul său titlu, „Incipit de Veronilla et de imagine Domini in sidone depicta” („În

cepe [relatarea] Veronicăi și a icoanei Domnului reprezentată pe mahramă”) 62. În alte două manuscrise⁶³, *De Veronilla* este atașată, în mod direct, fără vreun alt semn grafic sau spațiu alb de delimitare, la relatarea morții celor doi [regi] Irod, *De persecutoribus Christi* (începând, „Psaulisper quod de persecutoribus Christi actum sit videamus. Primus Herodes sub quo passi sunt infantes...”; „Să ne gândim puțin în la ceea ce s-a întâmplat cu persecutorii lui Hristos. Mai întâi, Irod, în timpul căruia au fost uciși pruncii...”), care este, în schimb, alăturat *EP* în același mod⁶⁴. Cu excepția manuscrisului Stuttgart, *De Veronilla* se încheie cu o declarație concludivă pentru *EN*: „Explicit evangelium Nicodemi etc”. („Se încheie Evanghelia lui Nicodim etc.”) în manuscrisul Berlin, fol. 45 va; „Explicit evangelium Nicodemi quod est apocrofim et ab ecclesia sancta non tenetur etc. Deo gratias. Alleluia” („Se încheie Evanghelia lui Nicodim, care este apocrifă și nerecunoscută de Sfânta Biserică etc. Mulțumim lui Dumnezeu! Aliluia!”) în Graz, fol. 122 vb; și „Expliciunt gesta Nicodemi de passione Domini. Amen” („S-au sfârșit faptele lui Nicodim cu privire la pătimirea Domnului. Amin”) în Praga, fol. 25 rb.

1.3.6 Epilog, *De imperatoribus*, *De destructione Ierusalem*, *De arbore Crucis Domini*

Câteva manuscrise din secolele XIII-XV, majoritatea de origine franceză și engleză, atașează la *EN* un epilog care se adresează unei audiențe monahale și reafirmând titlul apocrifei: „Nun cergo, dilectissimi fratres, hanc lectionem quam audistis Nichodemus hebraicis commendavit litteris. Et postea multis succedentibus annis venit ad Ierusalem magnus imperator Theodosius ibique invenit illas in pretorio Pilați presidis in publicis descriptas codicibus sicque per illum imperatorem ad nostram devenerunt notitiam” în Cambridge, St. John’s College MS. E., fol. 93 r, saec. XV („Și astfel, prea iubiți frați, Nicodim a consemnat în limba ebraică această lectură pe care ați auzit-o. Și după ce au trecut mulți ani, a venit la Ierusalim marele împărat Teodosie și le-a

găsit acolo, în pretoriul lui Pilat, scrise în codicele publice, și astfel, prin acel împărat, au ajuns la cunoștința noastră”).

Deși pare că încheie *EN*, acest epilog este, de fapt, utilizat ca liant cu celelalte texte pe teme deja discutate în alte appendice – acelea despre împărații romani și distrugerea a Ierusalimului. Aceste texte sunt elaborate pe deplin în manuscrisul de la Cambridge, menționat anterior, în care epilogul, terminându-se la mijlocul frazei, continuă numaidecât în acest fel: „În illis ergo diebus in quibus crucifixus est Dominus noster Ihesus Christus, Tyberius cesar in urbe Roma quietus manebat quia leprosus erai effectus nichilque adhuc de misterio Christi passionis et resurrectionis audiebat...” („Prin urmare, în acele zile în care a fost răstignit Domnul nostru Iisus Hristos, cezarul Tiberiu a rămas în cetatea Romei căci era bolnav de lepră, și nu auzise până atunci nimic despre taina pătimirilor și a învierii lui Hristos...”).

Acest text, încă nepublicat, pe care l-am denumit la modul experimental *De imperatoribus*, începe cu o temă oarecum modificată a convertirii lui Tiberiu, derivată, în cele din urmă, din *Cura*. Împăratul suferind aude de Hristos de la Pilat, crede raportul și încearcă, fără succes, să declare creștinismul ca religie oficială a imperiului. După ce primește botezul și este tămăduit, el hotărăște moartea multor răjmași ai lui Hristos. Fără nicio trecere explicită, apar pe margine scurte notificări legate de câțiva împărați, împreună cu numele lor (Julius Caesar, Octavian, Irod, Gaius, Claudius) și o mult mai dezvoltată relatare cu privire la viața păcătoasă a lui Nero. Această alcătuire se sfârșește cu un comentariu asupra succesorilor lui Nero și la accederea lui Vespasian (în alte manuscrise, a lui Tiberiu) la demnitatea imperială.

Pe fol. 96 v, din manuscrisul de la Cambridge, apare o rubrică intitulată *de Tyto et Uaspasiano*, iar o inițială mare pe margine poate indica începutul unui nou text, contopit de asemenea, care într-un alt manuscris – Rouen, Bibli. mun. MS. U. 65, fol. 243 rb, saec. XIV – este probabil intitulat mult mai corespunzător *De destructione Ierusalem*. Ac

est text a avut probabil intenția de a reprezenta o continuare a *De imperatoribus*, căci începe cu fraza demonstrativă „Iste igitur Uaspasianus...” („Prin urmare, acel Vespasian ...”) realizând un anumit grad de coeziune între cele două. *De destructione* este o narațiune modelată după *Vindicta* (capitolele 1 – 17), despre convertirea și tămăduirea lui Titus și despre asediul și distrugerea Ierusalimului. Cu toate acestea, nu continuă istoria imaginii miraculoase a lui Hristos, dar se întoarce către relatarea lui Iosephus (*Războaiele iudaice*, 6.4.6 – 6.5.2) 65, posibil în versiunea latină a lui Hegesip (*Historiae* 5.43) 66, a arderii Templului și încercărilor lui Titus de a-l salva. În legătură cu acest război, semnele supranaturale care au prevestit distrugerea Ierusalimului sunt repetate (cf. *Historiae* 5.44) 67. *De destructione* se sfârșește cu aclamarea lui Titus ca împărat și condamnare a căpeteniilor iudeilor care au venit la el pentru a cere încetarea persecuției (cf. *Războaiele iudaice* 6.6.1 – 3; și *Historiae* 5.45 – 46) 68.

În cele din urmă, *De destructione* este urmată de două texte separate având și titluri diferite. Unul dintre acestea, introdus în fol. 103 r cu rubrica „Nota bene de miraculis arboris sancti sic” („Ia aminte la minunile sfântului arbore, după cum urmează”) reprezintă o versiune a legendei Sf. Cuci. Cealaltă, care începe pe fol. 103 v, cu rubrica „Nota de Iuda proditore” („Notă cu privire la trădătorul Iuda”) este o istorie a lui Iuda. Ambele texte, editate sub același titlu, și anume „De arbore crucis Domini”, de E.M. Thompson 69, revine în diferite construcții textuale în alte manuscrise ale acestei compilații⁷⁰.

Colecția Cambridge nu este unică. Deja menționatul manuscris Rouen, Bibl. mun. MS. U. 65, are aceeași succesiune – *EN* (începând numai în 24.1), *EP*, epilogul, *De imperatoribus* și *De destructione* – în vreme ce în altele două, Oxford, Bodl. Lib. MS. Bodl. 556, fols. 1 r-13 v, saec. XIII m și Londra, BL MS. Cotton Vesp. E. I, fols. 182 v-96 v, saec. XV, lipsește numai *De destructione*. Câteva codice rearanjează textele mult mai radical: reduc întinderea *EN* prin îndepărtarea primei secțiuni, relatarea procesului înaintea lui Pilat,

și începe numai în *EN* 11.3, cu cuvintele de la Matei 27.57: „Cum sero factum esset, venit quidam homo...” („Făcându-se seară, a venit un om...”).

EN este încorporată în interiorul altor texte, astfel că nu mai domină sau dă tonul pentru întreaga secvență. În *C* ambridge, Magdalene Collège MS. F. 4.15, fols. 87 v-91 r, s aec. XIII, compilația începe cu extrase din legenda arborelui Crucii la construirea Templului lui Solomon 71, urmată de un fragment extins din *De destructione* (fără arderea Templului sau a episoadelor care îi urmează acestuia). Apoi, dintr-odată, apar extrase din *De arbore*, numai pentru a se contopi cu *EN* (începând cu Iosif din Arimateea), extinzându-se, în schimb, cu *EP*, epilogul, și *De imperatoribus* (numai cu privire la Tiberiu). Acest aranjament de texte sugerează o creație voită: construcția Templului este juxtapusă cu distrugerea Orașului Sfânt, iar istoria Crucii, culminând cu răstignirea și învierea răscumpărătoare, este legată de amândouă⁷². Cel puțin patru manuscrise încep compilația cu *De arbore* și continuă cu *EN*, *EP*, epilogul, și *De imperatoribus*⁷³. Deși tranzițiile dintre textele individuale, în aceste compilații, sunt dure, aspectele manuscrisului (lipsa titlurilor, capitole din *EN* delimitate în același mod ca și alte texte constitutive) sugerează presupunerea că ar fi alcătuit colecții integrale ale relatărilor istorico-legendare, suplimentând Evangheliile.

Epilogul, de obicei o tranziție către *De imperatoribus*, poate servi, de asemenea, ca bună trimitere către textul complet al *De arbore*, urmat de o versiune a *Cura*. Această succesiune apare în unele manuscrise de secol XV, din Europa Centrală. În unul dintre ele, Schlag, Stiftsbibliothek M S. 156 Cpl. 145, saec. XV/2, legenda Crucii începe, ca și celălalte subdiviziuni ale *EN* din acel manuscris, cu o inițială mărită. Nu este separată de apocrifă printr-un spațiu lăsat liber, iar titlul scris pe marginea de sus continuă să o identifice ca *EN*⁷⁴. În alte manuscrise, caracteristicile nu sugerează o asemenea legătură strânsă între texte, dar chiar și acolo, apariția lor comună pare să fie voită, mai degrabă decât accidentală⁷⁵.

1.3.7 Grigorie de Tours și pseudoAugustin

Ultimele texte satelit, care s-au atașat la *EN* în câteva codice engleze din secolul al XII-lea sau de mai târziu, diferă de appendicele discutate anterior prin faptul că acestea, de obicei, precedă mai degrabă decât să urmeze apocrifa și se ocupă de istoria lui Iosif din Arimateea și de *DI*, mai degrabă decât de Roma și Ierusalim. Primul dintre aceste texte reprezintă un extras care începe cu „Gregorius Turonensis în gestis Francorum de passione et resurrectione Domini refert hec. Apprehensus autem et Ioseph qui cum aromatibus corpus Christi conditum în suo monumento recondidit...” (CCCC MS. 441, p. 392 a, saec. XIII; „Grigorie de Tours, în [lucrarea] despre faptele francilor, vorbește despre pătimirea și învierea Domnului. Mai mult decât atât, Iosif, cel care a uns cu miresme trupul lui Hristos și l-a așezat în mormântul său...”); este atribuit lui Grigorie de Tours. Corespunde pasajului menționat mai sus, din *Decem libris historiarum*, capitolul 1.21, care face referire la *GP* și reprezintă eco-ul cel mai timpuriu al *EN* din literatura latină⁷⁶.

Al doilea extras se deschide cu „Augustinus quoque sanctus în sermonibus de sabbato pasche refert hec. Attonit e mentes obstupere tortorum...” („De asemenea, Sf. Augustin, în cuvântul său la sâmbăta Paștelui, relatează următoarele: Mințile zăpăcite ale chinuitorilor au fost uimite...”) și e luat din cuvântările lui Eusebiu „Gallicanul”, „De Pascha!” și „De Pascha IA” 77, care erau combinate destul de des cu cuvântarea pseudoaugustiniană „Cuvântul 160”. Acesta relatează groaza hoardelor iadului la pogorârea lui Hristos, amintind de deși nu identic cu acesta, capitolul 22 al *EN*. Așezate înainte de titlul *EN*, cele două extrase deserves c, de obicei, ca introducere la apocrifa⁷⁸. Probabil, aceste texte erau văzute ca recomandări patristice ale *EN*, crescându-i prestigiul și garantându-i corectitudinea doctrinară.

1.4 Adaptarea în versuri a *Evangelium Nicodemi*

Pe lângă versiunea în proză, a supraviețuit o adaptare

e latină în versuri a *EN*, intitulată *Palestra de victoria Christi*⁷⁹. Acest poem epic, încă needitat, este singura replică latină cunoscută ca traducere poetică locală și care parafrazează apocrifă. Originea sa exactă rămâne necunoscută. Karl Langosch sugerează faptul că ar fi fost alcătuită în secolul al XIII-lea, în sud-estul Germaniei, în vreme ce Willi Bein argumentează că data târzie a manuscriselor existente indică o mult mai târzie dată a alcătuirii, posibil la începutul secolului al XV-lea și asociază poemul cu triumghiul geografic Praga-Wroclaw-Cracovia⁸⁰. Walther listează trei manuscrise, dintre care unul, Gdańsk, Biblioteka Polskiej Akademii Nauk MS. M ar. Q. 24, s-a pierdut în timpul celui de-al Doilea Război Mondial⁸¹. Alte trei manuscrise, toate de origine poloneză, dar păstrate până în 1920 în Imperatorskaia Publichnaia Biblioteka din St. Petersburg, au fost descrise în detaliu de către Aleksander Bruckner în studiile sale de poezie medievală latină din Polonia⁸². Astfel, se pare că poemul a circulat pe scară largă în Polonia și prin toată Europa Centrală, în secolul al XV-lea. Bruckner identifică unele împrumuturi din acesta într-un poem de Martin de Slupca, învățătorul lui Johannes, cel care deținea o copie a *Palestra*, și găsește extrase din el într-un manuscris alcătuit în 1447 la Cracovia, de către Nicolaus de Lublin⁸³.

Palestra începe cu treizeci și șapte de hexametri de a firmăție și invocare. Narațiunea în sine este transpusă în peste șapte sute de distihuri leonine. În cele mai multe manuscrise, poemul este precedat de un poem în proză care rezumă conținutul. Îl voi cita aici din MS. 2195 Cracovia, Biblioteka Jagiełłońska, fol. 142 r-v, scris în 1466 de Martin de Leczyca⁸⁴, pentru a da un indiciu cu privire la scopul poemului⁸⁵:

„Primo auctor breviter tractat de creacione mundi et de creacione Ade et de lapsu eiusdem ac quomodo filius Dei, ne totum genus humanum periret, de gloriosa virgine Maria natus, se crucifigii pro nostra redempcione voluit. Quem crucifixum Ioseph ab Arimația honorifice sepelivit, propter quod Iudei ipsum încarceraverunt, signantes hoștium carceris sigillis propriis et sepulcrum Cristi muniverunt custo

dibus. Tercia autem die carcerem apperuerunt ut Ioseph occiderent sed inclusum in carcere non invenerunt. Tunc mirantibus Iudeis supervenerunt custodes sepulchri Christi, qui Iudeis dixerunt se angelum ad sepulcrum Christi vidisse qui Christum dixit ex mortuis resurrexisse. Sed Iudei custodes corrumpunt pecunia ut diceret corpus Christi per discipulos suos sublatum esse. Et postea facit exclamacionem contra munera. Interea insonuit Iudeis⁸⁶ quomodo Ioseph esset inventus in Arimathia, quem Iudei pacifice vocaverunt per litteras in Ierusalem ut narraret eis quis cum de carceribus liberasset. Ioseph autem veniens narravit quod Christus resurgens a mortuis ipso orante sibi ante diem in carcere apparuit et osculans cum de carcere eduxerit, carcerem ad alta aeris elevans, et quod non solum Christus resurrexisset sed multos secum excitavit ab inferis. De numero quorum duos filios Simeonis dixit esse in Arimathia nihil loquentes sed tamen Deum laudantes. Ad quos Iudei perientes duxerunt eos in Ierusalem cum honore, adiurantes eos per Deum ut dicerent qualiter ab inferis essent liberati. Illi autem proposcerunt cartas et scripserunt gesta Christi in inferis, dicentes quod din ante passionem Christi spiritualis lux resplenduit apud inferos, unde gavisi sunt sancti quia Christum sperabant cito venturum et eos liberatorum. Cum autem tempus appropinquavit passionis Christi, Sathan veniens ad infernum clamabat ad demones inferiores ut prepararent tormenta quia Ihesus venturus esset in infernum, qui sibi multa mala in mundo intulerat et hoc quod esset timens mortem narravit. Cum autem demones respondent quodiste Ihesus esset qui Lazarum suscitaverant, diswaserunt sibi ne cum invaderet eo quod nimis potentem senserant vocem dicentis *Lazare, veni foras*. Sathan autem de hac diswasione reprehendit demones. Cum ergo sic litigarent, venit vox angelorum dicentium *Tollite portas, princeps vestras*. Deinde Ihesus venit et demones expugnans sanctos pares liberavit [fol. 124 v] et educatos de inferno Michaeli comisit, qui eos ad terrestrem paradysum pierduxit, ubi cum Elya, Enoch et latrone tripudium habuerunt, quos Christus die quadragesima ad celos pierduxit. Cuius ascensionem demones cognoscentes in

aera fugerunt et angeli de inferioribus choris mirabantur. Deinde sedet în solio patris, ubi requiescunt septem columnae, id est, septem doña Spiritus sancti et angeli astantes cum sanctis coram throno colaudant cum. Librum eciam vite în manu tenent, în quo scripti sunt omnes sancti cum meritis suis, primo gloriosa virgo Maria, deinde angeli et martires ex post. Qui quia sunt sine numero et merita ipsorum nullus artifex potest describere neque gloriam ipsorum meditari, ideo propter brevitatem imponens finem libellor Car men cecinerit metricum”.

(„Mai întâi, autorul vorbește pe scurt despre crearea lumii, despre crearea lui Adam și căderea sa, și felul în care Fiul lui Dumnezeu, născut din slăvita Fecioară Maria, a voit să fie răstignit pentru a noastră mântuire, ca nu cumva să piară întreaga omenire. După ce a fost răstignit, Iosif din Arimateea l-a îngropat pe El cu cinste. Pentru acest lucru, iudeii l-au întemnițat, pecetluind ușa închisorii cu sigiliile lor, și au pus strajă la mormântul lui Hristos. Cu toate acestea, în cea de-a treia zi, ei au deschis temnița pentru a-l ucide pe Iosif, dar nu l-au găsit în temniță pe cel întemnițat. În vreme ce iudeii se minunau, au venit acolo paznicii de la mormântul lui Hristos și au spus iudeilor că au văzut un înger la mormânt, care le-a spus că Hristos a înviat din morți. Dar iudeii au ademenit gărzile cu bani, pentru a spune că trupul lui Hristos a fost furat de ucenicii Săi. Și după aceea [autorul] face o referire împotriva banilor dați. Între timp, iudeii au auzit că Iosif fusese găsit în Arimateea. Ei l-au invitat pașnic, prin scrisori, la Ierusalim, pentru a le spune cum s-a eliberat din temniță. Și, într-adevăr, când a venit, Iosif a relatat cum, în vreme ce se ruga, Hristos, înviat din morți, i-a apărut în temniță înainte de zori și, sărutându-l, l-a scos din închisoare, ridicând temnița în văzduh, și că nu numai Hristos S-a ridicat pe Sine din morți, ci și pe mulți i-a ridicat din iad. El a spus că doi fii ai lui Simeon, care se aflau printre aceștia, erau în Arimateea, nedivulgând încă nimic, ci rugându-se lui Dumnezeu. Apropiindu-se de ei, iudeii i-au condus cu cinste la Ierusalim, jurându-i pe numele lui Dumnezeu să spună cum au fost eliberați din iad. Dar

ei au cerut hârtie și au scris cele pe care le-a făcut Hristos în iad, zicând că, cu mult timp înainte de pătimirile lui Hristos, o lumină duhovnicească s-a arătat în lumea de sub pământ, pentru care sfinții s-au bucurat de vreme ce așteptau ca Hristos să vină curând și să-i elibereze. Și, când s-a apropiat vremea pătimirilor lui Hristos, Satana, venind la iad, a continuat să strige diavolilor să pregătească chinurile, de oarece Hristos avea să vină în iad, El Cel care îi făcuse mult rău pe pământ, și a spus că El se temea de moarte. Dar când diavolii au răspuns că El era Iisus, Cel care l-a înviat pe Lazăr, ei l-au sfătuit să nu-l atace, de vreme ce au simțit o mare putere în glasul Celui care a zis *Lazăre, ieși afară*. Dar Satana i-a muștră pe diavoli pentru acest sfat. Și pe când ei se certau în acest mod, a venit un glas de îngeri zicând *Ridicați, căpetenii, porțile voastre*. Și pe dată a venit Iisus, supunându-i pe diavoli, eliberându-i pe Sfinții Părinți și, după ce le-a dat drumul, i-a încredințat lui Mihail, care i-a condus la raiul cel pământesc, unde ei s-au bucurat împreună cu Ilie, Enoh și tâlharul. În cea de-a patruzecia zi, Hristos i-a condus la ceruri. Recunoscând înălțarea Sa, diavolii au zburat în aer, și îngerii din cetele cele de jos s-au bucurat. Apoi, El s-a așezat pe tronul Tatălui, unde se odihnesc cei șapte stâlpi, adică cele șapte daruri ale Duhului Sfânt, iar îngerii și sfinții, stând înaintea tronului Său, I se roagă la olaltă. De asemenea, ei țin în mâini Cartea Vieții, în care sunt scriși toți sfinții împreună cu faptele lor și, în primul rând slăvita Fecioară Maria, apoi îngerii, după care martirii. Pentru că sunt fără de număr și pentru că niciun învățat nu ar putea nici să descrie, nici să mediteze la slava lor, prin urmare, din cauza scurtimii timpului, sfârșind cartea, el își va fi cântat poemul metric").

Cea mai mare parte a poemului este preluat cu o parafrază poetică a întemnițării și a eliberării lui Iosif, și a iadului chinuitor – porțiunile din mijloc ale acestui rezumat citite ca un sumar al *EN*. Totuși, începutul și sfârșitul oferă un cadru ce se extinde dincolo de limitele narative și doctrinare ale apocrifei. Se deschide cu o relatare a căderii omeniirii, care explică nevoia întrupării lui Hristos și a morții chi

nuitoare pe cruce. O vedenie a slăvirii lui Hristos, înscăunată și înconjurată de îngeri și sfinți, și a vederii Cărții Vieții deschise, în care sunt scrise numele tuturor sfinților, alcătuiește partea finală a poemului. Astfel, *Palestra* prezintă o istorie completă a mântuirii, de la evenimentele care au determinat-o, până la realizarea ei în restaurarea umanității și până la moștenirea veșniciei.

În finisarea materialului său, poetul și-a asumat unele libertăți față de sursa sa apocrifă. El nu a urmat servil originalul, ci a explorat liber potențialul său poetic. El a interpolat, modificat și prescurtat cu oarecare ezitare linia relației *EN*, mai degrabă decât redactarea ei. Spre exemplu, el a descris luminarea iadului în momentul nașterii lui Hristos, și a asociat cuvintele prorocilor cu acel moment. Pretutinderi în *Palestra*, limbajul este în mod voit uneori foarte studios, poetic, saturat cu ecouri clasice, deseori îndepărtate de simpla expresivitate a apocrifei.

1.5 *Speculum historiale* și *Legenda aurea*

Fragmente întinse din varianta latină a *EN* au fost, de asemenea, propagate prin intermediul a două compilații extrem de cunoscute, și anume *Speculum historiale* a lui Vincent de Beauvais și *Legenda aurea* 87 a lui Jacobus a Voragine. Prima, terminată și revizuită probabil înainte de 1260, ca parte a *Speculum maius*, un compendiu enciclopedic alcătuit din extrase și citate, care conține o istorie a umanității, de la creație până în anul 1254, alcătuită din materiale scripturistice, apocrife și legendare. În acest context, include și o expunere a pătimirilor lui Hristos, pogorârea la iad, și învierea, o relatare îndatorată aproape pe de-a-ntregul *EN*. În capitolul 40, „De discussione causae eius coram Pilato” („Despre examinarea cazului Său înaintea lui Pilat”), schimbul de replici dintre Hristos și Pilat cu privire la adevăr, și relatările cu privire la minunile lui Hristos, sunt parțial citate și parafrazate din *EN* 3.2, 4.5, 5.1 și de la 6.1 la 8. Capitolul următor, „De illusionibus Herodis & iudicio Pilati” (cap. 41, „Despre batjocura lui Irod și judecata lui Pilat”) relatează pe scurt visul soției lui Pilat, în termeni împrumutați

i din *EN* (2.1), iar capitolul 48, „De sepultura Domini” („De spre îngroparea Domnului”) relatează întemnițarea lui Iosif din Arimateea, pe baza *EN* 12.1. În relatările lui Iosif cu privire la arătarea lui Hristos și a pogorării lui Hristos la iad (cap. 56 – 63), sunt adaptate, pe scară largă, scurte extrase, de vreme ce Vincent integrează, în cea mai mare parte textual, o mare parte din cea de-a doua și a treia parte din *EN* (cap. 12.2 – 27), numai cu câteva omiteri ocazionale proiectate pentru a grăbi fluenta narațiunii⁸⁸.

Legenda aurea, cealaltă compilație care cuprinde pasaje întinse din *EN*, a fost scrisă înainte de 1267 și a devenit, poate, cea mai influentă colecție hagiografică a evului mediu. Asemenea lui Vincent, Jacobus utilizează liber narațiunile apocrifei. El evocă în mod repetat *EN*: În capitolul 53, citând schimbul de replici dintre Hristos și Pilat cu privire la adevăr (*EN* 3.2); în capitolele 54 și 67, făcând aluzie la a întemnițarea lui Iosif (*EN* 12) iar în capitolul 68, relatând călătoria lui Set în rai (*EN* 19.1). Mult mai important pentru popularizarea *EN* este, totuși, capitolul 54, „De resurrectione Domini” („Despre învierea Domnului”) ⁸⁹. Aici, Jacobus rezumă mai întâi „Cuvântul 160” al lui pseudoAugustin și apoi reproduce în întregime *DI* (*EN* 18 – 27), deși cu tăieri și prescurtări.

În ansamblu, *Legenda* prezintă mai puțin din *EN* decât *Speculum*, dar este posibil să fi jucat un rol mult mai central în diseminarea apocrifei, de vreme ce versiunea sa prescurtată a *DI* a dobândit un statut cvasi-independent și, deseori, s-a transmis ca un text separat⁹⁰.

Atât *Speculum* cât și *Legenda* au circulat în sute, dacă nu chiar mii de manuscrise⁹¹. Este foarte probabil faptul că mult mai mulți oameni cunoșteau *EN* sau lucruri legate de *EN*, în mod indirect, din aceste surse secundare, decât în mod direct din manuscrisele apocrifei însăși. Răspândind relatarea apocrifă, este posibil ca cele două să fi contribuit, de asemenea, la adoptarea pe scară largă a titlului ei – *Evangeliium Nicodemi*, titlu pe care ambele îl utilizează în mod repetat, deși nu exclusiv.

EN, în forma care a fost disponibilă cititorilor mediev

ali (și în forma în care încă este păstrată în peste patru sute de manuscrise), a reprezentat cu greu o scriere uniformă, bine definită și distinctă. Forma și întinderea ei au variat în același timp cu titlul. Vechea relatare a pătimirilor și a învierii a continuat să evolueze la nivel lingvistic și stilistic pe parcursul istoriei sale, caracterul său apocrif și statutul autorecunoscut de traducere reclamând intervenția copiştilor. La nivel tematic, a tins spre o extindere dincolo de granițele sale inițiale, prin atragerea și încorporarea altor texte. Copiștii medievali nu au ezitat în a-i aplica vreo corecție tematică sau completare, atunci când au considerat de cuviință că este necesar. Astfel, ei au refăcut portretul lui Pilat, transformându-l într-un răufăcător condamnat pe drept, au completat istoria mântuirii cu convertirea împăratului roman, prefigurând triumful final al creștinismului, și au anexat relatări cu privire la răzbunarea divină împotriva iudeilor, accentuând legătura „ombilicală” dintre creștinism și iudaism.

Receptivă la diferitele extinderi, *EN* a rămas extrem de flexibilă. A fost transformată cu ușurință în omilii, adaptată la contexte istoriografice, transformată sub formă poetică, secționată și așezată în compilații hagiografice și enciclopedice. Pe parcursul evului mediu, a fost o lucrare vibrantă și plină de viață, dezvoltându-se și evoluând, învățând și bucurând generații de cititori.

2. *Evangelium Nicodemi* și Scripturile canonice

EN s-a bucurat de un statut oarecum ambiguu, în rândul textelor religioase din evul mediu. A fost recunoscută, la nivel general, ca un text extra-canonic, dar influența pe care a avut-o și respectul pe care l-a impus au așezat-o în rândul celor mai prestigioase și mai culturale texte. Începând cu secolul al IX-lea, când răspândirea ei a început să capete avânt, până când în cele din urmă a cedat cenzorilor Reformei, *EN* a hrănit imaginația și a îndestulat curiozitatea pioasă, practic fără nicio restricție din partea autorităților eclesiastice.

Este un lucru în general recunoscut, faptul că *EN* a f

ost cunoscută și tratată ca un text apocrif, în perioada evului mediu târziu, atât din contextul manuscriselor în care apare, cât și din inscripțiile ocazionale care o identifică astfel. Presupunând că multe manuscrise medievale nu au fost adunate la întâmplare, ci au fost strânse în colecții de texte cu un anumit scop și în mod voit, frecvența cu care *EN* apare alături de alte lucrări cu caracter scripturistic marginal și non-canonice, sugerează faptul că a fost văzută ca împărțind aceeași natură esențială. Câteva din manuscrisele în care apare sunt, prin excelență, colecții apocrife, conținând numai texte apocrife⁹². În altele, *EN* apare alături de lucrări cunoscute, dar chiar și atunci în compania unor texte ca *PseudoMatei* și alte relatări ale copilăriei lui Iisus, *Liber Methodii*, *Tranzitus Mariae*, *Visio Pauli*, *Vita Adae et Evae*, sau corespondența dintre pseudolisus și pseudoLentulus.

Începând cu secolul al IX-lea, comentarii explicite ocazionale în legătură cu caracterul apocrif al *EN* au întărit dovezile din contextele apocrife. Nu știm dacă înainte de secolul al IX-lea, *EN* era văzută complet prin prisma Scripturilor și, deci, ca text apocrif. Nu este menționată cu titlul în niciuna dintre primele liste cu texte apocrife, nici măcar în întinșoarea și importanta lucrare *Decretum pseudoGelasianum*, alcătuită în secolele IV-VI⁹³. Singura listare din evul mediu ce cuprinde cărțile apocrife, inclusiv *EN*, a fost alcătuită, în secolul al XII-lea, de către samariteanul Elenchus, care se referă la ea drept „sefer bet soreet” adică „o carte a Evangheliei”, și era necunoscută europenilor⁹⁴.

Cu toate acestea, cu începerea din secolul al IX-lea, unii copişti au început să disocieze *EN* de scrierile canonice. Un important manuscris din acea perioadă, Laon, Bibl. mun. MS. 265, conține o notă care încearcă să înlăture orice îndoielă cu privire la falsitatea *EN*: „Hunc librum qui vocatur gesta Salvatoris nullatenus recipimus quia nullum habet pondus auctoritatis, quia Sanctus papa Gelasius cum LXX episcopis, viris erudissimis, inter apocriphas deputavit scripturas” (fol. 2 r; „Noi nu acceptăm, sub nicio formă, această carte care se numește Faptele Mântuitorului, deoarece nu are nicio autoritate, de vreme ce Sfântul Părinte Gelasius, î

mpreună cu șaptezeci dintre cei mai erudiți episcopi, au așezat-o între Scripturile apocrife”).

Așa cum se observă, din moment ce manuscrisele care au supraviețuit prin *Decretum pseudoGelasianum* nu fac nicio mențiune asupra *EN*, sub niciun titlu care poate fi recunoscut, comentariul este mai degrabă încurcat. Sunt posibile câteva explicații. Copistul este posibil să fi asociat condamnarea unui anume Leucius, „discipulus diaboli” („discipol al diavolului”) și presupusul autor al apocrifei *Faptele lui Ioan*, cu numele celor doi fii ai lui Simeon, și anume Leucius și Carinus, înviați din morți, potrivit *DI95*. Sau este posibil să fi utilizat o copie mult mai întinsă a *Decretum* sau, în cele din urmă, este posibil ca el doar să-și fi asumat faptul că o asemenea condamnare a existat, fără a consulta *Decretum*. În orice caz, mențiunea sa reprezintă cea mai timpurie mențiune asupra posibilității considerării variantei în limba latină a *EN* ca fiind un text canonic, dar și cea mai timpurie recunoaștere a caracterului său apocrif.

Legătura dintre *EN* și canonul Noului Testament nu a fost pusă în evidență până în secolul al XII-lea, după ce termenul de „evangelium” a fost atașat apocrifei⁹⁶. Titlul de *Evangelium Nicodemi* și-a făcut apariția, pentru prima dată în textul latin, în lista întocmită de Hugh de Puyset, episcop de Durham (†1195), cu privire la donațiile făcute bibliotecii catedralei din Durham⁹⁷. Titlul s-a răspândit pe scară largă abia din secolele XIV-XV, cel puțin în parte datorită utilizării de către Vincent de Beauvais și Jacobus a Voragine. Cele mai timpurii copii ale *EN*, datând din perioada cuprinsă între secolele IX-XII, favorizează, cu o majoritate covârșitoare, titlul care nu atrage atenția asupra Scripturilor canonice, și anume *Gesta Salvatoris*. Acest titlu a rămas unul obișnuit și în manuscrisele de mai târziu.

Chiar și pe parcursul evului mediu târziu, abundă titlurile, altele decât *Evangelium Nicodemi*. Unele, precum *Acta Christi Domini* (Paris, BN MS. lat. 3454, saec. XII) – dar nu *Acta Pilati*, un titlu obișnuit pentru varianta în limba greacă – *Parlipomenon de gestis D.N.J.C.* (Paris, BN MS. lat. 14864, saec. XII ex.), sau *Explanatio dominicae passionis*

(Paris, BN MS. lat. 1933, saec. XII-XIII), scot în evidență te ma principală a lucrării, și anume pătimirile lui Iisus Hristo s. Altele accentuează autoritatea lui Nicodim (menționat în 3.1, 7.50 și 19.39), dar nu fac referire la lucrare utilizând d enumirea de „evangelium”. Asemenea manuscrise sunt, de exemplu: *Passio Domini secundum Nicodemum* (Cambridg e, Peterhouse MS. 242, saec. XIII), *Tractatus secundum Ni codemum* (Londra, BL MS. Royal 8B. XV, saec. XIV), *Histor ia Nicodemi* (Oxford, Bodl. Lib. MS. Dighy 16, saec. XIV) și *Epistola Beati Nichodemi* (Basel, Universitätsbibliothek M S. A X 102, saec. XV/2).

Totuși, alții utilizează termenul de „evangelium”, dar nu îl asociază cu Nicodim. În câteva manuscrise, apocrifa e ste intitulată *Evangelium Nazaraeorum* 98, și unii scriitori influenți erau mult mai familiari cu această denumire. O gă sim, de exemplu, la Ludolph de Saxonia, în a sa lucrare *Vit a Christi* (2.75), apoi în *Summa de arte praedicandi* a lui T homas de Chobham și în *Speculum naturale* a lui Vincent d e Beauvais⁹⁹. Autentica *Evangelium Nazaraeorum* era, în mod aparent, familiară lui Ieronim, care cita în mod repeta t din Evanghelia ebraică folosită de nazarineni, și chiar sus ținea că a tradus-o. A fost cunoscută în evul mediu numai p rintr-o serie de fragmente, citate de Sedulius Scotus și Hai mo de Auxerre în secolul al IX-lea, în secolul al XII-lea de c ătre Petrus Comestor în *Historia Scholastica* (cap. 148), în secolul al XIII-lea de redactorul lucrării *Aurora* a lui Petru de Riga și de către câțiva scriitori anonimi¹⁰⁰.

C oncizia fragmentelor existente fac dificilă determin area exactă a conținutului acelei false Evanghelii. Potrivit l ui Ieronim, mulți au considerat-o ca fiind textul ebraic origi nal al Evangheliei lui Matei, dar astăzi acest punct de vede re nu mai este acceptat în totalitate. Dacă nu a fost rezulta tul unei adevărate confuzii, apropierea titlului *Evangelium Nazaraeorum* de apocrifa pătimirilor, care se pretinde a fi f ost scrisă de Nicodim, este posibil să fi fost, asemenea frag mentelor din pseudoAugustin și Grigore de Tours, o încerc are de a găsi un „ocrotitor” respectabil pentru *EN* și, prin urmare, a o aduce în centrul culturii religioase. Este posibi

l ca același motiv să-l fi determinat pe un redactor englez să atribuie traducerea în latină Sfântului Ambrozio de Milan o101, iar pe un alt copist anonim să îl menționeze pe împăratul Constantin în prolog102.

Recunoașterea naturii apocrife a *EN* nu a necesitat, în mod automat, respingerea sau condamnarea ei. Atitudini le medievale cu privire la apocrife au variat. Din perioada antichității creștine, termenul de „apocryphon” era utilizat cu referire la câteva categorii de texte: textele secrete care erau destinate numai inițiaților, cum a fost cazul unor scrieri gnostice, textele care conțineau învățături recunoscute ca fiind false, neadevărate sau eretice, textele din afara canonului, al căror conținut liturgic a fost interzis utilizării publice, dar care puteau fi utilizate în spațiul privat, și textelor care aveau o oarecare legătură cu Biblia, dar al căror autor era necunoscut. Vederile patristice asupra textelor apocrife variau de la ostilitate deschisă până la toleranță, în funcție de natura textelor considerate ca apocrife103.

În evul mediu, caracterul apocrif al unei lucrări era în primul rând dat de originea sa obscură, mai degrabă decât de conținutul eretic. Definițiile medievale accentuau proveniența necunoscută, dar admiteau faptul că, deși apocrifele erau lipsite de autoritate, ele puteau conține semințe de adevăr împrăștiate printre cele mincinoase. „Apocrifa autem dici ecclesiastici doctores tradunt; non quia omnia mentiontur, sed quia dubiae et suspectae auctoritatis esse videntur” („Doctorii bisericești spun că apocrifele poartă acest nume nu pentru că sunt false, ci pentru că autoritatea lor poate părea dubioasă sau suspectă”) explică Bernardus Presbyter Constantiensis (†1100), în tratatul său intitulat *De excommunicatis vitandis, de reconciliatione lapsorum et de fontibus juris ecclesiastici*104. El adaugă: „N-am seppisime multă canonica suis neniis interserunt, quae nequaquam catholici cum eisdem neniis refutare debebunt” („Căci foarte des, ele [apocrifele] răspândesc printre rândurile lor probleme canonice, dintre care acelea care sunt ortodoxe ar trebui să nu fie respinse cu acelea care au probleme”).

O definiție asemănătoare apare în lucrarea *Catholico*

n (1286) a lui Joannès Balbus¹⁰⁵: „Apocrifa proprie dicuntur illa scripta quorum origo et autor ignoratur et quamvis sunt ibi multă vera tamen non habentur în autoritate propter plura falsa que ibi continentur” („Apocrife sunt numite în special acele scrieri a căror origine și autor nu se cunosc și care, deși conțin poate mult adevăr, nu sunt considerate cu autoritate din cauza mult mai multelor minciuni pe care le conțin”) 106.

În vreme ce au acceptat și popularizat apocrifele, ca fiind o potențială sursă de adevăr, scriitorii medievali s-au simțit deseori obligați să explice și să justifice părerea lor. Astfel, Hrotsvitha de Gandersheim (†după 972) scoate în evidență limitările facultăților interpretative ale omului, care pot fi înșelate de aparențele de suprafață. Este mai bine să greșești din precauție, de vreme ce ea zice: „quod videtur falsitas, / forsan probabitur esse veritas” („ceea ce pare a fi neadevăr, poate se va arăta a fi adevăr”) 107. Hrotsvitha nu intenționează să facă distincția între adevăr și minciună, acolo unde problema religioasă estompează distincția, ca nu cumva făcând astfel, să condamne și unele seminte de adevăr. Un sentiment asemănător este exprimat, cu trei secole mai târziu, de către autorul anonim al lucrării *Vita beate virginis Marie et Salvatoris rhythmica*. În prologul la Cartea I, el avertizează împotriva condamnării pripite a sursei apocrife: „Si quis ut apocrifum hoc velit reprobare/Caveat, ne veritatem presumat condemnare” (vv. 33 – 34; „Dacă cineva va dori să condamne această apocrifă, să se ferască a încerca să condamne adevărul”) 108.

Alți autori apelează la texte scripturistice canonice, care fac aluzie la faptul că multe evenimente din viața lui Hristos nu au fost înregistrate în Evangheliile canonice, sugerând că ar fi putut fi descrise în alte locuri. Astfel, aceștia susțin, pe baza versetelor de ia în 20, 30 – 31; 21, 25 și Lc. 1, 1 – 2, că mulți scriitori din primul veac creștin au scris Evangheliile, dar numai cele patru păstrate drept canonice ne sunt de folos pentru întărirea credinței¹⁰⁹. O asemenea apărare a *EN*, bazată pe în 21, 25, este inserată în primul prolog din cel puțin unul dintre manuscrisele în limba latină al

e *EN*, și anume Paris, BN MS. n.a. lat. 1154, fol. 11 r, și aceasta a făcut parte de asemenea din argumentul folosit de John Wyclif pentru a apăra textele apocrife, în secolul al XIV-lea¹¹⁰.

Totuși, acest entuziasm față de scrierile apocrife a fost ținut sub control de alte versete biblice, cum ar fi Pilde 30, 6, Dt. 4, 2 și Ape. 22, 18 - 19, care au acționat ca o frână față de credulitatea excesivă și imaginația fantastică. Prudența recomandată de aceste texte și urmată de aceia care au prezentat scuze în scris pentru utilizarea apocrifelor, a luat forma explicită a admonestărilor, pentru ca cititorii să rămână rezervați față deși neîncredători în lucrări care au un autor incert. Jacobus a Voragine (sau sursa sa), de exemplu, își atenționează de obicei cititorii cu privire la falsitatea surselor, a căror credibilitate, ne relatează el, ar trebui să o judece fiecare pentru el¹¹¹. Însă, el nu atașează un avertisment asemănător la rezumatul său la *DI*. Legendara tânguire a iadului, certificată și în ceea ce el consideră a fi scrierile Fer. Augustin (se referă la „Cuvântul 160” al lui pseudo-Augustin pe care el îl citează *în extensio*), nu ridică în mod aparent niciun dubiu în mintea sa și nu necesită nicio precauție.

Un motiv pentru care deseori *EN* nu s-a simțit nevoit să se justifice sau să se apere, a fost acela că a fost privită ca o însemnare istorică a evenimentelor, întărită așa cum era de o pretinsă autoritate patristică și înrădăcinată în tradiția creștină. Titlul său simplu (*Gesta Salvatoris...*), al doilea prolog, și anexele referitoare la împărații Romei, toate la un loc alcătuiesc un document (lucru care nu înseamnă însă că nu putea fi folosită pentru a susține un argument teologic sau exegetic). Ca o însemnare independentă a patimilor lui Hristos, „triduum mortis”, și a învierii, *EN* a fost apreciată de istoricii medievali, precum Ademar de Chabannes (989 - 1034), care și-a făcut o copie pentru sine a apocrifei (Paris, BN MS. lat. 3784, fols. 108 v-14 r)¹¹², și desu utilizată de către cronicarii care au integrat-o în lucrările lor. Un autor englez din secolul al XIV-lea al lucrării *Eulogium (historiarum sive temporis)*, cuprinde în întregime *EN*, u

rmată de *EP* și de o versiune a *Cura*113. El le introduce pe acestea cu un singur titlu, și anume *Chronica Domini nostri Jesu Christi*, și o declarație de intenție: „Cum de regibus et principibus et de eorum gestis in bellis, in victoriis, in pugna, et fuga pluries tractavimus, de Rege Regum jam intendimus aliquid enarrare” („De vreme ce am vorbit destul de des despre regi și principii, și despre faptele lor din războaie, despre biruințele lor în luptă și în retragere, noi intenționăm acum să povestim ceva legat de împăratul Împăraților”), indicând un interes istoric esențial în ceea ce privește relatarea.

Atitudinea lui John de Glastonbury față de *EN* este similiară, deși el utilizează textul mult mai selectiv. Căutând să demonstreze vechimea întemeierii orașului Glastonbury și a legătura pe care acesta o are cu Iosif din Arimateea, cronicarul prescurtează și adaptează capitolele 12 - 15 ale *EN* sub rubrica: „Incipit tractatus de sancto Ioseph ab Arimathia, extractus de libro quodam quem invenit Theodosius imperator in Ierusalem in pretorio Pilați” („Aici începe tratatul lui Iosif din Arimateea, luat dintr-o carte pe care împăratul Teodosius a găsit-o în pretoriul lui Pilat, din Ierusalim”) 114. Propoziția care introduce narațiunea explică faptul că ceea ce urmează reprezintă fapte de necontestat luate din „antiquis historiographorum dictis” („vechi ziceri ale istoriografilor”) 115.

În atmosfera religioasă intensă din evul mediu târziu și din perioada de dinainte de Reformă, această acceptare a *EN* a crescut în intensitate, câteodată atât de mult încât unii copiiști au început să o perceapă ca fiind cvasi-canonică, respectul lor pentru ea fiind dus până la venerare. Nu numai că este așezată, câteodată, în rândul lucrărilor exegetice, dar în unele manuscrise este legată direct de Evangheliile canonice. Într-un manuscris al Bibliei, de la sfârșitul secolului al XIV-lea, realizat probabil pentru Richard II al Angliei (Londra, BL MS. Royal 1 E. IX), *EN* este tratată ca și când ar fi fost o a cincea Evanghelie. Urmează după vechiul Testament și după cele patru Evanghelii, dar precede Faptele, Epistolele și Apocalipsa. Este înzestrată aici cu un stat

ut aproape canonic, și numai decorațiile mai puține care i-au fost făcute trădează faptul că cei responsabili pentru redactarea manuscrisului au făcut de fapt o distincție, deși ezitantă, între textele canonice și cele apocrife. În alte trei manuscrise din aceeași perioadă, *EN* este alăturată Scripturilor canonice, propriul său statut sprijinindu-se pe al lor¹⁶. În alte câteva manuscrise, *EN* este separată de Scripturile canonice prin pagini lăsate libere sau prin texte de intervenție¹⁷.

Cu toate acestea, ar fi o exagerare să susținem faptul că cei din evul mediu, care au utilizat *EN*, i-au considerat auctoritate ca fiind egală cu aceea a Evangheliilor canonice. Pentru majoritatea cititorilor medievali, *EN* a rămas probabil un text mai degrabă al unui om smerit decât inspirat de divinitate. Manuscrisele menționate anterior reflectă mai degrabă o înclinație spre extremă care, în cele din urmă, a provocat o puternică reacție, atât din partea cercurilor protestante cât și a celor catolice, și care pot fi chiar responsabile pentru decăderea finală a *EN*.

3. Influența Evangheliei lui Nicodim

Judecat după numărul manuscriselor existente ale *EN* și al interpretărilor ei, apocrifa s-a bucurat de o largă cunoaștere în evul mediu, în special după secolul al XII-lea. Deloc surprinzător, influența sa s-a răspândit în multe domenii ale vieții religioase. Urmele sale vii pot fi găsite în scrierile gânditorilor și educatorilor bisericești, în lucrări care au ca scop credința personală, și în anumite texte și practici de evlavie populară. Cel puțin până în secolul al XV-lea, *EN* era citită cu entuziasm și citată fără muștrări de conștiință cu privire la caracterul său apocrif, imaginația și vechimea sa compensând, se pare, lipsa de autoritate canonică.

3.1 Discursuri teologice și didactice

Cu toate că ceea ce a captivat audiența medievală a fost mai degrabă conținutul evlavios și legendar-istoric al *EN* decât bazele teologiei sale, prezența universală a apocrifului în cultura de mijloc a fost obligată să afecteze cel puțin „

periferiile” credinței religioase. Poate fi găsită în bibliotecile a foarte mulți învățați și profesori care au ajutat la modelarea discursului teologic medieval. Martin Hibernensis (†875), primul conducător al școlii din Laon și coleg cu John Scotus Eriugena, avea o copie a *EN*, pe care a transmis-o mai târziu succesorilor săi Bernard (†903) și Adelelm (†930) din Laon (copia a supraviețuit acum sub forma Laon, Bibl. mun. MS. 265). Johannes Cantius (†1473), un doctor în teologie la Universitatea Jagiellońiană din Cracovia, a făcut o copie a *EN* pentru sine (acum Cracovia, Biblioteka Jagiellońska MS. 2724). Și Gabriel Biel (†1495), ultimul scolastic al evului mediu, a introdus o notă proprie în manuscrisul care aparținea grupării religioase Frații Vieții Comune, din Butzbach (acum Giessen, Universitätsbibliothek MS. 729). Prin cititori ca aceștia, *EN* ar fi putut să influențeze, într-o mică măsură, gândirea teologică a evului mediu.

Pe lângă consolidarea pe căi evidente a credinței pogorării lui Hristos la iad¹¹⁸, este posibil ca *EN* să fi ajutat la formarea noțiunilor medievale târzii cu privire la topografia iadului, cu toate că o asemenea influență nu a fost cunoscută în mod explicit de scriitorii medievali. În unele din formele sale, *EN* sugerează faptul că spațiul infernal nu era uniform. Exista un loc unde patriarhii biblici și prorocii așteptau venirea lui Hristos, locul unde se aflau părinții și mai departe abisul. Textele de tip B introduc un contrast dur între „profundum abyssi”, în care este aruncat Satana, și locul unde se află patriarhii (cap. 25). Arătând că Hristos „partem deiecit în tratarum, partem secum reduxit ad superos” (cap. 25.2; „o parte i-a aruncat în tartar iar o parte i-a ridicat împreună cu El într-o cele înalte”), textele B este posibil să fi contribuit, oricum într-un mod indirect, la dezvoltarea noțiunii de Purgatoriu, căci acestea demonstrează faptul că „soarta anumitor oameni este predispusă la o ameliorare, după moarte, dar numai în circumstanțe excepționale” și că „sufletele aruncate în tartar, iadul celor damnați, sunt excluse de la posibilitatea îmbunătățirii stării lor” 119.

Dacă *EN* de tip B este antedatată secolului al XI-lea, așa cum presupune Jacques le Goff, atunci este posibil ca î

ntr-adevăr să fi exercitat o parte din presiunea sub care se cristalizau noile idei cu privire la lumea de dincolo în prim ele secole ale celui de-al doilea mileniu. Dacă este de o dată mai târzie, așa cum sugerează datele relativ tardive ale manuscriselor în care apare¹²⁰, înseamnă că poate reprezenta un semn al acelei schimbări conceptuale, cu toate că un asemenea semn ar fi putut stimula, cu ușurință, o evoluție ulterioară.

Destul de des, *EN* a făcut parte din reflecția medievală asupra problemelor de ordin eshatologic, în special în relație cu întrebarea privitoare la învierea trupurilor. Apare vizibil în scrierile lui Albertus Magnus (†1280), care face în mod repetat apel la autoritatea ei, în lucrarea sa intitulată *De resurrectione*. Comentând Mt. 27, 52 - 53, și implicit învierea în parte a morților „quorum quidam nominantur în Evangelio Nicodemi” (Tract. 2, Q. 4.2; „dintre care unii sunt numiți în Evanghelia lui Nicodim”), el explică faptul că „i deo necessarium fuit aliquos resurgere statim în morte Christi, ut aliqua praesumptio resurrectionis remaneret în electis” (Tract. 2, Q. 4, ad 2; „prin urmare, a fost necesar să învie unii imediat după moartea lui Hristos, astfel ca o oarecare încredere în înviere să rămână în cei aleși”) ¹²¹. Prin numirea acelor care au înviat înaintea lui Hristos, pentru a da mărturie despre taina învierii Lui, *EN* confirmă faptul că ei erau cunoscuți în Ierusalim: „și eram fuissent ignoti, non fuisset eis creditum” (Tract. 2, Q. 5, ad 5; „dacă ei ar fi fost necunoscuți, nu ar fi fost crezuți”) ¹²². Deci, *EN* oferă informații suplimentare necesare înțelegerii corecte a unui paragraf dificil din Evanghelia după Matei.

În dezbaterile sale referitoare la locul unde s-au aflat, în perioada de patruzeci de zile după înălțarea lui Hristos, cei ce s-au ridicat în momentul morții Sale, Albert citează un pasaj din *EN* 17.1, și conchide: „solvendum est per dictam auctoritatem [adică *EN*], quia ultra Iordanem în paradis o fuerunt în plena fruitione divinitatis Iesu. Unde etiam narratur ibi, qualiter Elias et Enoch tripudium cum ipsis et latro (Tract. 2, Q. 7, Art. 7)” ¹²³ („ar trebui să fie rezolvat de autoritatea zisă [adică *EN*], faptul că se aflau dincolo de Io

rdan, în paradis, în deplina bucurie a dumnezeirii lui Iisus. De unde este relatat de asemenea acolo [în *EN*], cum Ilie și Enoh s-au bucurat împreună cu ei și cu tâlharul”).

Pentru Albertus, *EN* are, aparent, tot atât de multă auctoritate ca și tradiția patristică și, prin urmare, reprezintă o sursă îndreptățită de cunoaștere a problemelor legate de credință. În același mod, Thomas Chobham, un scriitor de la începutul secolului al XIII-lea, în lucrarea sa intitulată *Summa de arte praedicandi*, citează *EN* ca fiind un martor independent al învierii parțiale a trupurilor, la vremea învierii din mormânt a lui Hristos. El consideră acel eveniment ca o prefigurare a viitoarei învieri generale: „Patet etiam per doctrinam evangelicam, quod corpora nostra resurgent, quia Dominus post resurrectionem corpus suum ostendit palpabile, et multă corpora sanctorum que dormierant resurrexerunt cum Domino. Et în Evangelio Nazareorum [adică *EN*] 124 legitur qui illi fuerint et quomodo cum Iudeis disputaverint” 125 („Învățăturile Evangheliilor fac de asemenea clar faptul că trupurile noastre se vor ridica, pentru că Domnul, după înviere, și-a arătat trupul Său palpabil, și multe trupuri ale sfinților care dormeau s-au ridicat împreună cu Domnul. Și citim în Evanghelia care se cheamă a nazarinenilor [adică *EN*] cine au fost ei și cum s-au luptat ei cu iudeii”).

Utilizarea de către Thomas a *EN* pentru a-și întări argumentul său eshatologic, în esență, în contextul pastoral al *Summa*, este caracteristică ușurinței cu care apocrifa a intrat în instruirea teologică populară. Pe lângă reafirmarea învierii trupurilor, una dintre cele mai extinse influențe ale *EN* asupra instruirii medievale a constatat în popularizarea ideii că Hristos i s-a arătat lui Iosif din Arimateea, care în credința populară a devenit prima (sau a doua, după vizita pe care a făcut-o, așa cum spune apocrifa, mamei Sale) apariție a lui Hristos. Larg răspândită și respectata lucrare *Elucidarium* a propagat acea credință, făcând apel direct la *EN*: „D. – Quotiens apparuit? M. – Duodecies. Primo die octies: primo Joseph ab Arimathia în carcere în quo positus erat et o quod cum sepelierat, ut scripta Nicodemi declarant” 1

26 („D. – De câte ori S-a arătat? M. – De douăsprezece ori. În prima zi, de opt ori: mai întâi lui Iosif din Arimateea, în temniță, unde fusese închis pentru că îl înmormântase pe El, așa cum mărturisesc scrierile lui Nicodim”).

Arătarea lui Hristos în fața lui Iosif, menționată de Grigorie de Tours pe baza aceleiași autorități apocrife, a fost citată în mod frecvent pe parcursul evului mediu, deși unii teologi, ca Hugh de St. Cher, aveau puternice rezerve cu privire la autenticitatea ei¹²⁷.

3.2 Literatura evlavioasă

Stabilirea vieții lui Hristos ca bază pentru anul liturgic, dar și creșterea interesului teologic (apărut în secolele al XI-lea și al XII-lea) în ceea ce privește umanitatea lui Hristos, au transformat evenimentele vieții Sale pământești în puncte centrale de evlavie. Din secolul al XII-lea, această armonie a Evangheliilor a început să absoarbă elemente extra-biblice – legendare și apocrife, extinzându-și orizontul și modificând genul¹²⁸. În căutarea lor pentru detalii emoționale, autorii „vieților” lui Hristos, și în special relatarea pătimirilor, și-au îndreptat frecvent atenția către *EN*. Pseudo-evanghelia a avut multe de oferit: a intensificat – prin numirea lor – realitatea anumitor personaje menționate în Evangheliile canonice, înfrumusețând relatările Evangheliilor, a dăugând noi minuni și dezvoltând ceea ce în textele canonice abia era menționat. Venerabila sa vârstă, împreună cu „patronajul” lui Nicodim și, ocazional, cu al altor autorități bisericești, au făcut-o, în ciuda statutului său necanonic, o sursă atractivă și de încredere.

În secolele al XIV-lea și al XV-lea, *EN* a devenit, în mod direct sau prin rezumatele sale – o sursă standard pentru relatarea pătimirilor. A fost citată în mod frecvent, parafrazată, sau doar menționată, pentru a satisface nevoia de autoritate. De exemplu, *Tractatus de gestis Domini Salvatoris*, păstrat într-un manuscris din secolul al XV-lea: Londra, BL MS. Royal 7 B. XII, dar alcătuit probabil mai devreme de către un autor englez¹²⁹, se apropie de apocrifă în mod liber. Se ocupă de viața lui Hristos și de diferite probleme lega

te de aceasta, integrând fragmente din *Disputatio Judaei cum Christiano* a lui Giolbert Crispin (†1117) și materiale legate de Cruce și de trupul și sângele lui Hristos. Cartea a VII-a, fols. 98 r-118 r, descrisă la lista de cuprins de la fol. 11 r ca tratând „de descensione Domini ad inferos, de nobili eius triumpho illic exacto” („despre pogorârea Domnului la iad, despre marele Său triumf săvârșit aici”) conține fragmente consistente din *DI*. Acestea au fost probabil selectate dintr-o versiune a *EN* care includea pasajele de „legitimare” din Grigore de Tours și pseudoAugustin, cu privire la Iosif și, respectiv, la iad.

Autorul începe tratatul său chiar cu aceste fragmente, urmate de o însuflețită susținere a credibilității și demnității *EN*: „Nemo vituperandum censeat quod hic în subsequenti volumine verba Nichodemi evangelistarii dictis interserantur licet a quibusdam iniuste inter apocriphancium noncupentur consorcia, cum symbolum et alia autentica scripta sanctorum patrum alicubi verbo ad verbum ipsius consonent tractatui; nec scripta eius în decretis vei alibi prohibita legantur (fol. lor)” („Nimeni nu ar trebui să considere condamnabil faptul că aici, în lucrarea ce urmează, cuvintele evanghelistului Nicodim sunt intercalate printre ziceri, chiar dacă este posibil ca unii să le consemneze în mod nedrept printre apocrife, de vreme ce Crezul și alte scrieri autentice ale Sfinților Părinți sunt de acord, în anumite locuri cu vânt cu cuvânt, cu tratatul său; nici scrierile lui nu vor fi găsite ca fiind interzise, în decretale, sau în altă parte”).

În timp ce compilerul tratatului menționat a lucrat direct cu un manuscris al *EN*, alți scriitori s-au sprijinit pe surse intermediare ce au filtrat și colorat substanța Evangheliei apocrife. Cu toate că face apel la autoritatea lui Nicodim, autorul lucrării *Vita beate virginis Marie et Salvatoris rhythmica*, de la începutul secolului al XIII-lea, care este un lung poem narativ important pentru moștenirea sa lăsată în limbile Europei Centrale, în mod sigur nu a utilizat *EN* însăși. Cele patru cărți ale *Vita rhythmica* oferă o relatare detaliată a vieții Fecioarei și a Fiului ei, luată dintr-o multitudine de surse, dintre care multe sunt identificate în prolog

uri la cărți individuale și în glose marginale. Poetul, conștient de faptul că unele din sursele sale sunt apocrife, le apără credibilitatea (vv. 1478 – 1505; 3632 – 53; 6062 – 71). Toți, de vreme ce intenția sa declarată este aceea de a se ruga Fecioarei și lui Hristos, și nu aceea de a judeca veridicitatea sau falsitatea surselor sale (vv. 43 – 46; 8002 – 7), el insistă pe lângă cititorii săi, ca aceștia să-i corecteze greșelile, acolo unde consideră de cuviință (vv. 39 – 46; 1514 – 17; 3654 – 61; 6080 – 87; 7994 – 8001; 8008 – 13).

Poemul face aluzie la *EN* de câteva ori, în capitolele referitoare la pătimire și înviere, dar apocrifa în sine joacă un rol minor în întreaga construcție narativă. Poetul nu o ia în considerare în ceea ce privește relatările legate de procesul din fața lui Pilat și răstignirea, și nu menționează numele Veronicăi, și nici numele lui Longinus, Dismas sau Gestas. Poetul face referire la *EN* numai în capitolul intitulat *De signis que fiebant în passione Domini* (vv. 5808 – 911; „Despre semnele care s-au petrecut la pătimirea Domnului”), un fel de gând ulterior legat de semnele extraordinare asociate cu pătimirea, luate în parte din *Historia Scholastica* a lui Petru Comestor¹³⁰. În acel capitol, el face mai întâi aluzie la iminenta tânguire a iadului și la așteptarea triumfătoare a patriarhilor cu privire la mântuirea lor (vv. 5838 – 45), și apoi relatează, într-un curios mod denaturat, episodul steagurilor care s-au înclinat în fața lui Hristos (vv. 5848 – 67), sprijinindu-se în cele din urmă pe *EN* 1.5. El explică faptul că steagurile fuseseră făcute de iudei, iar la sărbătorii erau purtate de ei în jurul Templului lui Solomon. În aceste circumstanțe s-au plecat steagurile în fața lui Hristos: „Sed cum circa templum hec portantur, cum ligatus/Jesus coram preside stabat flagellatus, /Tunc versus locum în quo Jesus stetit simul illa/Înclinabant baiulis invitis se vexilla. (vv. 5854 – 57)” („Iar când acestea erau purtate în jurul Templului, când Iisus era legat și biciuit înaintea guvernatorului, a tunci, în locul în care stătea Iisus, toate steagurile s-au aplecat, împotriva voinței celor care le purtau”).

Explicația relatării primare cu privire la steaguri contastează cu *EN*, unde steagurile, care sunt de fapt însemne

le imperiale, sunt ținute de „viri pagani” („bărbați păgâni”; *EN A* și *C*) sau „viri gentili” („bărbați neevrei”; *EN B*). O relatare separată a tânguiri iadului, intitulată „De gaudio sanctorum quum Jesus veni ad infernum” („Despre bucuria sfinților atunci când Iisus a venit în iad”), comprimată în douăzeci de rânduri (vv. 6042 – 61), oferă puțin mai mult decât o schiță de episod. În capitolele ulterioare, *Vita rhythmica* menționează scrisoarea lui Pilat către Roma, cu privire la evenimentele din Ierusalim (vv. 6126 – 29) și arătarea lui Hristos în fața lui Iosif din Arimateea (vv. 6142 – 45).

Toate aceste ecouri tematice ale pseudoevangheliei, cu excepția scrisorii lui Pilat, sunt însoțite în manuscrisele a acestei *Vita* de note pe margine (vv. 5838, 5848, 6042, 6142), identificând în mod explicit *EN* ca sursă. Cu toate că sursa nu este întotdeauna obligatorie, *EN* se poate afla de fapt în spatele poemului. Totuși, în câteva locuri, unele adnotări arată spre *EN* ca fiind textul de bază, aceste adnotări fiind atașate de fragmentele ce relatează evenimente fără un echivalent corespunzător în versiunile cunoscute ale apocriefei. O asemenea adnotare apare la v. 4774, la începutul capitoului, descriind cum iudeii l-au mituit pe Pilat pentru a-l condamna pe Iisus. O altă adnotare, cea de la v. 5114, este așezată lângă un pasaj care opune râsul batjocoritor al chinitorilor, întristării celor care îl urmau pe Hristos. O altă adnotare apare la v. 6430, începând o expunere despre modul în care s-au bucurat puterile îngerești la înălțarea lui Hristos¹³¹.

Neclaritatea și denaturările în ecourile autentice ale *EN*, absența numelor de persoană popularizate de ea, și adnotările inexacte așezate greșit, sugerează faptul că autorul (sau cel care a făcut adnotările, dacă este o altă persoană decât autorul) nu era foarte familiar cu apocrifă, iar ecourile apocrife din *Vita rhythmica* nu și-au avut originea direct în *EN*, ci fie într-o compilație intermediară, fie într-o amintire incompletă.

Interesant, în mod special, este legătura dintre *EN* și tradiția meditării afective la umanitatea suferindă a lui Hristos, care a început să se dezvolte în viața și literatura reli

gioasă începând cu secolul al XI-lea. Practica evlavioasă a r
eflecției legate de Hristos și Maica Sa era răspândită în ev
ul mediu târziu prin texte încărcate emoțional, ca *Planctus
Mariae* (începând cu „Quis dabit...”), atribuită de obicei lui
Bernard de Clairvaux, dar probabil scrisă de Olgerius de T
ridino, și *Dialogus beatae Mariae et Anselmi de passione
Domini* 132, cât și prin mult mai extinsa *Meditationes vitae
Christi* a lui pseudoBonaventura¹³³, și în mod egal a cupri
nzătoarei *Vita Jesu Christi* a lui Ludolph de Saxonia. Diferit
e așa cum sunt aceste texte în apropierea lor de evlavie po
pulară, toate trădează prezența *EN* în literatura medievală
legată de evlavie emoțională.

Atât *Planctus*, cât și *Dialogus*, prezintă, ca răspuns la
cererea evlaviei vorbitorului medieval, relatarea Fecioarei
cu privire la pătimirea lui Hristos, și a propriei compasiuni
față de suferințele Lui. Ambele sunt redată într-un dialog d
irect și creează un efect dramatic imediat, cuvintele pătrun
zătoare ale Fecioarei ajungând la cititor cu întreaga forță e
moțională. Acest mod dramatic de prezentare este similar
cu drama din *EN*, care îi permite cititorului să creeze un ef
ect similar prezenței și experienței evenimentelor povestit
e. Probabil că această similitudine formală și bogăție de de
talii utilă pentru meditația la pătimirea, moartea și înviere
a lui Hristos, a atras *EN* în colecțiile medievale de texte. În
cepând din secolul al XIII-lea, *EN* nu numai că apare în ace
leași manuscrise împreună cu *Planctus* și *Dialogus*, dar în
mod frecvent este învecinată acestora. Frecvența apariției
sale în compania celor două texte sugerează un aranjam
ent deliberat, mai degrabă decât o coincidență. *EN* însoțește
Planctus în cel puțin optsprezece manuscrise, în paispreze
ce dintre ele precedând sau urmând direct după *Planctus*.
Este alături de *Dialogus* în zece, iar în altele cinci separată
de acesta prin texte intercalate¹³⁴. Mai mult, într-un num
ăr de manuscrise, *EN* nu numai că este așezată lângă unul
din cele două texte contemplative, ci e plasată chiar în mijl
ocul colecției. În Londra, BL MS. Cotton Vesp. E. I, de exe
mplu, urmează după meditația la pătimiri atribuită lui Bern
ard însă este, în schimb, urmată de *Planctus* și de alte cont

emplări¹³⁵.

Meditationes vitae Christi și *Vita Jesu Christi*, două dintre cele mai influente tratate afective asupra vieții lui Hristos, de la sfârșitul evului mediu, arată ce detalii din *EN* au fost utilizate în contemplări și cum au fost acestea integrate în textelor contemplative. Autorul *Meditationes* explică în prologul său faptul că nu s-a scris tot ceea ce este vrednic de contemplat la Hristos, iar el relatează, potrivit imaginației evlavioase, ceea ce se poate crede că s-ar fi întâmplat¹³⁶. Această explicație este, de fapt, o apologie în favoarea utilizării materialului apocrif și extra-canonice în contemplație. Deși autorul nu o citează în mod repetat, el preia unele detalii direct sau indirect din *EN*. De exemplu, el cunoaște numele lui Longinus (cap. 80), îl determină pe Hristos să-l conducă pe patriarhi către paradisul pământesc și să se întâlnească acolo cu Enoh și Ilie (cap. 85) și relatează, pe scurt, arătarea lui Hristos înaintea lui Iosif (cap. 89), indiscutabil pe baza autorității *EN* (cap. 96): „Quomodo autem apparuit Joseph, dicitur in Evangelio Nicodemi” („Dar modul în care Hristos i-a apărut lui Iosif este relatat în Evanghelia lui Nicodim”) ¹³⁷.

În *sa Vita*, Ludolph de Saxonia se sprijină deseori pe *Meditationes*, extrăgând din această lucrare din plin. Pașajele sale legate de tânguirea iadului (pentru 2, cap. 68) ¹³⁸, cu ecouri din *EN*, sunt copiate direct din lucrarea lui pseudoBonaventura. Totuși, el face referire strictă de cel puțin trei ori la *EN*, pe care o cunoștea probabil din unele texte intermediare, cum ar fi *Legenda aurea*. De fapt, cea mai timpurie aluzie la apocrifă apare la pentru 2, capitolul 61.11 ¹³⁹, ce informează cu privire la răspunsurile lui Hristos către Pilat legate de adevăr (*EN* 3.2), care este posibil să fi fost preluate din *Legenda*, capitolul 53 ¹⁴⁰, numai cu schimbarea titlului în *Evangelium Nazaraeorum*. Cea de-a doua aluzie, de această dată la *Evangelium Nicodemi*, la pentru 2, capitolul 62.27 ¹⁴¹, relatează sentința lui Pilat împotriva lui Hristos (*EN* 9.5). În cele din urmă, relatarea arătării lui Hristos în fața lui Iosif din Arimateea și eliberarea lui din închisoare sunt asociate din nou: „ut igitur in Evangelium Naz

araeorum" (pentru 2, cap. 75; „precum poate fi citit în Evanghelia Nazarinienilor”) 142. Este introdusă în același mod ca și în *Meditationes*, dar oferă mai multe detalii legate de întemnițarea lui Iosif.

3.3 Texte și practici liturgice

Este dificil de stabilit extinderea influenței *EN* asupra cultului comun. Faptul că apocrifa a interacționat în anumiți moduri cu practicile liturgice și cu datinile, este un lucru sigur, dar natura precisă a acestor interacțiuni scapă definiției, căci o dovadă textuală fără echivoc nu există, în special pentru primul mileniu. *EN* nu ar fi prima sau singura apocrifă care să interacționeze cu textele și practicile liturgice. Și alte apocrife au inspirat sau consolidat diferite forme de cinstire și ritual. Astfel, de exemplu, sărbătoarea liturgică a vieții Fecioarei Maria (Nașterea Maicii Domnului sau Intrarea în Biserică a Maicii Domnului) este îndatorată, în mare măsură lucrării *Protoevangelium Jacobi*, precum este și cultul Sf. Ioachim și Ana, părinții Maicii Domnului. Prăznuirea Adormirii Maicii Domnului a fost influențată de *Tranzitus Mariae*, iar odihna din ziua Duminicii este posibil să se datoreze, în parte, și scrisorii primite din cer 143.

Mai mult, textele apocrife au fost adaptate ocazional contextelor liturgice și chiar folosite în cultul public, așa cum este ilustrat de o Evangheliie apocrifă a copilăriei lui Iisus, păstrată în manuscrisul Hereford din secolul al XIII-lea 144, care a fost integrat slujbei Neprihănitei Zămislirii, din 8 decembrie [în Biserica Romano-Catolică]. Chiar și mai frecvent, apocrifele au fost adaptate drept omilii, ca acelea bazate pe *PseudoMatei* și *Tranzitus Mariae*, din cauză că erau cunoscute de la Saint-Père, Chartres¹⁴⁵. Prin urmare, afilierea liturgică a *EN* nu ar fi nici unică, nici neașteptată.

Relația dintre *EN* și liturgică poate fi extinsă în timp chiar până la perioada de alcătuire. Caracterul său dramatic și folosirea pe scară largă a discursului direct reprezintă o reminiscență a prăznuirilor legate de pătimirea și învierea lui Hristos 146. În mod special *DI* pare să-și aibă rădăcinile, atât din punct de vedere tematic, cât și retoric, în liturg

ica „dramatică”. Nu numai că dezvoltă tema populară de catabasis, dar întrebările sale contradictorii imită imnurile hristologice¹⁴⁷, iar recitarea repetată a Psalmului 23 se aseamănă cu prăznuirile timpurii ale pătimirii și înălțării¹⁴⁸. Dovada în sprijinul trecutului liturgic al *EN* este, prin urmare, sugestivă și totuși, indiscutabil întâmplătoare. Astfel că reprezintă, cu excepția literaturii omiletice, dovada pentru influența reciprocă ulterioară a *EN*, cel puțin până la apogeul evului mediu.

Este tentant, dar probabil mult prea convenabil, să relatez toate evocările liturgice medievale ale pogorării lui Hristos la iad din *EN*. Trebuie amintit faptul că tema creștină a catabasis-ului, cu multele sale dezvoltări medievale, probabil este anterioară textului în limba latină al *DI* și, în mod sigur, a circulat separat și dincolo de apocrifă¹⁴⁹. Astfel, de exemplu, când o scrisoare atribuită lui Gherman (†516) traduce fragmente din Liturghie, prăznuind biruința lui Hristos asupra lumii de dedesubt și eliberarea sfinților, legăturile ei cu *EN* sunt subtile. Cântarea „Aius” de dinaintea de citirea Sfintei Evanghelii, explică autorul scrisorii, este cântat „în specie angelorum ante faciem Christi ad portas inferi clamantium: Tollite portas principes vestras...” („întru vederea îngerilor înaintea feței lui Hristos, strigând către porțile infernului: Ridicați, căpetenii, porțile voastre...”), iar „Sanctus” este intonat „în specie sanctorum, qui redeunte Domino Jesu Christo de inferis canticum laudis Dominum sequent [el’s cantaverunt” („întru vederea sfinților care, urmându-L pe Domnul Iisus Hristos la plecarea din iad, au cântat o cântare de laudă Domnului”) 150. În ciuda aluziei la Psalmul 23, o evidență textuală concretă a influenței *EN* lipsește aici, și în vreme ce este posibil ca autorul să nu fi cunoscut *EN*, scrisoarea nu demonstrează în mod convingător această cunoaștere.

Totuși, unele practici liturgice, care este posibil să fi apărut în mod independent de *EN*, par să se fi dezvoltat într-o relație aproape simbiotică cu aceasta, în evul mediu târziu. Ceremonia de intrare din ritualul [Bisericii Romano-Catolice] de sfințire a unei biserici, ritual alcătuit în jurul anul

ui 750151, este posibil să fi fost sau nu îndatorat *EN* pentru originea sa, dar elaborările sale ulterioare și vitalitatea se datorează probabil pseudoevangheliei. Astfel este ceremonia care implică bătutul în ușa bisericii, ca și când ar fi la porțile iadului, începând cu recitarea antifonului alcătuit din Psalmul 23. În formele sale medievale târzii, ritualul prevede o înconjurare a bisericii de trei ori, citindu-se psalmul de către episcop afară, și de diacon în interiorul bisericii, de fiecare dată când procesiunea ajungea în dreptul ușii.

A același model de ritual, care evocă pogorârea la iad a lui Hristos, biruința Sa asupra diavolului, și eliberarea sfinților, a fost adoptată și de alte „liturgici”. În a sa *Ecclesiale*, Alexandru de Villa Dei (†1250) descrie procesiunea din Duminica Floriilor, care cuprinde și bătutul de trei ori în ușa bisericii și cântarea antifonului Psalmului 23152. Mult mai important, aceleași elemente ceremoniale, cu adăugarea antifonului „Cum rex gloriae”, au alcătuit baza unor slujbe pascale elaborate, cum ar fi piesa Paștele Latin din Klosterneuburg sau piesa dramatică *Elevatio Crucis* din Barking și Bamberg153. Aceste slujbe pascale din evul mediu târziu pot datora, dacă nu obârșia lor, cel puțin popularitatea lor de durată, viziunii imaginative a coborârii în iad din *EN*. În același timp, aceste forme de ritual aprobate de Biserică este posibil să fi ajutat la consacrarea și la legitimarea textului a cărui viziune asupra coborârii în iad, ei au adoptat-o.

O relație similară, benefică reciproc, este posibil să fi rezultat între *EN* și cinstirea anumitor sfinți din Noul Testament. Capitolul 7 al apocrifei este posibil să fi contribuit la răspândirea cultului Sf. Veronica, prin apariția numelui ei, și prin urmare oferindu-i o identitate femeii cu pânza îmbibată de sânge (menționată la Mt. 9, 20 - 22; Mc. 5, 25 - 29; Lc. 8, 43 - 44) 154. Numele lui Longinus 155, oșteanul care a împuns cu sulița coasta lui Iisus (*EN* 10.1; În 19, 34) și apropierea sa de centurionul care a mărturisit dumnezeirea lui Hristos (Mt. 27, 54; Mc. 15, 39; Lc. 23, 47) este posibil să fi consolidat cinstirea lui. Dismas, tâlharul cel bun, este îndatorat *EN* pentru cinstirea de care s-a bucurat în evul mediu156 și, împreună cu „colegul” său cel rău, Gestas, în

superstiția medievală¹⁵⁷. Faptul că *EN* a reprezentat una dintre principalele surse pentru legenda mărturisirii lui Dimas este un lucru cert care rezultă din *Catalogus sanctorum*, bk. 3, capitolul 288, o colecție binecunoscută din secolul al XV-lea, ce cuprinde informații hagiografice, alcătuită de Petru de Natalibus, care rezumă capitolul 26 al *EN* cu privire la întâlnirea din rai, dintre sfinți și tâlharul cel bun¹⁵⁸. Odată ce tradiția sfințeniei acestor personaje (sau, în cazul lui Gestas, a răutății) s-a înrădăcinat adânc în conștiința populară, ei probabil că au început să promoveze apocrif a față de care erau îndatorați.

Caracterul precis al influenței *EN*, dificil de stabilit respectând prescripțiile liturgice, este în același mod evaziv față de arta poetică a sărbătorii pascale. Cu toate că o asemenea artă poetică exploatează tema pogorării lui Hristos la iad, cadrul poetic de referință, motivele și dialectul sunt mai degrabă biblice, patristice și clasice decât apocrife. Aluziile la tânguirea iadului sunt de obicei mult prea scurte și mult prea generale pentru a permite identificarea unor surse sau modele textuale specifice. Acesta este cazul nu numai al imnurilor lui Prudentius, Sidonius Apollinaris, Sedulius și Venantius Fortunatus dar, de asemenea, al multor secvențe târzii¹⁵⁹. Îmi este cunoscut numai un singur scurt *abecedarius* (18 rânduri), și anume lucrarea unui anonim din secolul al VIII-lea intitulată „Versum de contentione Zabulicum Averno”, care se pare că este inspirată din *EN*¹⁶⁰.

Poemul conține un dialog între iad și Satana, o puternică altercație între cele două personaje, altercație ce apare în capitolul 20 din *EN*¹⁶¹. Disputa începe cu Satana care se laudă că Puternicul lumii [adică Iisus] nu a avut nicio putere să scape de puterea iadului („Potentes quos seculi/Adte, Infer, i-am adduxi, te non valent effugere”). Dar iadul îi amintește că un Atotputernic și tare în războaie („potens et fortis in bello”) l-a eliberat pe Lazăr din sălașul iadului („Abstractus de sede mea Lazarus, quem adduxisti”). Iadul se teme de acel războinic, dar Satana susține că îi cunoaște numele, și anume Iisus („Ego scio, quis est ille, Iesus eram dicatur”), și își mărturisește intenția de a-l aduce pe Acesta

în iad. Înfricoșat, iadul îl avertizează pe Satana că Iisus îl va a birui și îl va înlănțui. Din cauza scurtimii lui, poemul oferă numai esența altercației prezentate în capitolul 20 a *EN*, dar include cel puțin un detaliu semnificativ: o trimitere la ridicarea lui Lazăr, care conduce în ambele versiuni la identificarea numelui lui Iisus și la avertismentul final al iadului către Satana.

Cu toate acestea, mult mai tipic, chiar și poemele mai lungi dedicate biruinței pascale a lui Hristos în lumea de dedesubt prezintă numai o similitudine superficială cu *EN*. Lucrarea „*Triumphus Christi heroicus*”, tipărită alături de lucrările lui Juvencus, de către editorul Patrologiei Latine 162, conține o relatare a coborârii în iad cu contururi narativе și discursuri de Pluto, Adam, David și Hristos deloc asemănătoare cu cele din *EN*. Și totuși, puține trăsături ale poemului pot fi fără niciun echivoc ancorate în apocrifă. Dacă poetul s-a inspirat din *DI*, el a ales să reproducă numai liniile generale. Două poeme pe același subiect sunt cele ale lui John Scotus Eriugena, „*Emicat ex Erebo...*” și „*Postquam nostra salus...*”, ambele păstrând linia biblică și clasică¹⁶³. La fel sunt și fragmentele legate de „*descensus*”, din vedenia lui Anselmus Scholasticus din secolul al X-lea¹⁶⁴. Toți cei trei poeți se pare că au creat în tradiția generală o tânguire a iadului așa cum este prezentată în *EN*, dar nu cu însuși textul apocrif.

Chiar și poeții din evul mediu târziu și din perioada Renașterii, ale căror cunoștințe legate de *EN* pot fi cu siguranță luate în considerare, au un înalt grad de licență poetică atunci când vorbesc despre tânguirea iadului și nu urmează întotdeauna *EN*. În timp ce lucrarea „*Sapphicon de inferorum vestatione et triumpho Christi*” a lui Paulus Crousneus¹⁶⁵, tipărită pentru prima dată în 1513, asemenea lucrării „*Triumphus*” a lui pseudoJuvencus, are unele similitudini cu *EN*. Legătura dintre lucrarea „*Carmen heroicum de solemnitat paschali...*”¹⁶⁶ din anul 1489, a lui Erasmus și *EN* este mult mai subtilă, cu toate că Erasmus a fost în mod sigur familiar cu apocrifa, pe care o menționează în al său colocviu „*Peregrinatio religionis ergo*”¹⁶⁷.

Faptul că *EN* nu este sursa imediată sau ușor de recunoscut a poemelor menționate anterior nu diminuează semnificația sa ca text crucial al concepției medievale de catabasis. Fără acesta, este posibil ca ideea de pogorâre să nu fi evoluat într-o legendă dramatică, coerentă a tânguiri iadului. Totuși, influența *EN* a fost, de cele mai multe ori, indirectă, dispersată și neclară, prin surse intermediare, dar consolidată, de asemenea, și prin tradiții paralele și consonante, transmise prin scrierile Părinților. Răspândirea simultană și întărirea au oferit foarte multe toroane tematice sau narative ale *EN*.

Un exemplu al răspândirii motivelor asociate cu *EN*, prin intermediul altor texte, este reprezentat de cariera literară a lui pseudoAugustin, prin al său „Cuvânt 160”, o scriere care împarte cu *EN* 22 - 24 nu numai anumite teme, ci și expresii. Înainte de secolul al XI-lea, o versiune a „Cuvântului”, dezvoltată cu pasaje din cuvântările pascale ale lui Eusebius „Gallicanus” 168 a fost, în mod aparent, mult mai influentă decât *EN*. Aceasta răsună în câteva imnuri liturgice timpurii, în versuri și în proză. Un „abecedarius” de la sfârșitul secolului al VII-lea sau al VIII-lea, din Italia sau Gallia, spune: „Audite omnes canticum mirabile...” 169, și include două discursuri derivate din ea. Unul dintre ele (strofele 3 - 9), prin „tortores Mali” („chinuri rele”) este modelat pe fragmentele de la Eusebiu, integrate în „Cuvânt”. Celălalt, prin „turbae beataie” („mulțimi binecuvântate”), este o reminiscență, chiar și la nivel lexical, a discursului sfinților din paragraful al IV-lea al cuvântării lui pseudoAugustin 170.

Enunțări similare ale tânguiri iadului și ale pledoariilor sfinte, toate cu ecouri în „Cuvânt”, apar, de asemenea, în trei secvențe din secolele X-XIII, de la Limoges: „O, beata et venerabilis virgo Maria alma...”, „Cantat omnis turba...” și „Clara gaudia, festa paschalia...” 171. Mai departe, „Cuvântul” a fost citat în mod extensiv de autorul Liturghiei din secolul al IX-lea, ce apare în „The Book of Cerne”, în care sfinții pledează pentru izbăvire cu vorbele lui pseudoAugustin 172. Răspândit pe scară largă în a doua jumătate a prim

ului mileniu, „Cuvântul” a rămas în uzul liturgic până în secolul al XII-lea, când a fost adaptat ca lectură în cadrul utrăniei pascale la mănăstirea din Prüfening¹⁷³.

Legătura *EN* cu literatura omiletică a fost, probabil, mult mai puternică decât legătura cu oricare altă formă de cult public și, în consecință, mult mai ușor de documentat. Pridicatorii medievali și-au apropiat textul apocrif pe diferite căi: l-au adaptat în întregime la scopurile omiletice specifice, sau au transformat numai porțiuni din el, de obicei relatarea lui Iosif și tânguirea iadului, în omilii sau l-au exploatat pentru detalii colorate și dramatice.

Una dintre cele mai timpurii adaptări omiletice ale înțregii *EN* este păstrată, împreună cu o cazanie carolingiană, în Grenoble, Bibl. mun. MS. 470, fols. 18 r-26 v, saec. XI I. În acest manuscris, *EN* are ca introducere un rezumat al Creației și căderea omului și se încheie cu o relatare a Judecării de Apoi. Ca și în *Palestra*, prologul pregătește terenul pentru evenimentele centrale ale răscumpărării relatate în *EN*, iar epilogul adaugă completarea finală la sfârșitul vremurilor. Astfel elaborată, omilia prezintă scheletul istoriei sacre așa cum s-a dezvoltat pe sine și cum se va dezvălui pe sine în timp.

Unii alcătuitori de omilii au adaptat numai fragmente din *EN*, în special acelea care relatează episoadele care nu sunt descrise în detaliu în Evangheliile canonice. Franciscus Woitsdorf (†1463), un predicator german din evul mediu târziu, înserează istoria lui Iosif din Arimateea (*EN* 12 - 17) în ale sale *Sermones de tempore*, păstrate în cel puțin trei manuscrise¹⁷⁴. Când nu este încorporat textual, același fragment din *EN* a servit drept sursă sau model pentru relatările omiletice mult mai independente ale întemnițării și eliberării miraculoase a lui Iosif, în vreme ce continuarea sa apocrifă (*EN* 17 - 27) a inspirat predici legate de tânguirea iadului¹⁷⁵.

Previzibil, *EN* este des încorporată în mijlocul colecțiilor de cuvântări dintr-un manuscris. Versiunile de tip B și-au atras locul și utilitatea de omilie prin fraza de deschidere față de audiență: „Audistis, fratres karissimi...” („Ați auzit,

preaiubiți frați...”). Într-una dintre cele mai vechi copii de acest tip (Padova, Biblioteca Antoniana 473 Scaff. XXI, fols. 138 v-47 v, saec. XI-XII), *EN*, intitulată semnificativ *Sermo de passione*, este inserată, împreună cu apocrifa *Visio Pauli*, printre diverse cuvântări. O altă copie a *EN* B dintr-un manuscris de secol XII, probabil din Spania, și anume Londra, BL MS. Addit. 29630, începe o serie de cuvântări, și termenul „Cuvântări” scris între ghilimele la începutul textului este propriul titlu. Dar textele de tip A apar de asemenea în compania altor cuvântări, poate chiar mult mai frecvent 176.

4.4. Concluzii

EN și-a atins culmea popularității pe măsură ce evul mediu a început să decadă și noi atitudini religioase să iasă la iveală. Chiar și pe măsură ce unii copiiști erau dispuși să o trateze cu respectul acordat de obicei marilor autorități patristice și să o așeze alături de textele canonice, alții au început să vorbească cu voce tare împotriva ei. Sursa principală a apelului său de durată, imaginarul, narațiunea mitificată a tânguiri iadului, a devenit ținta criticii îndârjite și a atacurilor de ridiculare¹⁷⁷. Puținii critici care au ajuns până la Reginald Pecock (†1460) au negat pedeapsa apostolică pentru credința în coborârea lui Hristos în iad¹⁷⁸. Cei mai mulți, asemenea autorului anonim al tratatului în limbă engleză *Speculum devotorum*, au acceptat coborârea în iad ca pe un act de credință, dar au respins ceea ce *EN* sugerează în legătură cu natura evenimentului, deoarece „nu este autentic și, de asemenea, pentru că autorul nu este real așa cum spun și alți învățați”. Autorul nu va pune „asemenea lucruri aici din cauza greșelilor oamenilor neștiutori”¹⁷⁹.

Așa cum redefinirile teologice ale coborârii lui Hristos în iad au devenit mult mai înrădăcinate în lucrările unor autori ca Pico della Mirandola, Nicholas Cusanus și alții, *EN* a pierdut mult din teren și sprijin. În disputele aprinse ce au avut loc pe parcursul secolului al XVI-lea, în Europa, cu privire la natura coborârii în iad, *EN* a suportat disprețu

l și oprobriul. În al său discurs împotriva lui Richard Smith, un teolog de la Oxford, Christopher Carlile batjocorește relatarea legendară a tânguiri iadului, pe care cel dintâi se presupune că o susținea, și pe *EN* împreună cu aceasta. El râde de oponentul său, astfel: „Falsa Evanghelie atribuită lui Nicodim mărturisește tot atât de multe absurdități ca și tine. Felul în care discută acei Orcus și Pluto, cum ar putea ei să-l țină pe Hristos în afara împărăției lor, ar fi tot o născocire precum sunt și visurile Brigitei și multe dintre [născocirile] oamenilor școliți ca voi. Lucruri care sunt și plictisitoare a le repeta, prostește a le scrie, ridicole pentru cei înțelepți, imposibil de a fi crezute, dureroase pentru cei simpli, și dând naștere la o mie de absurdități” 180.

Până în 1582, când a fost publicată batjocura lui Carlile față de Smith și față de *EN*, apocrifa, împreună cu alte lucrări legendare, deja fuseseră condamnate de Biserica Romano-Catolică, care dorea să se scape pe sine de superstiții, prin acțiunile Conciliului de la Trento. Presiunile din afară și din interior de a se reforma au determinat-o, în cele din urmă, să pună *EN* la Index. *EN* a fost condamnată în mod oficial prin intermediul Indexului de la Louvain din 1558, ca fiind parte a „Orthodoxographa theologiae sacrosanctae ac syncerioris fidel Doctorum numero LXXVI...”, editată pentru prima dată de Johann Basilius Herold în 1555, și reeditată de Johann Jakob Grynaeus, în 1569¹⁸¹. În Indexul de la Trento din 1564 și în Indexul de la Liège din 1569, *EN* este nominalizată cu propriul nume¹⁸². *EN* nu și-a mai revenit niciodată în fața acestor atacuri asupra reputației ei, și niciodată nu și-a mai recâștigat prestigiul și popularitatea de altă dată.

Zbigniew Izydorczyk

1 Din moment ce acest studiu se concentrează, în primul rând, pe tradițiile textuale, el nu dezbate moștenirea iconografică a *EN*.

2 Toate manuscrisele care conțin *EN* și la care se face referire în acest studiu sunt listate și descrise pe scurt în

Zbigniew Izydorczyk, „Manuscripts of *the evangelium Nicodemi*. A Census”, „Subsidia Mediaevalia”, vol. 21, Pontifical Institute of Mediaeval Studies, Toronto, 1993. Munca de evaluare și clasificare a manuscriselor este încă în derulare și va continua vreme de câțiva ani până la finalizare. Prin urmare, studiul de față prezintă numai o vedere preliminară a materialului.

3 Marek Starowieyski, „Ewangelie apokryficzne”, „Znak” 29 (1977): 527.

4 Manuscrisul a fost prelucrat de Guy Philippart, „Fragments palimpsest latins du Vindobonensis 563 (Ve siècle?). Evangile selon S. Matthieu. Evangile de l'enfance selon Thomas. Evangile de Nicodeme”, „Analecta Bollandiana”, 90, 1972, 391 - 411; și Myriam Despineux, „Unor Version latine palimpseste du Ve siècle de l'Evangile de Nicodeme (Vienne, ÖNB MS 563)”, „Scriptorium”, 42, 1988, 176 - 183.

5 Tertullian, „Q. S. Fl. Tertulliani Apologeticum”, ed. E. Dekkers, în „Quinti Septimi Florentis Tertulliani Opera”, pentru 1, „Opera catholica. Adversus Marcionem”, CC SL, vol. 1, Turnhout, Brepols, 1954, 94 - 95, 127.

6 Paulus Orosius, „Pauli Orosii Historiarum adversum paganos libri VII”, ed. Carolus Zangenmeister, CSEL, vol. 5 (Vienna, apud C. Geraldini Filium Bibliopolam Academiae, 1882), 441.

7 Eusebius of Caesarea, „Die Kirchengeschichte. Die lateinische Übersetzung des Rufinus”, ed. Eduard Schwartz and Theodor Mommsen, 3 pts, „Eusebius Werke”, vol. 2, GC S, vol. 9 (Leipzig, J.C. Hinrichs, 1903 - 1909), 1: 111.

8 Ibid. 1: 72, 80; 2: 810, 814.

9 Ibid. 2: 813.

10 Jean-Daniel Dubois, „Les Actes de Pilate au quatrième siècle”, „Apocrypha - Le Champ des apocryphes” 2, „La fable apocryphe” 2, 1991, 88 - 93.

11 Gregory of Tours, „Gregorii episcopi Turonensis Libri historiarum X”, 2 d ed., ed. Bruno Krusch and Wilhelmus Levison, MGH, Script. rer. Mer., vol. 1, pentru 1 (1951, repr., Hannover: Impensis Bibliopolii Hahniani, 1965), 17 - 1

8. Acest pasaj despre Iosif a fos copiat ca prefață la *EN* într-una dintre tradițiile de manuscris; vezi subcapitolul 1.3.7 al acestui studiu.

12 Gregory of Tours, „*Libri historiarum X*”, 19. Autenticitatea acestui pasaj, în mod clar inspirat de *EN*, a fost contestată de G.C. O Ceallaigh, „*Dating the Comentararies of Nicodemus*”, „*Harvard Theological Review*”, 56, 1963, 23, n. 11, unde susține că acest pasaj este de fapt o interpolare târzie.

13 Numele nu este scris citeț în manuscris; cf. Philip part, „*Les Fragments*”, 175, n. 13.

14 O Ceallaigh, „*Dating the Comentararies*”, 49 – 50.

15 Constantinus de Tischendorf, ed., „*Evangelia apocrypha*”, 2 d rev. ed. (Leipzig, H. Mendelsshon, 1876), 333 – 388.

16 Despineux, „*Une Version latine*”, 180.

17 Zbigniew Izydorczyc, „*The Unfamiliar Evangelium Nicodemi*”, „*Manuscripta*”, 33, 1989, 169 – 191.

18 Ernst von Dobschütz, „*Nicodemus, Gospel of*” în „*A Dictionary of Bible*”, ed. James Hastings (New York, C. Scribner's Sons, 1919), 3: 545.

19 Martorul său „*Ambr.*”, Milano, Biblioteca Ambrosiana MS. O. 35 Sup., saec. XIV.

20 Pentru un rezumat al acestei versiuni H.C. Kim, „*The Gospel of Nicodemus. Gesta Salvatoris*”, Toronto Medieval Latin Texts, vol. 2 (Toronto, Pontifical Institute of Medieval Studies, 1973), vezi Introducerea. Voi cita *EN* după capitol și numărul paragrafului.

21 Pentru o dezbatere mult mai detaliată a celor două subgrupe dar și lista cu primele manuscrise pe care se sprijină, vezi Izydorczyc, „*The Unfamiliar Evangelium Nicodemi*”, 178 – 180.

22 Cf. Johann Carl Thilo, ed., „*Codex Apocryphus Novi Testamenti*”, vol. 1 (Leipzig, F.C.G. Vogel, 1832), exix-cxx; Tischendorf, „*Evangelia apocrypha*”, lxviii etc.

23 Textul revizuit grec al *DI* apare numai în versiunile modificate târzii ale *Faptelor*, influențate în mod aparent de textul latin. Vezi Dobschütz, „*Nicodemus, Gospel of*”, 54

5 etc.

24 Deși textele cunoscute din limba greacă ale *Vita* nu conțin această prorocie, apariția sa într-o traducere georgiană, bazată în mod aparent pe aceeași revizuire din limba greacă, sugerează faptul că trebuie să fi fost prezentă într-o versiune timpurie din limba greacă.

25 Prorocirea din versiunea greacă a *DI*, parte a *Faptelor lui Pilat B*, este mult mai târzie decât corespondentul său din limba latină și, în mod aparent, derivat.

26 Pentru o dezbatere detaliată asupra relației dintre diversele versiuni ale *EN* și ale *Vita Adae et Evae* vezi Nagel, „La vie greque”, 1: 159 – 175.

27 „Cuvântul” a fost editat de D. Ozimic, „Der pseudo augustinische Sermo CLX...”, Dissertationen der Universität Graz, no. 47 (Graz, 1979), 17 – 36 etc.

28 Pentru sursele din limba greacă vezi MacCulloch, „The Harrowing of Hell”, 77 – 80 și J. Kroll, „Got tünd Holle. Der Mythos vom Descensuskampfe” (Leipzig, B.G. Teubner, 1932), 50 – 57.

29 D.N. Dumville, „Liturgical Drama and Panegyric Responsory from the eight Century? A Re-examination of the Origin and Contents of the Ninth-Century Section of the Book of Cerne”, „Journal of Theological Studies”, 23, 1972, 374 – 406.

30 Cuvântul lui pseudoEpifanie include o serie de întrebări retorice, dar diferă de acelea din „Cuvânt” și din *DI*.

31 Șaptesprezece manuscrise sunt listate la Izydorczyk, „The Unfamiliar *Evangelium Nicodemi*”, 181. La acea listă ar trebui adăugat Praga, Stanti knihovna MS. IX. F. 4, saec. XII-XIV.

32 Gounelle, „Recherches sur le manuscrit”, 44 – 45

33 Manuscrisele sunt date de Izydorczyk, „The Unfamiliar *Evangelium Nicodemi*”, 183. La acea listă ar trebui adăugat și Lisabona, Biblioteca Nacional MS. Alcobaca, CC LXXXV/419, saec. XII/2.

34 Imaginea este reprodusă în John Williams, „Early Spanish Manuscript Illumination” (New York, G. Braziller, 1977), imaginea 29. Despre codex-ul Gerona se vorbește la

Beatus de Liebana, „Beati în Apocalypsin libri duodecim. Codex Gerundensis” (Madrid, Edilan, 1975).

35 Pasaje idiosincratice apar, de asemenea, în capitolele 5.1, 11.2 și 19.1.

36 Această redactare a *EN* nu a fost editată. Pentru o listă cu manuscrisele în care apare, vezi Izydorczyc, „The Latin Source of an Old French Gospel of Nicodemus”, „Revue d’histoire des textes”, 25, 1995, 265 – 279.

37 David J.G. Lewis, ed., „A Short Latin Gospel of Nicodemus Written în Ireland”, „Peritia”, 5, 1986, 262 – 275.

38 Izydorczyc, „The Unfamiliar *Evangelium Nicodem i*”, 171 – 172.

39 Ibid., 179 – 181.

40 Mauritius Geerard, „Clavis apocryphorum Novi Testamenti”, Corpus Christianorum, Series Apocryphorum (Tumhout, Brepols, 1992), no. 64. Această scrisoare a fost publicată ca parte a *EN* de către Thylo, „Codex apocryphus”, 796 – 800 etc.

41 Richard Adalbert Lipsius și Maximilian Bonnet, „Acta apostolorum apocrypha”, pentru 1 (1891, repr., Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1959), 134 – 139.

42 Cf. Thilo, „Codex apocryphus”, 796 – 797.

43 Matei de Paris, „Matthaei Parisiensis, monachi Sancti Albani, Chronica majora”, vol. 1, „De la Creație la anul 1066 d.Hr.”, ed. Henry Richards Luard, Rer. Brit. M.A. Script., vol. 57 (Londra, Longman, 1872), 95 – 96.

44 De exemplu, în Berlin, Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz (ZBPK) MS. Theol. lat. fol. 241, fol. 136 ra, saec. XV; Bordeaux, Bibl. mun. MS. 111, fol. 284 ra, saec. XI V etc.

45 Comentariul din *codex Halensis*, acum Halle/Saale, Archiv der Franckeschen Stiftung MS. P 7, saec. XV, legat de independența *EP* față de *EN*, citat de Thilo, „Codex apocryphus”, 796, este mai degrabă atipic pentru perioada medievală.

46 Geerard, „Clavis”, nr. 69. *Cura* a fost studiată și editată de Ernst von Dobschütz, „Christusbilder. Untersuchungen zur christlichen Legende”, „Texte und Untersuchung

en zur Geschichte der alteristlicher Literatur", vol. 18, N. F., vol. 2 (Leipzig, J.C. Hinrichs, 1899), 209 – 214, 157–203** etc. În două manuscrise aparent apropiate: Praga, Stan ti knihovna MS. XIV. E. 10, fols. 59 ra-61 rb, saec. XIV/1 și Vatican, Bibl. Apost. MS. Reg. lat. 648, fols. 48 r fi, saec. XI I, este adăugat după *Cura* un alt text numit *de Nerone et D omitiano* (începe „Nero fecit primam persecutionem”).

47 În acest manuscris, așa cum se întâmplă și cu unel e de mai târziu, *Cura* apare ca o lucrare independentă, fără a avea vreo legătură cu *EN*. A fost publicată de Mansi. Despre datarea și localizarea *Cura* vezi Dobschütz, „Christus bilder”, 213 – 214.

48 Dobschütz, „Christusbilder”, 200 – 203.

49 Numărul lor din *Cura* este mărit din cauza confuziei făcute cu cei doisprezece drepti ai iudeilor, care au vorbit înaintea lui Pilat.

50 Lipsius și Bonnet, „Acta apostolorum apocrypha”, 133 – 139.

51 *Editio princeps* a fost retipărită cu împărțirea modernă în paragrafe de Achim Masser și Max Siller, eds., „Das Evangelium Nicodemi în spatmittelalterlicher deutscher Prosa. Texte”, Germanische Bibliothek, 4th Series, Texte und Commentar (Heidelberg, C. Winter, 1987), 448 – 467.

52 Geerard, „Clavis”, no. 70. Acest text a fost editat de Tischendorf, „Evangelia apocrypha”, 471 – 486 etc.

53 În cel puțin un manuscris, Paris, BN MS. lat. 1820 1, saec. XII-XIII, *Vindicta* este prezentată ca *Liber secundus* (fol. 122 rb) a *EN*.

54 Acest apendice la *EN* a fost denumit și editat de Ernst von Dobschütz, „A Collection of Old Latin Bible Quotations. *Somnium Neronis*”, „Journal of Theological Studies”, 16, 1915, 1 – 27 etc.

55 Lipsius și Bonnet, „Acta apostolorum apocrypha”, 139.

56 Eusebiu de Cezareea, „Die Kirchengeschichte”, 214 – 221.

57 Dobschütz, „A Colection”, 8.

58 Speyer, „Neue Pilatus-Apokryphen”, 57.

59 În trei manuscrise: Cambridge, St. John's College MS. K. 23 (229), fol. 76 v, saec XII; CCCC MS. 320, fol. 113 v, saec. XII; Londra, BL MS. Royal 10 A. VIII, fol. 149 v, saec. XIII, *Somnium* apare numai împreună cu *EP*.

60 Cf. Aachen, Stadtarchiv MS. KK Regulierherren Nr. 9, saec. XV, fol. 91 ra, „Explicit passio Domini” („Aici se încheie pătimirea Domnului”) etc.

61 Schönbach, analiză la *Evangelium apocrypha*, 181 – 182.

62 Textul din acest manuscris a fost editat de Hans Ferd. Massmann, „Der keiser und der kunige buoch oder die sogenannte Kaiserchronik”, „Gedicht des zwolfen Jahrhundert”, pentru 3 (Quedlinburg, G. Basse), 579 – 580, 605 – 606.

63 Graz, Universitätsbibliothek MS. 628, fol. 122 rb-v b, saec. XV/1, și Praga, Stanti knihovna MS. III. D. 13, fols. 24 vb-25 ra, saec. XIV.

64 A același poate fi și cazul celui de al IV-lea manuscris, Berlin, ZBPK MS. Theol. lat. fol. 533, saec. XV în, pe care nu am avut ocazia să-l consult.

65 Josephus, „Jewish wars”, 2, 448 – 459.

66 Hegesippus, „Hegesippi qui dicitur Historiae libri V”, ed. Vincentius Ussani, CSEL, vol. 66 (Vienna, Hoelder-Pichler-Tempsky, 1932), 390 – 391.

67 Hegesippus, „Historiae libri V”, 391 – 395.

68 Josephus, „Jewish wars”, 2, 469 – 479.

69 E.M. Thomson, „Apocryphal Legends”, „Journal of the British Archaeological Association”, 37, 1881, 241 – 243.

70 Îi datorez lui Robert Miller, Brasenose Collège, Oxford informațiile legate de o parte din acele manuscrise.

71 „Post egressionem...”, editat de J.R. Mosley, „A New Text of the Story of the Cross”, „Journal of Theological Studies”, 31, 1930, 117 – 127.

72 A același tipar apare în Paris, BN MS. lat. 6755, saec. XIII/2 și, fără *De imperatoribus*, în Oxford, Bodl. Lib. M. S. Rawl. D: 1236, saec. XIII.

73 Acestea sunt: Londra, BL MS. Harley 4725, saec.

XIV; Paris, BN MSS. lat. 1722, saec. XII-XIII și lat. 3338, saec. XIII-XIV (acest manuscris introduce *Cura* între *EP* și *De imperatoribus* și adaugă la sfârșit *De destructione*); Winchester, Cathedral Library MS. 7, saec. XIII.

74 Titlul se schimbă cu „Conversie Tiberii” la fol. 389 v, unde începe *Cura*.

75 Celelalte manuscrise sunt České Budějovice, Stant i vedecka knihovna MSS. 1 VB 28, saec. XV/2 (*Cura* se încheie pe fol. 93 v: „Explicit Ewangelium Nyodemi cum aliis narrationibus...” „Aici se sfârșește Evanghelia lui Nicodim împreună cu celelalte istorisiri”) și 1 VB 58, saec. XV; Klosterneuburg, Stiftsbibliothek MS. 495, saec. XV m și manuscrisul utilizat de Thomson, „Apocryphal legends”.

76 În forma în care însoțește de obicei apocrifa, acest pasaj a fost tipărit din Oxford, Bodl. Lib. MS. Bodl. 556, fol. 1 r, saec. XIII în de David C. Fowler, „The Middle English Gospel of Nicodemus în Winchester MS. 33”, „Leeds Studies in English”, n.s., 19, 1988, 79 – 81.

77 Eusebius „Gallicanus”, „Collectio homiliarum”, 1: 141 – 150; cf. 2: 881 – 886.

78 Ambele texte preced titlul în CCCC MSS. 288, fol. 38 r-v, saec. XIII, și 441, pp. 392 – 393, saec. XIII; Edinburgh, National Library of Scotland MS. Adv. 18.5.18, 204 r-205 r, saec. XIII; Londra, BL MSS. Addit. 17003, fols. 66 v-68 r, saec. XV etc.

79 Începe cu „Sceptragenentis arat sollers mea Clyopalestram...”; Hans Walther, „Carmina medii aevi posterioris Latina”, vol. 1, „Iniția carminum ac versuum medii aevi posterioris Latinorum...” (Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1969), no. 17323.

80 Karl Langosch, „Überlieferungs-geschichte der mittellateinischen Literatur”, în „Geschichte der Textüberlieferung der antiken und mittelalterlichen Literatur”, vol. 2 (Zürich, Atlantis, 1964); Willi BEINE, „Palestra”, în „Die deutsche Literatur des Mittelalters: Verfasserlexikon”, 2nd rev. ed., ed. Kurt Ruh, vol. 7 (Berlin, Walter de Gruyter, 1989), 275 – 276.

81 Manuscrisul menționat de Beine, „Palestra”, 275,

este Wrocław, Biblioteka Uniwersytecka MS. I O 23, fols. 72 v-91 r, saec. XV/1, din Biblioteca cisterciană de la Rudy, lângă Raciborz, Polonia.

82 Acestea erau: Lat. XVII, Fol. 29, fols. 103 v-24 r scris în 1451 de Maternus, un monah cistercian de la Koprzywnica, Polonia; Lat. XVII, Qu. 18, fols. 1 - 44, saec. XV ce a aparținut lui „Iohannes de Slupzca Clericus Gneznensis diocesis publicus”, care a scris porțiuni din acest manuscris dar nu *Palestra*: și lat. XVII Qu. 140, fols. 137 - 179, de la mănăstirea benedictină din Lysiec din Munții Świętokrzyskie, fragmente din care, incluzând *Palestra*, au fost copiate în 1451 de Stanislaus de Cracovia.

83 Aleksander Bruckner, „Średniowieczna poezya”, 325 - 326; idem, „Średniowieczna poezya... Czesc druga”, 49.

84 Bruckner, „Średniowieczna poezya... Czesc druga”, 6 - 28.

85 Am îndreptat punctuația, însă am păstrat intacte ortografia și gramatica.

86 Graz, Universitätsbibliothek MS. 1259, fol. 32 r, se citește „fama insonuit”.

87 Vincent de Beauvais, „Speculum historiale”, 1264 (repr., Graz, Akademische Druck-u, Verlagsanstalt, 1965); Jacobus a Voragine, „Jacobi a Voragine Legenda aurea vulgo Historia Lombardica dicta”, ed. Th. Graesse, 1890 (repr., Osnabrück, O. Zeller, 1969).

88 Vincent de Beauvais, „Speculum historiale”, 236, 238, 242 - 244.

89 Jacobus a Voragine, „Legenda aurea”, 226, 241 - 244, 302 - 303.

90 Cf. Augsburg, Universitätsbibliothek Cod. Îl 1.20. 163, fols. 241 v-242 v, saec. XV; Berlin, ZBPK MS. Theol. lat. cu. 57, fols 92 vb-93 va, saec. XV; și Oxford, Bodl. Lib. M. S. Ashm. 1289, fol. 72 rb-vb, saec XIV în

91 M.-C. Duchenne, Gregory G. Guzman, and J.B. Voorbij, „Une Liste des manuscrits du Speculum historiale de Vincent de Beauvais”, „Scriptorium”, 41, 1987, 286 - 94 et c.

92 Unele dintre aceste manuscrise sunt, de exemplu: Berkeley, University of California, Bancroft Library MS. UC B 20, saec. XII; Paris, BN MSS. lat. 1652, saec. XV, lat. 5556, saec. XIV și lat. 5559A, saec. XIV/1; și Vaican, Bibl. Apost. Vatic. MS. Vat. lat. 5094, saec. XII.

93 Ernst von Dobschütz, ed., „Das Decretum Gelasianum de libris recipiendis et nom recipiendis, Texte und Untersuchungen”, vol. 38, no. 3 (Leipzig: J.C. Hinrichs, 1912), 320.

94 Marek Starowiesky, ed., „Apokeryfy Nowego Testamentu”, vol. 1, „Ewangelie Apokryficzne”, pentru 1 (Lublin, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1986), 63.

95 Dobschütz, „Das Decretum Gelasianum”, 298.

96 În manuscrisele târzii, înscrierile indicative ale gradului de conștientizare a copiștilor sau cititorilor, în legătură cu statutul lucrării apocrife, sunt oarecum obișnuite.

97 Durham Cathedral, „Catalogues of the Library of Durham Cathedral”, Publications of the Surtees Society, vol. 7 (Londra, J.B. Nichols and Sons, 1838), 119.

98 Manuscrisele aflate în discuție sunt: CCCC MS. 288, saec. XIII; Oxford, Merton Collège MS. 13, saec. XIV ex.

— XV; Paris, BN MS. lat. 3338, saec. XIII ex.

— XIV m și Vatican, Bibl. Apost. Vatic. MS. Vat. lat. 4578, saec. XIV.

99 Ludolph de Saxonia, „Vita Jesu Christi”, ed. L.M. Rigollot (Paris, Victor Palme, 1878), 4: 205 etc.

100 Geerard, „Clavis”, no. 10. Erich Klostermann, „Apocrypha”, vol. 2, „Evangelien”, 3rd ed., Kleine Texte für Vorlesungen und Übungen, vol. 8 (Berlin, W. de Gruyter, 1929), 4 – 12 etc.

101 Acea atribuire apare în patru manuscrise, toate aflate în legătură cu Insulele Britanice: Roma, Biblioteca Alessandrina MS. 120, saec. XIV; Cambridge, St. John's College MS. B. 20, saec. XII; Cambridge, Trinity College MS. B. 5.19, saec. XIII m și Oxford, Bodl. Lib. MS. Bodl. 428, saec. XI II/1.

102 Paris, Bibliothèque Mazarine MS. 1730, saec. XI

V.

103 Literatura pe acest subiect este foarte bogată. Pe ntru un studiu util asupra vederilor patristice, cu citări din autorii consacrați, vezi Stephanus Szekely, „Bibliotheca apocrypha. Introductio historico-critica în libros apocryphos utriusque testamenti cum explicatione argumenti et doctrinae” (Freiburg, i. Br., B. Herder, 1913), 1 – 9 etc.

104 Bernaldus Presbyter Constantiensis, „De excommunicatis vitandis, de reconciliatione lapsorum et de fontibus iuris ecclesiastici”, ed. Fridericus Thaner, în „Libelli de lite imperatorum et pontificum saeculis XI. et XII. Conscripti”, vol. 2, MGH (Hannover, Impensis Bibliopoli Hahniani, 1892), 124.

105 Johannes Balbus, „Catholicon” (1460; repr., Farnborough, Hunts.: Gregg International Publishers, 1971), s. v. „apocrifus”.

106 Carolus Du Fresne Du Cange, „Glossarium mediae et infimae latinitatis”, ed. Lipoid Favre, vol. 1 (1883 – 87; repr. [10 vols, în 5], Graz: Akademische Druck- u. Verlagsanstalt, 1954), s.v. „apocrypha”, atribuie această definiție lui Johannes de Janua.

107 Hrotsvitha de Gandersheim, „Hrotsvithae Opera”, ed. H. Homeyer (München: F. Schöningh, 1970), 37.

108 A. Vogtlin, ed., „Vita beate virginis Marie et Salvatoris rhythmica”, Bibliothek des Litterarischen Vereins, vol. 180 (Tübingen: Gedruckt für den Litterarischen Verein in Stuttgart, 1888) etc.

109 O explicație la „Vita rhythmica” spune: „Beatus Jeronimus testatur quod multi scripserunt ewangelia, sicut est Ewangelium Nazareorum, Ewangelium Thome, Ewangelium Mathei, Ewangelium Bartholomei, Ewangelium Nichodemi, Ewangelium Hebreorum, sicut ipse beatus Jeronimus transtulit, Ewangelium Petri, quod scribitur secundum Marcum. Tamen ad confirmationem fidelis sufficiunt quatuor ewangelia, que tenet ecclesia” („Fericitul Ieronim mărturiseste că multe evanghelii scrise, cum ar fi Evanghelia Nazarineilor, Evanghelia lui Toma, Evanghelia lui Matei, Evanghelia lui Bartolomeu, Evanghelia după Evrei, pe care a trad

us-o însuși Fericitul Ieronim. Evanghelia lui Petru, care est e scrisă, potrivit lui Marcu. Dar, pentru întărirea credinței, cele patru Evnaghelii aceea ptate de Biserică sunt de ajun s"); vezi Papke, „Das Marienleben”, 137 – 38.

110 John Wiclif, „De veritate Sacrae Scripturae”, ed. Rudolf Buddensieg, Wyclif Society (London, Trubner, 190 5), 1: 237.

111 „Hucusque în praedicta hystoria apocrypha legit ur, quae utrum recitanda sit, lectoris arbitrio relinquatur” (cap. 45; „Atât se găsește în sus numita istorie a apocrifei, și poate fi lăsat la latitudinea cititorului dacă să o citească sau nu”); cf. cap. 53 și 67 (Jacobus a Voragine, „Legemda a urea”, 185, 234, 301).

112 Richard Landes, „A Libellus from St. Martial of L imoges Written in the Time of Ademar of Chabannes (998 – 1034)”, „Scriptorium”, 37 (1983): 190 n. 48, și 204.

113 Frank Scott Haydon, ed., „Eulogium (historiarum sive temporis): Chronicon ab orice condito usque ad annu m Domini M. CCC. LXVI a monacho quodam Malmesburien si exaratum”, vol. 1, Rer. Brit. M.A. Script., vol. 9 (London: Longman, Brown, Green, Longmans, and Roberts, 1858).

114 John of Glastonbury, „The Chronicle of Glastonbu ry Abbey: An Edition, Translation and Study of John of Glas tonbury’s *Cronica sive Antiquitates Glastoniensis Ecclesi e*”, ed. James P. Carley, trad. David Townsend (Bury St. Ed munds, Suffolk: Boydell Press, 1985), 46; cf. Carl Horstma n, ed. „Nova legenda Angliae: As Collected by John of Tyne mouth, John Capgrave, and Others, and First Printed, with New Lives, by Wynkyn de Worde...” (Oxford: Clarendon Pr ess, 1901), 2: 78 – 80.

115 Este demn de menționat faptul că *EN* apare în șa se manuscrise alături de „Historia regum Britanniae” a lui Geoffrey of Monmouth; vezi Julia C. Crick, „Dissemination and Reception in the Later Middle Ages”, The Historia Reg um Britanniae of Geoffrey of Monmouth, vol. 4 (Cambridg e: D.S. Brewer, 1991), 45 – 46, și idem, „A Summary Catalo gue of Manuscripts”, The Historia Regum Britanniae of Ge offrey of Monmouth, vol. 3 (Cambridge: D.S. Brewer, 198

9), 272.

116 Bino, Stanti vedecka knihovna MS. Mk 79, saec. XV în München, BSB Clm 11403, saec. XV/2 și Clm 28168, saec. XIV.

117 Gdańsk, Biblioteka Polskiej Akademii Nauk MS. 1 956, saec. XV; Klosterneuburg, Stiftsbibliothek MS. 151, saec. XV în München, BSB Clm 22353, saec. XV; și Trier, Bibliothek des Bischoflichen Priesterseminars MS. 114, saec. XV I în Câteva manuscrise care cuprind traduceri vernaculare ale *EN*, în special din zonele vorbitoare de limbă germană, urmează.

118 În *EN A*, iadul pare că-i reproșează lui Satana pe ntru eliberarea universală din iad, „et totius mundi noxios, impios et iniustos perdidiști” (cap. 23.2; „și i-ai pierdut pe cei vinovați, și pe cei răi și pe cei nedrepti”). Cu toate acestea, chiar în paragraful următor, Hristos se adresează numai cu „sanctes mei omen” (cap. 26.1; „toți sfinții Mei”).

119 Jacques Le Goff, „The Birth of Purgatory”, trans. Arthur Goldhammer (Chicago, University of Chicago Press, 1984), 44 – 45.

120 Izydorczyc, „The Unfamiliar *Evangelium Nicodemii*”, 181.

121 Albert cel Mare, „De resurrectione”, ed. Wilhelmus Kubel, în „Sancti doctoris ecclesiae Alberti Magni... Opera omnia”, vol. 26 (Münster în Westfalen: Aschendorff, 1958), 262.

122 Ibid., 263.

123 Ibid., 270.

124 Despre utilizarea titlului de *Evangelium Nazaraeorum* vezi mai sus.

125 Thomas de Chobham, „Summa”, 110.

126 Yves Lefèvre, ed., „L'Elucidarium et les lucidaires” (Paris: E. de Boccard, 1954), 391. Cf. Werner de St. Blasius, „Sermo de resurrectione Domini”, PL 157: 927D.

127 Vezi, de exemplu, comentariul său la Lc. 23.50: „Unde tradunt quidam, sed non est autenticum, Dominum primo apparuisse Joseph încarcerato, quia solus de discipulis erai încarceratus pro e o, licet hoc în Evangelio non legăt

ur" („De aici și un raport, cu toate că nu este autentic, care spune că Domnul i-a apărut mai întâi în temniță lui Iosif, p entru că el era singurul dintre ucenici care fusese întemniț at pentru El, deși acest lucru nu se poate citi în Evangheli e"), „Hugonis de Sancto Charo S. Romanx Ecclesix tituli S. Sabinx primi cardinalis Ordinis Prxdicatorum, tomus sextu s în Evangelia secundum Mattiweum, Lucam, Marcum, & J oannem..." (Venice: N. Pezzana, 1732), fol. 271 va.

128 Elizabeth Salter, „Nicholas Love's *Myrroure of the Blessed Lyf of Jesu Christ*", *Analecta Cartusiana*, vol. 10 (S alzburg: Institut fur englische Sprache und Literatur, Univ ersitate Salzburg, 1974), 59 – 60.

129 George F. Warner and Julius P. Gilson, „British M useum. Catalogue of Western Manuscripts in the Old Royal and King's Collections", vol. 1 (London: Printed for the Tru stees, 1921), 170, sugerează că „O istorie a războaielor lui Baldovin [al IV-lea?], regele Ierusalimului, relatată pe baza autorității unui martor ocular (cartea xii, cap. 56), pare că fixează data alcătuirii undeva spre sfârșitul secolului al XII-l ea".

130 Achim Masser, „Bibel, Apokryphen und Legende n. Geburt und Kindheit Jesu in der religioasen Epik des de utschen Mittelalters" (Berlin: E. Schmidt, 1969), 52 – 53.

131 Asemenea referințe inexacte la *EN* nu sunt neobi șnuite în lucrările legate de pătimiri. Tratatul în proză nee ditat, intitulat „*Historia passionis Iesu Christi*" din Freibur g im Breisgau, Universitätsbibliothek MS. 178 b, saec. XV, menționează *EN* de două ori: odată incorect, susținând că *EN* conține o conversație între Irod și Hristos (fol. br; „În e wangelio Nycodemi dicitur quod Herodes quesuiuit a Christ o, *Es tu ne pueriste*") [„Se spune în Evanghelia lui Nicodim că Irod l-a întrebat pe Hristos: *Nu ești Tu acel copil*"], iar a doua oară mult mai precis, în contextul discuției dintre Pila t și iudei, în legătură cu nevinovăția lui Iisus (fol. 7 v).

132 Cel mai recent, *Planctus* a fost editat de C.W. Ma rx, „The *Quis dabit* of Oglerius of Tridino, Monk and Abbot of Locedio", „*Journal of Medieval Latin*", 4 (1994): 118 – 2 9; pentru *Dialogus*, vezi Oskar Schade, „Interrogatio sancti

Anshelmi de passione Domini" (Königsberg: Typis academicis Dalkowskianis, 1870), și PL 159: 271 – 90.

133 PseudoBonaventura, „Meditationes vitae Christi”, în „S. R.E. Cardinalis S. Bonaventurae... Opera omnia”, ed. A.C. Peltier, vol. 12 (Paris: L. Vives, 1868), 509 – 630.

134 Pentru manuscrisele în care apare *Planctus*, vezi Izydorczyk, „Manuscript” s, nr. 18, 24, 53, 61, 63, 65, 109, 167, 181, 209, 227, 239, 250, 279, 294, 313, 380 și 404 (cf. 41, 151); pentru cele cu *Dialogus*, vezi nr. 2, 86, 114, 116, 123, 138, 186, 236, 244, 262, 308, 339, 350, 403 și 421.

135 Alte manuscrise care au EN încorporat în context e meditative includ: Paris, BN MS. lat. 3628, saec. XV); Hannover, Niedersächsische Landesbibliothek MS. I 247, saec. XIV; și Oxford, Bodl. Lib. MS. Bodl. 555, saec. XV în

136 PseudoBonaventura, „Meditationes”, 511.

137 Ibid., 608, 613, 619, 623.

138 Ludolph de Saxonia, „Vita Jesu Christi”, 169 – 70.

139 Ibid., 58.

140 Jacobus a Voragine, „Legenda aurea”, 226.

141 Ludolph de Saxonia, „Vita Jesu Christi”, 84.

142 Ibid., 205.

143 Edina Bozoky, „Les Apocryphes bibliques”, în „Le Moyen Âge et la Bible”, ed. Pierre Riche și Guy Lobrison (Paris: Beauchesne, 1984), 433 – 34.

144 M.R. James, ed., „Latin Infancy Gospels: A New Text, with a Paralel Version from Irish” (Cambridge, At the University Press, 1927).

145 Henri Barre, „Les Homeliaries carolingiens de l'école d'Auxerre”, Studi e testi, vol. 225 (Vatican, Biblioteca Apostolica Vaticana, 1962), 22, 24.

146 Jean-Daniel Dubois, „La Representation de la Passion dans la liturgie du Vendredi Saint: Les Actes de Pilate et la liturgie ancienne de Jerusalem”, în „Liturgie et anthropologie. Conférences St-Serge, XXVIIe semaine d'études liturgiques”, ed. A.M. Triacca și A. Pistoia (Roma, C.L.V. – Edizioni Liturgiche, 1990), 77 – 89.

147 Kroll, „Gott und Holle”, 24 – 28.

148 Allen Cabanis, „The Harrowing of Hell, Psalm 24, and Pliny the Younger: A Note”, „*Vigiliae Christianae*” 7 (1953), 71; A. Cooper, „Ps 24: 7 – 10: Mythology and Exegesis”, „*Journal of Biblical Literature*”, 102 (1983), 56 etc.

149 Cf. Kroll, „Gott und Holle”; MacCulloch, „The Harrowing of Hell”; J. Monnier, „La Descente aux enfers, étude de pensée religieuse, d’art et de littérature” (Paris: Fischbacher, 1904).

150 PL 72: 91B-C.

151 Michel Andrieu, „*Les Ordines Romani* du haut moyen Âge”, vol. 4, „Les Textes (suite) (*Ordines XXXV-XLIX*)” (Louvain, „*Specilegium Sacrum Lovaniense*”, 1956), 339 – 49.

152 Alexander de Villa Dei, „*Ecclesiale*”, ed. L.R. Lind (Lawrence, University of Kansas Press, 1958), vv. 603 – 22.

153 Karl Young, „*The Drama of the Medieval Church*” (1933; repr., Oxford, Clarendon Press, 1967), 1: 164 – 66, 172 – 75, 425; Karl W. Ch. Schmidt, „*Die Darstellung von Christi Hollenfahrt in den deutschen und der ihnen verwandten Spielen des Mittelalters*” (Marburg, H. Bauer, 1915), 24 – 25.

154 BHL 8549.

155 BHL 4965; despre numele lui Longinus vezi Konrad Burdach, „*Der Gral. Forschungen über seinen Ursprung und seinen Zusammenhang mit der Longinuslegende*” (1938; repr., Darmstadt, Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1974), 224 – 32.

156 Vezi „*Oratio de sancto Disma bona*” în Londra, B.L. MS. Addit. 34069, fol. 303, saec. XV, din Hildesheim. Cultul Sf. Dismas a înflorit în Spania; vezi B. de Gaiffier, recenzia la „*Gesammelte Aufsätze zur Kulturgeschichte Spaniens*”, vols. 9 și 10 (Münster în Westfalen, Aschendorff, 1954 și 1955), „*Analecta Bollandiana*”, 74 (1956), 274.

157 Numele celor doi tâlhari erau folosite în incantații și purtate ca amulete. Spre exemplu, următoarele rînduri se presupunea că te apără de hoți: „*Imparibus meritis pendit tria corpora ramis, / Dismas & Gesmas, medio Divina*

potestas. / Alta petit Dismas, infelix infima Gesmas, / Nos & res nostras conservet summa Potestas, / Hos versus dica s ne tu furto tua perdas" (Cu merite inegale, trei trupuri at ârnau de ramuri/Dismas și Gesmas și puterea dumnezeiasc ă în mijloc/Dismas a căutat cele înalte, nefericitul Gesmas l a cele de jos, /Fie ca puterile cele înalte să ne păzească pe noi și cele ale noastre, rostesc aceste versuri ca nu cumva să-ți pierzi cele ale tale hoților"), citat după Johannes Alber tus Fabricius, ed., „Condici apocryphi Novi Testamenti, par s tertia nunc primum edita", 2 d rev. ed. (Hamburg, C. Her old, 1743), 472; vezi, de asemenea: Walther, „Carmina med ii aevi", nr. 4582 și 8774, și Jürgen Stohiman, „Nachtrage z u Hans Walther, *Initio carminum ac versuum medii aevi* (I V)", „Mittellateinische Jahrbuch", 12 (1977), 301, nr. 4582. O versiune a acestor versuri însoțește un descântec englez din Oxford, Bodl. Lib. MS. Ashm. 1378, pp. 61 – 62, saec. X V. Scurte versuri legate de Dismas și Gestas apar, de asem enea, în Oxford, Bodl. Lib. MS. Rawl. C. 485, fol. 124; Oxfo rd, Balliol Collège MS. 288, fol. 278 v; și Londra, BL MS. A rundel 346, fol. 24 v, saec. XV.

158 Petrus de Natalibus, „Catalogus sanctorum et ge storum eorum ex diversis voluminibus collectus" (Lyon, J. S acon, 1519), fol. 65 rb. Petrus pomeneste de EN și în legen da Sf. Adam, în care el relatează despre vizita lui Set din r ai (bk. 3, cap. 2 [fol. 35 rb]).

159 Ruth Ellis Messenger, „The Descent Theme în M edieval Latin Hymns", „Transactions and Proceedings of th e American Philological Association", 67, 1936, 126 – 47.

160 Editat de Paulus von Winterfeld, „Poetae Latini a evi Carolini", vol. 4, pentru 1, MGH (Berlin, apud Weidman nos, 1904), 636 – 37; cf. Franz Brunholzi, „Geschichte der l ateinischen Literatur des Mittelalters", vol. 1, „Von Cassio dor bis zum Ausklang der karolingischen Erneuerung" (Mün ich, W. Fink, 1975), 154. A supraviețuit în trei manuscrise din secolul al IX-lea: Paris, BN MSS. lat. 1153 (sursa pentr u ediția lui Winterfeld); lat. 13377 (Dieter Schaller și Ewal d Konsgen, „Iniția carminum Latinorum saeculo undecimo antiquiorum" [Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1977],

nr. 1335); și lat. 17655 (Hans Walther, „Das Streitgedicht i n der lateinischen Literatur des Mittelalters”, introducere și note de Paul Gerhard Schmidt [1920; repr., Hildesheim: Georg Ohns, 1984], 88).

161 Pasajele relevante ale EN sunt tipărite în aparatu l critic al ediției lui Winterfeld.

162 PL 19, 385 – 88.

163 Ludovicus Traube, ed., „Poetae Latini aevi Caroli ni”, vol. 3, MGH (Berlin, apud Weidmannos, 1896), 536, 54 3 – 44; Schaller and Konsgen, „Initio carminum”, nr. 1977, 4387 și 12269.

164 [E delestand Pontas] Du Meril, ed...„Poésies pop ulaires latines antérieures au douzième siècle” (Paris, Broc khaus et Avenarius, 1843), 200 – 17; Walther, „Carmina me dii aevi”, nr. 9091.

165 Paulus Crosnensis Ruthenus, „Pauli Crosnensis R utheni Carmina”, ed. Maria Cytowska (Varșovia, Partstwow e Wydawnictwo Naukowe, 1962), 172 – 79.

166 Desiderius Erasmus, „The Poems of Desiderius E rasmus”, ed. C. Reedijk (Leiden, E.J. Brill, 1956), 190 – 20 1.

167 Desiderius Erasmus, „Opera omnia Desiderii Era smi Roterdami”, vol. 1, pentru 3, Colloquia, ed. L.-E. Halki n, F. Bierlaire, and R. Hoven (Amsterdam, North-Holland, 1 972), 470 – 94.

168 Eusebius „Gallicanus”, „Collectio homiliarum”, 1: 141 – 50, 2: 87S-79.

169 Editat de Karolus S trecker, „Poetae Latini aevi C arolini”, vol. 4, pentru 2, MGH (Berlin, apud Weidmannos, 1923), 565 – 69; cf. Schaller și Konsgen, „Iniția carminum”, nr. 1352.

170 PL 39, 2061.

171 Editat de Guido Maria Dreves, „Prosarium Lemo vicense. Die Prosen der Abtei St. Martial zu Limoges austr oparien des 10., 11. und 12. Jahrhunderts” (Leipzig, Fues’s Verlag [R. Reisland], 1899), 65 – 66, 59 și 66 – 67. Pentru u ltima, vezi de asemenea Schaller și Konsgen, „Iniția carmin um”, nr. 2337.

172 Dumville, „Liturgical Drama”, 374 – 406.

173 Karl Young, „The Harrowing of Hell în Liturgical Drama”, „Transactions of the Wisconsin Academy of Sciences, Arts, and Letters”, 16, nr. 2, 1909, 934 – 46. În afara ca drului liturgic, „Cuvântul” a fost utilizat de Jacobus a Vora gine în „Legenda aurea”, cap. 54, p. 242; i-a fost cunoscut și lui Toma d’Aquino, care îl citează, în contextul dezbaterii or asupra pogorârii lui Hristos în iad, în lucrarea sa „Sum ma theologia e” 3 a, q. 52, ad 5 (vol. 54, ed. Richard T.A. M urphy, 166).

174 Krenismunster, Stiftsbibliothek MS. 311, saec. X V și Wrocław, Biblioteka Uniwersytecka MSS. I F 215, sae c. XV și I F 725, saec. XV/2.

175 Despre Iosif vezi, de exemplu, Honorius Augusto dunensis, „De paschali die”, în lucrarea sa „Speculum eccl esiae” (PL 172, 932D-33A); despre tânguire vezi Bruno Seg niensis, „În die resurrectionis”, în „Maxima bibliotheca vet erum patrum”, vol. 6 (Lyon, Apud Anissonios, 1677), 754, ș i omilia în Cambridge, St. John’s College MS. C. 12, fol. 14 1 va.

176 Sunt întâlnite, de exemplu, în manuscrise omileti ce de tipul; Kremsmünster, Stiftsbiliothek MSS. 3, saec. XV /1 și 170, saec. XV în Londra, BL MS. Addit. 17003, saec. X V și Oxford, Bodl. MS. 406, saec. XIII.

177 Dewey D. Wallace, Jr., „Puritan and Anglican: Th e Interpretation of Christ’s Descent into Hell în Elizabetha n Theology”, „Archiv fur Reformations geschichte”, 69, 19 78, 248 – 87.

178 H.T. Riley, ed., „Registra quorundam abbatum S. Albani, qui saeculo XVmo fluorere”, vol. 1, „Registrum abb atiae Johannis Whethamstede”, Rer. Brit. M.A. Script., vol. 28, pentru 6 (Londra, Longman, 1872), 281, 285.

179 James Hogg, ed., „The Speculum devotorum of a n Anonymous Carthusian of Sheen”, „Analecta Cartusiem a”, vol. 13 (Salzburg, Institut fur englische Sprache und Lit eratur, Universitate Salzburg, 1974), 312.

180 Christopher Carlile, „A Discourse, Concerning tw o divine Positions, The first efectually concluding, that the

souls of the faithfull fathers, deceased before Christ, went i mediately to heaven. The Second suficientlye setting forth unto vs Christians, what we are to conceive, touching the d escension of our Saviour Christ into hell: Publiquely disput ed at a Commencement în Cambridge, Anno Domini 1552. Purposefully written at the first by way of confutation, agai nst a Booke of Richard Smith of Oxford, D. Of Divinity..." (Londra, Roger Ward, 1582), fols. 52 v-53 r.

181 Cf. J.M. de Bujanda, ed. „Index de l'Université de Louvain 1546, 1550, 1558", (Sherbrooke, Québec, Centre d'études de la renaissance, 1986), 339 - 40.

182 Franz Heinrich Rreusch, ed., „Die Indices libroru m prohibitorum des sechzehnten Jahrhunderts" (1886, rep r., Nieuwkoop, B. de Graaf, 1961), 272, 287.

EVANGELIUM NICODEMI

PRAEFATIO

Ego Anania Hebraeus, qui eram legis doctor de Hebr aeis, în divinis Scripturis perserutans, divinitates Legis Scr ipturarum Domini noștri Jesu Christi în fi de praesumens, d ignatus sacri baptismatis, atque perquirens quae gesta sun t per illud tempus, quae apposuerunt Judaei sub Pontio pra eside Pilato; haec înveniens gesta litteris Hebraeis conscri pta a Nicodemo, quae ego interpretatus litteris Graecis ad cognitionem omnium nominis Domini noștri Jesu Christi cu ltorum, sub imperio Flavii Theodosii, anno decimo octavo, et Valentiniano Augusto. Omnes autem, qui legitis et transf ertis în aliis codicibus Graecis seu Latinis, oro ut dignemini intercedere pro me p eccatore, ut propitius mihi fiat Deus, et dimittat omnia pec cata, în quibus peccavi. Pax sit is ista legentibus, sanitas a udientibus.

EXPLICIT PRAEFATIO

Factum est în anno XVIII imperii Tiberii Caesaris, im peratoris Roman orum, et Herodis filii Herodis imperatoris Galilaeae, anno XVIII principatus ejus, VIII Calendas Aprile

s, quod est XXV die mensis Martii, consulatu Rufini et Rubellionis, anno quarto ducentesimaecundae Olympiadis, sub principatu sacerdotum Iudaeorum Ioseph et Caiphae. Et quanta post crucem et passionem Domini historiatus est Nicodemus acta a principibus sacerdotum et reliquis Iudaeis. Mandavit ipse Nicodemus litteris Hebraicis.

CAPUL I

Annas et Caiphas et Summas, Dathan, Gamaliel, Iudas, Levi, Nephthalim, Alexander et Syrus et reliqui Iudaeorum venerunt ad Pilatum adversus Iesum, accusantes cum de multis actionibus malis et dicentes: „Istum novimus Ioseph fabri filium de Maria natum, et dicit se esse Filium Dei et regem. Non solum hoc, sed et sabbatum violat et paternam legem nostram vult dissolvere“. Dicit Pilatus: „Quae sunt, quae agit et vult dissolvere?“. Dicunt ei Iudaei: „Legem habemus in sabbato non curare aliquem, iste autem claudos et surdos, curvos et paralyticos, coecos et leprosos et daemoniacos curavit in sabbato de malis actibus“. Dicit eis Pilatus: „Quare malarum actionum?“. Dicunt ei: „Maleficus est et in principe daemoniorum Beelzebub ejicit daemonia, et omnia ei subiecta sunt. Pilatus dicit: „Istud non est in spiritu immundo ejicere daemonia, sed in Dei virtute“. Dicunt Iudaei Pilato: „Rogamus magnitudinem tuam, ut cum jubeas adstare ante tuum tribunal et audiri cum“. Avocans autem Pilatus cursorem dicit ei: „Cum moderatione modo adducatur Iesus“. Extens vero cursor et agnoscens cum adoravit, et fasciale involutorium, quod ferebat in manu sua, expandit in terra dicens: „Domine, super hoc ambulans ingredi te vocat“. Videntes autem Iudaei, quod fecit cursor, exclamaverunt ad Pilatum dicentes: „Quare non sub voce praeconis jussisti cum introire, sed per cursorem?“ Cursor eram videns cum adoravit illum, et fasciale, quod tenebat in manu, expandit ante eum in terra, et dixit ei: «Domine, clamat te praecones». Avocans autem Pilatus cursorem dicit: „Quare hoc fecisti?“. Dicit ei cursor: „Quando me misiisti de Ierosolyma ad Alexandrum, vidi Iesum sedentem super a sinum, et pueri Hebraeorum clamabant «Ossana filio David

», ramos tenentes în manibus suis. Alii autem sternebant vestimenta sua (în via) dicentes: «Salva igitur, qui es în celis, benedictus qui venit in nomine Domini». Clamaverunt Iudaei dicentes adversus cursorem: „Pueri quidem Hebraeorum Hebraice clamabant; unde tibi, quum sis Graecus, Hebraica?”. Dicit eis cursor: „Interrogavi quendam Iudaeorum et dixi ei: «Quid est quod clamabant Hebraice?» et ille mihi discernit”. Dicit eis Pilatus: „Quomodo autem clamant Hebraice?”. Et dicunt ei: „Osanna”. Et Pilatus: „Quomodo interpretatur?”. Dicunt ei: „O, Domine salvum fac, seu O Domine salva igitur”. Dicit eis Pilatus: „Vos autem attestamini voces, quas pueri dixerunt; quid (ergo) peccavit cursor?”. Et tacuerunt. Dicit cursori praeses: „Exi, et quovis (ordine) introduc cum”. Extens vero cursor fecit sicut et priori schemate, et dicit ad cum (Jesum): „Domine, ingredere, quoniam m vocat te praeses”. Ingresso autem Jesu et signiferis ferentibus signa, curvata sunt capita signorum ex se et adoraverunt Jesum. Videntes autem Iudaei signa signorum, quomodo curvata sunt capita ipsorum et adoraverunt Jesum, magis clamabant adversus signiferos. Pilatus vero dicit ad Iudaeos: „Non laudatis, quomodo ex se curvata sunt capita signorum et adoraverunt Jesum?”. Sed clamantes (clamatis) ad signiferos, quasi ipsi curvaverint et adoraverint. Dicunt Iudaei ad Pilatum: „Nos vidimus, quomodo inclinaverunt signiferi et adoraverunt Jesum”. Avocans vero praeses signiferos dicit eis: „Quare sic fecistis?” Dicunt Pilato: „Nos viri pagani sumus et templorum servi, quomodo habuimus adorare cum? Etenim nos tenentes (tenentibus nobis) signa curvaverunt se et adoraverunt”. Dicit Pilatus ad archisynagogos et seniores plebis ipsorum: „Eligite vos viros potentes et fortes, et ipsi contineant signa, et videamus, si ex se curventur”. Accipientes autem seniores Iudaeorum viros duodecim fortissimos (et) potentes, senos et senos fecerunt continere signa, et steterunt ante conspectum praesidis. Dicit Pilatus cursori: „Ejice Jesum foris praetorium, et intromitte cum iterum qualivis ordine”. Et exivit foras praetorium Jesus et cursor. Et avocans Pilatus qui tenebant signa priores, iuravit eis per salutem Caesaris, quia: „Si non flectantur signa

ingrediente illo, praecidam capita vestra". Et jussit praeses ingredi Jesum secundo. Et fecit cursor eodem schemate sic ut et prins, et multum deprecatus est Jesum, ut superascenderet et ambularet super fasciale suum. Et superambulavit et ingressus est. Ingrediente autem Jesu curvaverunt se signa et adoraverunt cum.

CAPUL II

Videns autem Pilatus, timor apprehendit cum, et coepit exsurgere de sede sua. Cogitante autem e o exsurgere de sede sua, matrona ipsius Pilați nomine Procula misit ad eum dicens: „Nihil tibi et homini isti justo; multă eram passa sum propter cum hac nocte". (Pilatus autem hoc audiens dixit omnibus Judaeis: „Vos nostis, quia uxor mea pagana est, et multas synagogas vestras aedificavit; lipsa mihi nuntiavit Jesum hominem justum esse, et propter cum multum afflicta est nocte ista"). Respondentes Judaei dixerunt Pilato: „Numquid non diximus tibi, quoniam maleficus est? Ecce somnium misit ipse ad uxorem tuam". Pilatus vero avocans Jesum dixit: „Non audis, quid istia diversum (te) testantur? et nihil dicis?". Jesus respondit ei: „Si non haberent potestatem loquendi, non loquerentur; sed quoniam unusquisque habet potestatem oris sui, loqui bona et mala, ipsi videbunt". Respondentes autem seniores Judaeorum dicunt ad Jesum: „Quid nos vidimus? Primum quod ex fornicatione nasceris: secundo quod generatio tua est in Bethleem et infantum intersectio propter te facta est: tertio quod pater tuus et mater tua Maria fugerunt in Aegyptum, e o quod non haberent fiduciam in populo". Dicunt quidam de adstantibus benigne ex Judaeis: „Nos non dicimus cum esse ex fornicatione, sed scimus, quod desponsata est Maria Joseph, et non est natus de fornicatione". Dicit Pilatus ad Judaeos, qui dixerunt cum esse ex fornicatione: „Hic sermo non est verus, quoniam desponsatio facta est, sicut ipsi dicunt ex gente vestra". Dicunt Pilato Annas et Caiphas: „O mnis multitudo clamat, quod ex fornicatione nascitur et maleficus est. Isti autem proselyti sunt et discipuli ejus". Avocans vero Pilatus Annam et Caipham dicit eis: „Quid sunt proselyti?" Dicun

t ille: „Paganorum filii sunt, et nunc facti sunt Judaei”. Dicunt Lazarus et Asterius et Antonius et Jacobus, Caras, et Samuel, Isaac et Phinees, Crispus et Agrippa, Amnes et Judas: „Nos proselyti non sumus nati, sed filii Judaeorum sumus, et veritatem loquimur: etenim in desponsalia Mariae interfuimus”. Aloquens vero Pilatus duodecim viros, qui haec dixerunt, dixit eis: „Adjuro vos per salutem Caesaris, quod non est natus de fornicatione, si vera dixistis”. Dicunt illi Pilato: „Legem habemus non jurare, quia peccatum est. Ipsi jurent per salutem Caesaris, quoniam non est, sicut diximus, et rei sumus mortis”. Dicunt Annas et Caiphas ad Pilatum: „Duodecim isti credunt, quod non est natus de fornicatione et maleficus, et dicit se esse filium Dei et regem, et nos non credimus”. Jussit ergo Pilatus omnem populum exire foras absque duodecim viris, qui dixerunt, quoniam non est natus de fornicatione: sed et Jesum jussit segregare remote, et dicit eis: „Qua ratione volunt Judaei Jesum occidere?”. Dicunt ei illi: „Zelum habent, quoniam sabbato curat”. Dixit Pilatus: „De bono opere volunt cum occidere?”. Dicunt illi: „Etiam, domine”.

CAPUL III

Pilatus furore repletus exiit foris praetorium et dicit eis: „Testem habeo solem, quod nec unam culpam inveni in homine isto”. Responderunt Judaei et dixerunt praesidi: „Si non esset maleficus, non tibi cum tradidissemus”. Dixit eis Pilatus: „Tollite cum vos, et secundum legem vestram judicate cum”. Dicunt Judaei Pilato: „Nobis non licet occidere quoniamquam”. Dicit Pilatus Judaeis: „Vobis dixit: «Deus, non occideris», sed mihi”. Ingressus iterum Pilatus in praetorium vocavit Jesum solum, et dixit ad eum: „Tu es rex Judaeorum?”. Et respondens Jesus dixit Pilato: „Ex te hoc dicis, aut alii tibi de me dixerunt?” Respondens Pilatus dixit ad Jesum: „Numquid ego Judaeus sum? Gens tua et principes sacerdotum tradiderunt te mihi; quod fecisti?”. Respondens Jesus dixit: „Regnum meum non est de hoc saeculo: si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei resisterent, et non traditus essem Judaeis, nunc vero regnum meum non est hin

c". Dixit Pilatus: „Ergo rex tu es?". Respondit Jesus: „Tu dicis, quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum et ad hoc veni, ut testimonium perhibeam veritati: et omnis, qui est ex veritate, audit mi-am vocem". Dicit ei Pilatus: „Quid est veritas?" Dicit Jesus: „Veritas de coelo est". Dicit Pilatus: „In terra ergo veritas non est?" Dicit Jesus Pilato: „Intende, veritatem dicentes in terra quomodo judecantur ab his, qui habent potestatem in terris?"

CAPUL IV

Relinquens Pilatus Jesum intus praetorium, exiit ad Iudaeos et dicit eis: „Ego nec unam culpam inveni in eo". Dicunt ei Iudaei: „Iste dixit: «possum templum stud dissolvere et in triduo resuscitare illud»". Dicit eis Pilatus: „Quale templum?". Dicunt ei Iudaei: „Quod aedificavit Salomon in quadraginta et sex annis fabricatum est; et iste dicit: «dissolvere et aedificare illud in tribus diebus»". Et iterum dicit eis Pilatus: „Innocens sum ego a sanguine hominis istius, vos videritis". Dicunt ei Iudaei: „Sanguis ejus super nos et super filios nostros". Avocans (autem) Pilatus seniores et sacerdotes et Levitas dicit eis secreto: „Nolite facere sic: nihil eram accusantibus cum (vobis) dignum mortis inveni de curatione et violatione sabbati". Dicunt sacerdotes et Levitae et seniores Pilato: „Super Caesarem si quis blasphemaverit, dignus est morte. Iste (autem) adversus Deum blasphemavit". Jussit vero praeses Iudaeos foras exire de praetorio, et avocans Pilatus Jesum dicit ei: „Quid faciam tibi?". Dicit Jesus Pilato: „Sicut datum est". Dicit Pilatus: „Quomodo datum est?". Dicit Jesus: „Moses et prophetae praecinuerunt de passione ista et de resurrectione mea". Audientes Iudaei dicunt Pilato: „Quid amplius [ab hoc] vis blasphemiam istius audire?". Dicit eis Pilatus: „Si iste sermo blasphemia est, tollite cum vos (et pierducite ad vestram synagogam) et secundum legem vestram judecate". Dicunt Iudaei Pilato: „Nos volumus ut crucifigatur". Dicit Pilatus: „Non est bonum". Intuitus vero praeses in populum circumstantem Iudaeorum [et] vidit plurimos lacrimantes Iudaeorum et dicit: „Non omnis multitudo vult cum mori". Dicunt seniores ad Pila-

tum: „Ideoque venimus universa multitudo ut moriatur”. Dicit Pilatus ad Judaeos: „Quid fecit, ut moriatur?”. (Dicunt illi:) „Quia dixit se esse filium Dei et regem”.

CAPUL V

Nicodemus autem quidam vir Judaeus stetit ante praesidem, et dixit: „Rogo, misericors, jube medicare paucos sermones”. Dixit Pilatus ei: „Dic”. Nicodemus dixit: „Ego dixi senioribus Judaeonim et scribis et sacerdotibus et Levitis et omni multitudini Judaeorum in synagoga, quid queritis cum homine isto? Homo iste multa signa faciebat et gloriosa, qualia nullus fecit nec facit. Dimittite illum et nolite ei aliquid facere Mali: si ex De-o sunt, slabunt signa ista, si vero ex hominibus, solventur. Quia et Moses a De-o in Aegyptum missus fecit signa, quae dixit illi facere Deus ante Pharaonem regem Aegypti. Et crant ibi curantes medici, Jamnes et Membres, et fecerunt ipsi signa, quae fecit Moses, sed non omnia, et habuerunt eos Aegyptii sicut deos. Et quoniam signa, quae fecerunt, non crant ex De-o, perierunt ipsi et qui crediderunt eis. Et nunc dimittite hominem istum; non eram est dignus morte”. Dicunt Judaei Nicodemo: „Tu discipulus ejus factus es, et verbum pro ipso facis”. Dixit ad eos Nicodemus: „Numquid non constituit cum Caesar super dignitatem istam”. Erant vero Judaei frementes et stridentes (dentibus suis) super Nicodemum, dicentes ei: „Veritatem ipsius accipias et portionem cum ipso”. Dixit Nicodemus: „Amen, accipiam, sicut dixistis”.

CAPUL VI

Ex Judaeis quidam alius autem exsiliens rogat praesidem, ut verbum diceret. Dicit praeses: „Quid vis dicere, clic”. Qui dixit: „Ego in triginta octo annos jacebam in lecto, et quotidie in periculo et in parturitione dolotum jacui. Veniente autem Jesu multi daemoniaci (et) a diversis infirmitatibus detenti curati sunt ab eo. Et quidam juvenes portaverunt me in lecto, et duxerunt me ad eum. Et videns Jesus misertus est mei et verbum dixit mihi: «Surge, tolle grabatum tuum, et ambula». Et sine mora sanatus sum, et tuli grabat

um meum et ambulavi". Dicunt Judaei Pilato: „Interroga cum, qualis fuisset dies, quando curatus est?". Dixit: „Sabbatum". Dicunt Judaei: „Nonne sic docuimus, quia în Sabbato curat et daemonia ejicit?". Et alius quidam Judaeus exsilie ns dixit: „Coecus natus sum, vocem audiebam et neminem videbam. Et transeunte Jesu clamavi voce magna: «Miserere mei, fili David!» Et misertus est mei, et posuit manus suas super oculos meos, et vidi statim". Et alius quidam exsilie ns dixit: „Curvus eram, et correxit me verbo". Item alius exsilie ns dixit: „Leprosus eram, et mundavit me verbo".

CAPUL VII

Et mulier quaedam Veronica nomine dixit: „Sanguine fluens eram ab annis duodecim, et tetigi fimbriam vestimenti ejus, et statim fluxus sanguinis mei stetit". Dicunt Judaei: „Legem habemus, mulierem ad testimonium non venire".

CAPUL VIII

Et alii quidam ex multitudine Judaeorum (viri) et mulieres clamaverunt dicentes: „Iste homo propheta est, daemonia ei subiecta sunt". Dicit Pilatus ad, illos, qui dixerunt: «Daemonia illi subiecta sunt»: „Quare et doctoribus vestris non sunt subiecta?". Dicunt Pilato: „Nescimus". Alii autem dixerunt Pilato: „Quia Lazarum mortuum suscitavit post quatriduum de monumento". Audiens haec praeses tremefactus dixit ad multitudinem Judaeorum: „Quid vobis prodest effundere sanguinem innocentem?"

CAPUL IX

Et convocans Pilatus Nicodemum et duodecim viros, qui dixerunt, quoniam non est natus ex fornicatione, dicit ad eos: „Quid faciam, quoniam seditio fit în populo?" Dicunt ei: „Nos nescimus; ipsi vicleant". Iterum Pilatus convocans multitudinem dixit eis: „Scitis, quia vobis consuetudo est per diem azymorum ut dimittam vobis unum vinctum. Habeo unum insignem vinctum în carcere homicidam, qui dicitur Barabbas: în Jesu nullam culpam invenio mortis. Quem vultis dimitti vobis?". Clamaverunt autem omnes dicentes:

„Barabbam dimitte nobis”. Dicit eis Pilatus: „Quid ergo faci am de Jesu, qui dicitur Christus?”. Dicunt omnes: „Crucifigatur”. Iterum dixerunt Judaei: „Non es amicus Caesaris, și hunc dimittis, quia dixit se filium Dei esse et regem: ni forte vis hunc esse regem et non Caesarem”. Tunc repletus furore Pilatus dixit ad eos: „Semper gens vestra seditiosa fuit, et qui provobis fuerunt, contrarii eis fustis”. Responderunt Judaei: „Qui sunt pro nobis?” Dicit eis Pilatus: „Deus vester, qui eruit vos de dura servitute Aegyptiorum, et per mare duxit vos sicut per aridam terram, et în eremo cibavit vos manna et coturnice, et eduxit vobis de petra aquam et potavit et legem dedit vobis: et in his omnibus irritastis Deum vestrum, et voluit vos occidere. Et deprecatus est Moyses pro vobis, ut non moreremini. Et nunc dicitis, quia regem odio”. Et exurgens de tribunali voluit exire foras. Clamaverunt autem omnes Judaei: „Regem scimus Caesarem, non Jesum. Nam et magi munera ei obtulerunt sicut regi: et audiens Herodes a magis, quia rex natus est, voluit occidere cum. Hoc autem cognito pater ejus Joseph tulit cum et matrem ejus, et fugerunt în Aegyptum. Audiens autem Herodes perdidit infantes Judaeorum, qui nati sunt în Bethleem”. Audiens Pilatus verba haec timuit; et facto silentio în populo, qui clamabat, dixit Pilatus: „Ergo hic est, quem quaerebat Herodes?”. Dicunt ei: „Hic est”. Accipiens autem Pilatus aquam lavit manus suas coram populo dicens: „Innocens ego sum a sanguine justi hujus: vos videritis”. Et responderunt Judaei dicentes: „Sanguis ejus super nos et super filios nostros”. Tunc jussit Pilatus adduci illum ante tribunal, ubi se debat, et prosequutus est his verbis dicens sententiam [Pilatus] adversus Jesum: „Genus tuum non comprobavit te ut regem. Propterea praecipio te primum flagellari secundum statuta piorum principum”. Deinde praecepit allevari cum în crucem in eo loco, ubi tentus est, et duo maligni cum eo, quorum nomina sunt haec: Dismas et Gestas.

CAPUL X

Et exivit Jesus de praetorio, et duo latrones cum eo. Et quum pervenissent ad locum, qui dicitur Golgatha, exsp

oliaverunt cum vestimento suo, et praecinxerunt cum linte o, et coronam de spinis imponunt super capul ejus, et dant arundinem în manu ejus. Similiter et duos latrones sueperderunt cum e o: Dismas a dextris et Gestas a sinistris ejus. Jesus vero dixit: „Pater, parce et dimitte illis: nesciunt eram quid faciunt”. Et diviserunt sibi vestimenta ejus. Et steterunt populi et irridebant cum principes, seniores et iudices eorum inter semet ipsos dicentes: „Alios salvos fecit, nunc se ipsum salvet; si Dei filius est, descendat de cruce”. Deludebant cum milites, et accedentes acetum cum felle offerebant ei bibere dicentes: „Si tu es rex Judaeorum, libera te met ipsum”. Accipiens autem Longinus miles lanceam aperuit latus ejus, et exiit de latere ejus sanguis et aqua. Jussit autem praeses pro sententia titulum scribi litteris Hebraicis, Graecis et Latinis, secundum quod dixerunt Judaei: „HIC EST REX JUDAEORUM”. Unus autem ex his latronibus, qui appensi erant, nomine Gestas, dixit ei: „Si tu es Christus, libera te ipsum et nos”. Respondens autem Dismas conturbavit cum dicens: „Non times nec tu Deum, qui in hoc iudicio es? Nos eram juste et digne ea, quae gessimus, recipimus: hic autem nihil Mali fecit”. Et postquam conturbavit socium suum, dicit Jesu: „Memento mei, Domine, în regno tuo”. Respondens autem Jesus dixit ad illum: „Amen dico tibi, hodie mecum eris în paradiso”.

CAPUL XI

Erai autem quasi hora sexta chei, et tenebrae factae sunt super universam terram usque ad horam nonam. Solo autem obscurante ecce velum templi scissum est în duas partes a summo usque deorsum. Et circa horam nonam exclamavit Jesus voce magna dicens: „Hely, Hely, lama zabathani” quod est interpretatum: „Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?”. Et post haec dicit Jesus: „Pater, în manus tuas commendo spiritum”. Videns autem Centurio quae facta sunt, glorificavit Deum dicens, quia: „hic homo justus erai”. Et omnes populi circumstantes, turbați ad spectaculum, considerantes quae facta sunt, percutientes pectora sua revertebantur. Centurio autem retuli praesidi, quas facta

sunt. Audiens autem praeses contristatus est nimis, et non manducaverunt neque biberunt în illa die. Convocans autem Pilatus Judaeos dicit eis: „Vidistis quae facta sunt?”. Responderunt praesidi: „Eclipsis facta est solis secundum consuetudinem”. Stabant autem omnes nou ejus a longe, similiter et mulieres, quae sequutaie fuerant Jesum a Galilaea, haec videntes. Ecce vir quidam nomine Joseph, agens curiam, vir bonus et justus, (hic non fuit consentiens voluntatibus et accusationibus Judaeorum) ab Arimathia, civitate Judaeorum, et ipse erai exspectans regnum Dei, hic rogavit Pilatum, et petiit corpus Jesu. Et deponens cum de cruce involvit cum în sindone munda, et posuit cum în monumentum suum novum, în quo nullus fuerat positus.

CAPUL XII

Audientes autem Judaei, quia corpus Jesu petierat Joseph, quaerebant cum et illos duodecim viros, qui dixerant, quia non est natus de fornicatione, et Nicodemum et alios multos, qui steterunt coram Pilato et opera ejus bona manifestaverunt. Omnibus autem se occultantibus solus Nicodemus ostendit se illis, quia princeps Judaeorum erai, et dicit eis: „Quomodo ingressi estis synagogam?”. Et responderunt ei: „Et tu quomodo ingressus es synagogam, quia consentiens Christo cras? Pars illius sit tecum în futuro século”. Respondit Nicodemus: „Amen, Amen, Amen”. Similiter Joseph ostendit se et dixit eis: „Quare contristati estis adversum me, quia petii a Pilato corpus Jesu? Ecce în monumento meo posui cum, et involvi în sindone munda, et apposui lapidem magnum ad loostium speluncae. Non bene egistis adversus justum, et non recogitastis, ne cum crucifigeretis, sed et lanceastis cum”. Haec audientes judices apprehenderunt Joseph, et jusserunt cum custodiri ante diem sabbati usque ad unum diem sabbatorum. Et dixerunt ei: „Agnosce, quia hac hora incompetit aliquid agere adversum te, quia sabbatum inlucescit. Scimus autem, quia nec sepultura dignus eris, sed dabimus carnes tuas volatilibus coeli et bestiis terrae”. Respondit Joseph: „Iste sermo similis est Goliae superbo, qui impropere Deo vivo adversus sanctum David. Dixit autem

m Deus per prophetam «Mihi vindicta, ego retribuam». Et obstructus corde Pilatus lavit manus suas coram sole dicens: «Mundus sum a sanguine justis hujus, vos videritis», et respondentes dixistis: «Sanguis hujus super nos et super filios nostros». Et nunc timeo, ne quando veniat ira Dei super vos et super filios vestros, sicut dixistis”. Audientes autem Judaei exacerbatī sunt animo nimis, et apprehendentes Joseph tenuerunt cum, et incluserunt cum in cubiculo, ubi non erai fenestra. Signaverunt (vero) ostium cubiculi super clavem Annas et Caiphas, custodes (quoque) posuerunt. Et consilium fecerunt cum sacerdotibus et Levitis, ut congregarentur omnes post diem sabbati, et cogitaverunt quali morte occiderent Joseph. Hoc facto congregatī jusserunt principes Annas et Caiphas praesentari Joseph. Et quum congregatī essent omnes in die sabbati, tollentes signaculum aperuerunt ostium et non invenerunt Joseph in cubiculo, ubi cum posuerunt et incluserunt. Haec audiens omnis congregatio admirantes obstupuerunt, quia signatam invenerunt clavam cubiuli. Annas et Caiphas abierunt.

CAPUL XIII

Haec omnibus admirantibus ecce quidam de militibus, qui sepulcrum custodiebant, intrans in synagogam dixit: „Quia nobis custodientibus monumentum Jesu facta est terrae motio, et vidimus angelum Dei, quomodo revolvit monumenti lapidem et sedebat super eum. Et adspectus ejus erat sicut fulgur, et vestimentum ejus sicut nix. Et prae timore effecti sumus velut mortui. Et audivimus angelum dicentem mulieribus ad sepulcrum Jesu: «Nolite timere! Scio quod Jesum quaeritis crucifixum; hic surrexit, sicut praedixit. Venite et videte locum, ubi positus erat: et cito euntes dicite discipulis ejus, quia surrexit a mortuis, et praecedet vos in Galilaeam; ibi cum videbitis. Ecce praedixi vobis»”. Et convocantes Judaei omnes milites, qui custodierant monumentum Jesu, dixerunt eis: „Quae sunt mulieres illae, ad quas angelus loquutus est? Quare eas non tenuistis?”. Respondentes milites dixerunt: „Mulieres nescimus quae fuerunt; et nos ut mortui facti sumus prae timore angeli, et quomodo potui

ssemus apprehendere mulieres illas?". Dixerunt illis Judaei: „Vivit Dominus, quia non credimus vobis". Respondentes milites dixerunt Judaeis: „Tanta miracula facientem Jesum vidistis et non eis credidistis, quomodo nobis credituri estis? Bene quidem dixistis: «Vivit Dominus!» Et vere vivit ipse Dominus, quem crucifixistis. Nos audivimus, quia ipsum Joseph, qui sepelivit corpus Jesu, inclusistis in cubiculo super clavem signantes, et aperientes non invenistis eum. Date ergo vos Joseph, quem in cubiculo custodistis et nos dabimus Jesum, quem in sepulcro custodivimus". Respondentes Judaei dixerunt: „Joseph nos dabimus, date nobis Jesum. Joseph autem in civitate sua Arimathia est". Respondentes milites dixerunt: „Si Joseph in Arimathia est et Jesus in Galilaea est, sicut audivimus ab angelo dicente mulieribus". Haec audientes Judaei timuerunt, dicentes ad semet ipsos: „Quando audientes sermones istos, omnes credent in Jesum". Et congregantes pecuniam multam dederunt militibus dicentes: „Dicite, quia vobis dormientibus venerunt discipuli Jesu nocte et furati sunt corpus Jesu. Et si hoc auditum fuerit a Pilato praeside, nos satisfaciemus ei provobis, et securos vos faciemus". Milites vero accipientes sic dixerunt, ut a Judaeis, moniti sunt, et diffamatus est omnibus sermo illorum.

CAPUL XIV

Quidam autem sacerdotes, nomine Phinees, et Adda praeceptor et Levites nomine Aggeus, isti tres venerunt de Galilaea in Jerusalem, et dixerunt principibus sacerdotum et omnibus in synagogis, quia „Jesum, quem crucifixistis, vidimus cum undecim discipulis suis loquentem, sedentem in medio eorum in monte Oliveti et dicentem eis: «Euntes per omnem mundum praedicate omnibus gentibus, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Et qui crediderit et baptizatus fuerit, hic salvus erit». Et quum haec loquutus fuisset discipulis suis, vidimus eum ascendentem in coelum". Et haec audientes principes sacerdotum et senior es et Levitae, dixerunt tribus viris illis: „Date gloriam Deo Israel et date ei confessionem, si vera sunt, quae vidistis et audistis". Illi autem respondentes dixerunt: „Vivit Domini

s patrum nostrorum, Deus Abraham et Deus Isaac et Deus Jacob, sicut audivimus loquentem Jesum cum discipulis suis et sicut vidimus cum ascendentem in caelum, veritatem diximus". [Respondentes tres viri dixerunt:] „Si verba, quae audivimus ab Jesu, et (quod) vidimus cum ascendentem in coelum, si tacemus, peccatum habemus". Statim exsurgent es principes sacerdotum tenentes legem Domini conjurarunt eos dicentes: „Jam nemini amplius adnuncietis verba, quae nobis loquuti estis de Jesu". Et dederunt eis pecuniam multam. Et miserunt cum eis tres viros, ut deducerent eos in regiones suas, ut nullo modo starent in Jerusalem. Congregati ergo sunt omnes Judaei et fecerunt inter se magnam lamentationem dicentes: „Quid hoc signum factum est in Israel?" Annas autem et Caiphas consolantes eos dixerunt: „Numquid militibus, qui custodierunt monumentum Jesu, debemus credere dicentibus nobis, quoniam angelus revolvit lapidem de ostio monumenti? Forsitan haec discipuli ejus dixerunt eis, et dederunt eis pecunias multas, ut haec dicerent et ut sinerent tolli corpus Jesu. Hoc scitote, quia non est credere alienigenis nullum verbum, quia et a nobis acceperunt pecuniam copiosam, et secundum quod docuimus eos dicere, sic omnibus dixerunt. Aut nobis habuerunt tenere fidem, aut discipulis Jesu".

CAPUL XV

Exsurgens vero Nicodemus dixit: „Recte loquimini, filii Israel. Vos audistis omnia, quae loquuti sunt tres illi viri jurantes in lege Domini. Qui dixerunt, «Vidimus Jesum loquentem cum discipulis suis super montem Oliveti, et vidimus cum ascendentem in coelum». Et docet nos Scriptura, quod beatus Elias propheta assumptus est, et interrogatus Helisaeus a filiis prophetarum: «Ubi est pater noster Elias?» Dixit eis, quia assumptus est. Et dixerunt filii prophetarum ad eum: «Forsitan spiritus illum rapuit, et posuit illum in montibus Israel. Sed eligamus viros nobiscum, et circumeuntes montes Israel forsitan inveniemus cum». Et deprecati sunt Helisaeum, et ambulavit cum illis tribus diebus, et non invenerunt eum. Et nunc audite me, filii Israel: et mittamus vir

os în montes Israel ne forte rapuerit spiritus Jesum; et forsi tan inveniemus cum, et agemus poenitentiam". Et placuit omni populo consilium Nicodemi; et miserunt viros, et quaerentes non invenerunt Jesum, et reversi dixerunt: „Circumeuntibus nobis non invenimus Jesum, sed invenimus Joseph în civitate sua Arimathia". Haec audientes principes et omnes populi gavisi sunt, et glorificarunt Deum Israel, quia inventus est Joseph, quem incluserunt în cubiculo et non invenerunt. Et facientes congregationem magnam dixerunt principes sacerdotum: „Quo ordine possumus adducere Joseph ad nos, et loqui cum eo?". Et tollentes tomum chartae scripserunt ad Joseph dicentes: „Pax tecum et omnibus, qui tecum sunt. Scimus, quia peccavimus în Deum et între. Digressi ergo venire ad patres tuos et filios tuos, qui admirati sumus de assumptione tua. Scimus, quia malignum consilium cogitavimus adversum te, et Dominus suscepit; et ipse Dominus liberavit te de maligno consilio nostro. Pax tibi, domine Joseph, honorabilis ab omni plebe". Et elegerunt septem viros amicos Joseph, et dixerunt ad eos: „Dum perveneritis ad Joseph, salutate cum în pace dantes epistolam". Et pervenientes viri ad Joseph, salutantes cum, pacifice dederunt ei libellum epistolae. Et quum legisset Joseph, dixit: „Benedictus Dominus Deus, qui liberasti Israel, ut non effunderet sanguinem meum! Benedictus Deus, qui protexisti me sub alis tuis!". Et osculatus est eos Joseph, et suscepit în domum suam. Alia autem die ascendens Joseph asinum suum ambulavit cum illis, et perrexerunt în Jerusalem. Et quum audissent haec omnes Judaei, occurrerunt ei obriam clamantes et dicentes: „Pax în introitu tuo, pater Joseph!". Quibus respondens ait: „Pax Domini omni populo!". Et osculati sunt cum omnes. Et suscepit cum Nicodemus în domum suam, faciens magnam susceptionem. Alia autem die parascave Annas et Caiphas et Nicodemus dixerunt ad Joseph: „Da confessionem (De-o) Israel, et manifesta nobis omnia, quae interrogatus fueris. Quia contristati sumus eo, quod sepelisti corpus Domini Jesu: includentes te în cubiculo non invenimuste, et admirati sumus nimis, et pavor nos comprehendit, usque dum te suscepimus praesentem. Coram De

-o ergo manifesta nobis, quod factum est". Respondens Joseph dixit: „Quando me reclusistis in die parasceve ad vesp erum, dum starem în oratione, die sabbato media nocte suspenda est domus a quatuor angulis. Et vidi Jesum sicut fulgorera lucis, et prae timore cecidi în terram. Jesus autem tenens manum mi-am elevavit me de terra, rosque perfudit me. Et extergens faciem mi-am osculatus est me, et dixit mihi: «Noli timere, Joseph, respice în me et vide, quia Ego sum». Et respexi et dixi: «Rabboni Elias!» Et dixit ad me: «Non sum Elias Ego, sed sum Jesus Nazarenus cujus corpus sepelisti». Ego autem dixi ad eum: «Ostende mihi monumentum, ubi posui Te». Jesus vero tenens manum mi-am deduxit me in locum, ubi sepelivi eum. Et ostendit mihi sindonem et fasciale, în quo caput ejus involvi. Tunc cognovi, quia Jesus est, et adoravi eum, et dixi: «Benedictus, qui venit in nomine Domini!» Jesus vero tenens manum mi-am duxit me în Arimathiam în domum mi-am et dixit mihi: «Pax tibi! Et usque in quadragesimum diem non exeas de domo tua. Ego eram ambulabo ad discipulos meos»".

CAPUL XVI

Quum haec omnia audissent principes sacerdotum et caeteri sacerdotes et Levitae, stupefacti sunt et veluti mortui ceciderunt super facies suas în terram, et reversi ad se dixerunt: „Quid est hoc signum, quod factum est în Jerusalem? Scimus eam patrem et matrem Jesu". Quidam Levita dixit: „Ego cognovi, quod pater et mater ejus crant timentes Deum, et cum orationibus semper in templo hostias et holocausta offerentes Deo Israel. Et quando suscepit cum magnus sacerdos Simeon, tenens cum manibus dixit ad eum: «Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundum verbum tuum în pace; quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti în conspectu' omnium populorum; lumen ad revelationem gentium et gloriam plebis tuae Israel». Similiter et ipse Simeon benedixit Mariam, matrem Jesu, et dixit ei: «Annuncio tibi de puero isto: hic positus est în ruinam et resurrectionem multorum et în signum contradictionis. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, dum revelentur multorum

m cordium cogitationes»". Tunc dixerunt Judaei: „Mittamus ad illos tres viros, qui dixerunt se vidisse cum cum discipulis ejus în monte Oliveti". Hoc facto venientes ac interrogati, respondentes uno ore dixerunt: „Vivit Dominus Deus Israel, quia manifeste vidimus Jesum cum discipulis ejus (în monte Oliveti, et) ascendentem în caelum". Tunc Annas et Caiphas segregarunt cos ab invicem et interrogaverunt cos sigillatim. Qui unanimiter veritatem confitentes dixerunt se vidisse Jesum). Tunc Annas et Caiphas dixerunt: „Lex nostra a continent: în ore duorum vei trium testium stat omne verbum. Sed quid dicemus? Quia beatus Enoch complacuit Deo, et translatus est verbo Dei, et beati Moysi sepultura non învenitur, et Heliae prophetaie mors non învenitur. Jesus autem traditus est Pilato, flagellatus, sputatus, spinis coronatus, lancea percussus et crucifixus, în ligno mortuus et sepultus est: et corpus ejus pater honorabilis Joseph sepelivit în sepulcro novo, et testificatus est cum vidisse vivum. Et tres viri illi testificati sunt vidisse cum cum discipulis ejus în monte Oliveti ascendentem în coelum".

CAPUL XVII

Et surgens Joseph dixit ad Annam et Caipham: „Vere et bene admiramini, quoniam audistis, quod visus est Jesus de morte vivus ascendisse în coelum. Vere plus admirandum est, quia non solum resurrexit a mortuis, sed multos alios mortuos de monumentis resuscitavit vivos, et a multis visi sunt în Jerusalem. Et audite me nunc, quia omnes scimus beatum Simeonem, sacerdotem magnum, qui suscepit manibus suis Jesum infantem în templo. Et ipse Simeon habuit duos filios, germanos fratres, et nos omnes în dormitione eorum et în sepultura fuimus. Ambulate ergo et videte monumenta eorum: aperta erant, quia surrexerunt, et ecce sunt în civitate Arimathia, simul viventes în orationibus. Quidam autem audivit cos clamantes ad Deum cum nemine autem loquentes, sed sunt ut mortui silentes. Sed venite, ambulemus ad istos, cum omni honore et moderatione pierdumus cos ad nos. Et si adjuraverimus cos, forsitan loquentur nobis de resurrectionis eorum mysterio". Haec audiente

s omnea gavisi sunt; et euntes Annas et Caiphas, Nicodemus et Joseph et Gamaliel non invenerunt cos în sepulcro eorum, sed ambulantes în civitatem Arimathia ibi cos invenerunt flexis genibus. Et osculantes cos cum omni veneratione et timore Dei pierduxerunt cos Jerusalem în synagogam. Et clausis januis tollentes legem Domini posuerunt în manibus eorum, conjurantes cos per Deum Adonai et Deum Israel, qui per legem et prophetas loquutus est patribus nostris, dicentes: „Și ipsum esse creditis, qui vos a mortuis resuscitavit, dicite nobis, quomodo resurrexistis a mortuis”. Hanc adjurationem audientes Carinus et Leucius contremurerunt corpore, et conturbati corde gemuerunt. Et simul respicientes în coelum fecerunt signaculum crucis digitis suis în linguas suas. Et statim simul loquuti sunt dicentes: „Date nobis singulis tomos chartaie, et scribamus, quod vidimus et audivimus”. Et dederunt eis. Et sedentes singuri scripserunt dicentes:

CAPUL XVIII

„Jesu Christe, Domine Deus, mortuorum resurrectio et vita, permitte nobis loqui mysteria per mortem crucis tuae, quia per te conjurati sumus. Tu eram jussisti nemini referre tuae divinae maiestatis secreta, quae in inferis fecisti. Nos quum essemus cum omnibus patribus nostris positi în profundo în caligine tenebrarum, subito factus est aureus solis color purpureaeque regalis lux illustrans super nos. Statim omnis generis humani pater Adam cum omnibus patriarchis et prophetis exultaverunt dicentes: «Lux ista auctor luminis sempiterni est, quae nobis promisit transmittere lumen coaeternum». Et exclamavit Jesaias et dixit: «Haec est lux Patris, Filius Dei, sicut praedixi, quum essem in terris vivus: Terra Zabulon et terra Nephthalim trans Jordanem, Galilaea gentium; populus, qui sedet în tenebris, videbit lucem magnam, et qui sunt în regione umbrae mortis, lux fulgebit super eos. Et nunc advenit et illuxit nobis în morte sedentibus». Et quum exultaremus omnes în lumine, quod superlucxit nobis, supervenit nobis genitor noster Simeon et exultans dixit omnibus: «Glorificate Dominum Jesum Chri

stum, Filium Dei, quia ego cum suscepi infantem natum în manibus mers în templo, et compulsus Spiritu Sancto dixi ad cum confessus: *Quia nunc viderunt oculi mei salutare tuum, quod praeparasti în conspectu' omnium populorum, lumen ad revelationem gentium et gloriam populi lui Israel* ». Haec audiens omnis multitudo sanctorum plus exsultavit. Et post haec supervenit quasi eremicola, et interrogatur ab omnibus: «Quis es tu?» Quibus respondens dixit: «Ego sum Joannès, vox et propheta altissimi, praevisus ante faciem adventus ejus praeparare vias ejus, ad dandam scientiam salutis plebi ejus în remissionem peccatorum. Et videns cum venientem ad me, compulsus Spiritu Sancto confessus dixi: *Ecce Agnus Dei! Ecce qui tollit peccata mundi!* Et baptizavi cum în flumine Jordanis, et vidi Spiritum Sanctum descendentem super cum în specie columbae, et audivi vocem de coelis dicentem: *Hic est Filius Meus dilectus, în quo bene complacui: Ipsum audite!* Et nunc praeivi ante faciem ejus, et descendi annuntiare vobis, quia în proximo est visitare nos ipse Filius Dei oriens ex alto, veniens sedentibus nobis în tenebris et umbra mortis».

CAPUL XIX

Et quum haec audisset protoplastus Adam pater, quia în Jordane baptizatus est Jesus, exclamavit ad filium suum Seth: «Enarra filiis tuis, patriarchis et prophetis, omnia, quae a Michael archangelo audisti, quando te misi (ad portas paradisi), ut deprecaretis Deum, quatenus transmitteret tibi angelum suum, ut daret tibi oleum de arbore misericordiae, ut perungeres corpus meum, quum essem infirmus». Tunc Seth appropinquans sanctis patriarchis et prophetis dixit: «Ego Seth quum essem orans Dominum ad portas paradisi, ecce angelus Domini Michael apparuit mihi dicens: *Ego missus sum ad te-a Domino, ego sum constitutus super corpus humanum. Tibi dico [eram, Seth, noli laborare lacrimis orando et deprecando propter oleum ligni misericordiae ut perungas patrem tuum Adam pro dolore corporis sui: quia nullo modo poteris ex eo accipere, nisi în novissimis diebus et temporibus, nisi quando completi fuerint quinque*

*millia et quingenti anni. Tunc veniet super terram amanti-
simus Dei Filius Christus, qui facit resurgere corpus Adae,
et conresuscitare corpora mortuorum. Et ipse veniens în Jo-
rdane baptizabitur. Quum autem egressus fuerit de aqua J-
ordanis, tunc de oleo misericordiae suae unget [ex eo] om-
nes credentes în se; et erit oleum illud misericordiae în gen-
erationem (corum), qui nascendi sunt ex aqua et Spiritu Sa-
ncto în vitam aeternam. [Amen.] Tunc descendens în terras
amantissimus Dei Filius Christus Jesus introducet patrem n-
ostrum Adam în paradisum ad arborem misericordiae». Ha-
ec autem omnia audientes a Seth patriarchae omnes et pro-
phetae exsultaverunt magna exultatione.*

CAPUL XX

Et quum exsultarent sancti omnes, ecce Satan, princeps et dux mortis, dixit ad inferum: «Praepara temet ipsum suscipere Jesum, qui se gloriatur Christum Filium Dei esse, et est homo timens mortem et dicens: *Tristis est anima mea usque ad mortem*. Et permulta adversatus est mihi male faciens, et multos, quos ego caecos, claudos, surdos, leprosos et vexatos faci, ipse verbo sanavit; et quos ad te mortuos pierdixi, hoc ipse a te abstraxit». Respondens inferus dixit ad Satan principem: «Quis tam estiste potens, quum sit homo non timens mortem? Omnes eram potentes terrae mea a potestate subiecti tenentur, quos tu subiectos pierdixisti tua potentia. Si ergo potens es tu, qualis est homo ille Jesus, qui timens mortem potentiae tuae adversatur? Si tantum potens est în humanitate, vere dico tibi, omnipotens est et în divinitate et potentiae ejus potest Nemo resistere. Et quum dicit se timere mortem, capere te vult, et vae tibi erit în sempiterna secula». Respondens Satan, princeps tartari, dixit: «Quid dubitasti et timuisti suscipere illum Jesus, adversarium tuum et meum? Ego eram tentari illum, et populum meum antiquum Judaicum excitavi zelo et ira adversus eum. Lanceam exacui ad percussionem ejus, fel et acetum mihi scui dare ei poculum, et lignum praeparavi ad crucifigendum cum et aculeos ad configendum, et în proximo est ejus mors, ut pierducam cum ad te, subiectum tibi et mihi». Respo-

ndens inferus alt: «Tu mihi dixiști, quia ipse est, qui mortuos a me traxit. Mulți eram sunt, qui a me hic detenți sunt, qui dum vixerunt in terris, a me mortuos tulerunt, non suis potentiis, sed divinis precibus, et omnipotens Deus eorum abstraxit eos a me. Quis estiste Jesus, qui per verbum suum mortuos a me traxit? Forsitan ipse est, qui Lazarum quatuor dierum foetentem et dissolutum, quem ego tenebam mortuum, reddidit vivum per verbum imperii ejus». Respondens Satan, princeps mortis, dixit: «Ipse est ille Jesus». Haec autem audiens inferus dixit ad eum: «Conjuro te per virtutes tuas et meas, ne pierducas eum ad me. Ego eram tunc, quando audivi imperium verbi ejus, contremuri perterritus pavore, et omnia officia mea impia simul raecum conturbata sunt. Nec ipsum Lazarum tenere potuimus, sed executionis se ut aquila per omnem agilitatem et celeritatem salivit extendens a nobis; et ipsa terra, quae tenebat Lazari corpus mortale, statim reddidit vivum. Ita nunc ego scio, quia ille homo, qui haec potuit facere, Deus fortis est in imperio, potens in humanitate, et salvator est generis humani. Et si pierdixeris illum ad me, omnes qui sunt his crudelitate carceris clausi et in insolutis vinculis peccatorum constricti, solvet et ad vitam divinitate sua pierducat in aeternum».

CAPUL XXI

Et quum hec ad invicem loquerentur Satan princeps et iuferus, facta est vox ut tonitruum et spiritualis clamor: «Tollite portas, principes, vestrae; et elevamini portae aeternales, et introibit rex gloriae». Haec autem audiens inferus dixit ad Satan principem: «Recede a me, et exi de mers sedibus foras; si potens es praeliator, pugna adversum regem gloris. Sed quid tibi cum illo?» Et ejecit inferus Satan foris de sedibus suis. Et dixit inferus ad sua impia officia: «Claudite portas crudeles aereas, et vectes ferreos supponite, et fortiter resistite, ne captivemur tenentes captivitatem». Haec autem audiens omnis multitudo sanctorum cum voce incantationis dixit ad inferum: «Aperi portas tuas, ut intret rex gloriae». Et exclamavit (divinus ille propheta David) dicens: «Nonne quum essem vivus in terris, praedixi vobis: Con

fiteantur Domino misericordia ejus, et mirabilia ejus filiis hominum, quia contrivit portas aereas et vectes ferreos confregit. Suscepit eos de via iniquitatis eorum». Et post haec similiter dixit Esaias ad omnes sanctos: «Nonne quum essem in terris vivus, praedixi vobis, Exsurgent mortui, et resurgent qui in monumentis sunt, et exultabunt qui in terris sunt, quoniam ros, qui est a Domino, sanitas est illis». Et sicut iterum dixi: «Ubi est, mors, aculeus tuus? Ubi ei **t**, inferere, victoria tua?». Haec autem audientes omnes sancti ab Esaias dixerunt ad inferum: Aperi portas tuas, nunc victus infirmus et impotens eris». Et facta est vox magna ut tonitruum dicens: «Tollite portas, principes, vestras, et elevamini portae infernales, ei introibit rex gloriae». Videns inferus, quia duabus vicibus haec clamaverunt, quasi ignorans dicit: «Quis est rex gloriae?». Respondens David ad inferum ait: «Ista verba clamoris cognosco, quoniam ego eadem per spiritum ejus vaticinatus sum. Et nunc quae supra dixi, dico tibi: Dominus fortis et potens, Dominus potens in bello ipse est rex gloriae. Et ipse Dominus de coelo in terris prospexit, ut audiret gemitum vinculorum et ut solveret filios interemptorum. Et nunc, spurcissime et foetidissime inferere, aperi portas tuas, ut intret rex gloriae». Haec dicente David ad inferum supervenit in forma hominis Dominus maiestatis, et aeternas tenebras illustravit et insoluta vincula dirupit; et invictae virtutis auxilium visitavit nos sedentes in profundis tenebris delictorum et in umbra mortis peccatorum.

CAPUL XXII

Haec videns inferus et mors et impia officia eorum cum crudelibus ministris expaverunt in propriis regnis agnita maiestatis claritatem, dum Christum repente in suis sedibus viderunt, et exclamaverunt dicentes: «Veni sumus ale! Quis es tu, qui a Domino dirigis ad confusionem nostram? Quis es tu, qui sine exitio corruptionis, incorrupto argumento maiestatis, furore condemnas potestatem nostram? Quis es tu tam magnus et parvus, humilis et excelsus, miles et imperator, in forma servi admirabilis praeliator, et rex gloriae mortuus et vivus, quem crux portavit occisum? Qui

mortuus jacuiști în sepulcro, vivus ad nos descendiști. Et în tua morte omnis contremuit creatura, et universa sidera commota sunt; et nunc factus es inter mortuos liber et legiones nostras perturbas. Quis es tu, qui illos, qui originali peccato adstricti tenentur, absolvis captivos et în libertatem pristinam revocas? Quis es tu, qui peccatorum tenebris excaecatos divina et splendida luciferaque luce perfundis?». Similiter et omnes legiones daemonum simili perterritaie pavori, ex pavida subvertatione una voce clamaverunt dicentes: «Unde es tu, Jesu, tam fortis homo et splendidus în maiestate, tam praeclarus sine macula et mundus a crimine? Ille eram mundus terrenus, qui nobis subiectus fuit semper usque nunc, qui nostris usibus tributa persolvebat, nunquam nobis talem mortuum hominem transmisit, nunquam tali munera inferis destinavit. Quis ergo es tu, qui sic intrepidus nostros fines ingressus es, et non solum nostra supplicia non vereris, sed insuper de nostris vinculis omnes auferre conaris? Forsitan tu es ille Jesus, de quo princeps noster Satan dicebat, quod per mortem tuam crucis totius mundi potestatem accepturus esses?». Tunc rex gloriae maiestate sua conculcans mortem, et comprehendens Satan principem tradidit inferi potestati, et adtraxit Adam ad suam claritatem.

CAPUL XXIII

Tunc inferus suspiciens Satan principem cum numa increpatione dixit ad eum: «O, princeps perditionis et dux exterminationis, Beelzebub, densio angelorum Dei, sputio iustorum, quid haec facere voluisti? Regem gloriae crucifigere voluisti, în cuius exitu mortis tanta spolia nobis promisiști? Ignorasti ut insipiens quod egisti. Ecce eram iamiste Jesus suae divinitatis fulgore rugat omnes tenebras mortis, et firma ima carcerum confregit, et ejecit captivos, solvit victos. En omnes, qui sub nostris solebant suspirare tormentis, insultant nobis, et deprecationibus eorum expugnantur impera nostra et regna nostra vincuntur, et nullum iam nos reveretur genus hominum. Insuper et fortiter nobis comminantur, qui nunquam nobis superbi fuerunt mortui, nec aliq

uando potuerunt leti esse captivi: O, princeps Satan, omnium malorum, implorum et refugarum pater, quid haec facere voluisti? [Quia] qui a principio usque nunc fuerunt desperati salutem et vitam, modo nullus eorum hic jam solito mugitus auditur, nec ullus eorum personalis gemitus, nec in alicuius eorum facie lacrymarum vestigium invenitur. O, princeps Satan, possessor clavium inferiorum, illas tuas divitias, quas acquisieras per lignum praevaricationis et paradisi amissionem, [et] nunc per lignum crucis perdidisti, et penitus omnis laetitia tua. Dum istum Christum Jesum, regem gloriae, suspendisti, adversum te et adversum me egisti. Amodo cognosce, quanta tormenta aeterna et supplicia infinita passurus eris in mea custodia sempiterna. O, princeps Satan, auctor mortis et origo superbiae, debueras primum istius Jesu causam malam requirere; et in quo nullam culpam cognovisti, quare sine ratione injuste cum crucifigere ausus fuisti, et ad nostram regionem innocentem et justum perduxisti, et totius mundi noxios, impios et injustos perdidisti?». Et quum haec loqueretur inferus ad Satan principem, tunc rex gloriae dixit ad inferum: «Erit Satan princeps sub potestate tua in perpetua secula in loco Adae et filiorum ejus, iustorum meorum».

CAPUL XXIV

Et extendens Dominus manum suam dixit: «Venite ad me, sancti mei omnes, qui habetis imaginem et similitudinem meam. Qui per lignum et diabolum et mortem damnati fueratis, modo videte per lignum damnatum diabolum et mortem». Statim omnes sancti sub manu Domini adunati sunt. Tenens autem Dominus manum dexteram Adae dixit ad eum: «Pax tibi cum omnibus filiis tuis, iustis meis». Adam vero genibus Domini advolutus lacrimabili cum obsecratione deprecatus magna voce dixit: «Exaltabote, Domine, quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me. Domine Deus, clamavi ad te, et sanasti me, Domine. Eduxisti ab inferis animam meam salvasti me a descendentibus in lacum. Psallite Domino omnes sancti ejus, et confitemini memoriae sanctitatis ejus. Quoniam ira in indignatione ejus, e

t vita în voluntate ejus». Similiter et omnes sancti Dei genibus advoluți ad pedes Domini una voce dixerunt: «Adveniști i, redemptor mundi; sicut per legem et prophetas tuos prae dixiști, factis adimplesti. Redemisti vivos per crucem tuam, et per mortem crucis ad nos descendisti, ut criperes nos ab inferis et morte per maiestatem tuam. Domine, sicut posuisti titulum gloriae tuae în coelo, et erexiști titulum redemptionis crucem tuam in terris, ita pone, Domine, signum în inferno victoriae crucis tuae, ne mors dominetur amplius». Et extendens Dominus manum suam fecit signum crucis super Adam et super omnes sanctos suos, et tenens dexteram Adae ascendit ab inferis; et omnes sancti sequuti sunt cum. Tunc sanctus David fortiter clamavit: «Cantate Domino canticum novum, quia mirabilia fecit. Salvavit sibi dextra ejus, et brachium sanctum ejus. Notum fecit Dominus salutare suum, ante conspectum gentium revelavit iustitiam suam». Et omnis multitudo sanctorum responderunt dicentes: «Haec est gloria omnibus sanctis ejus. Amen. Alleluja». Et post haec exclamavit Habacuc propheta dicens: «Exiști în salutem populi tui, ad liberandum electos tuos». Et responderunt omnes sancti, dicentes: «Benedictus, qui venit in nomine Domini: Deus Dominus et illuxit nobis. Amen Alleluja». Similiter posthaec et propheta Michaeas exclamavit, dicens: «Quis Deus sicut tu, Domine, auferens iniquitates et transgrediens peccata? Et nunc contines în testimonium misericordiae tuae, quoniam voluntarius misericordiae es. Et ipse averteris et misereris nostri, et absolvis omnes iniquitates nostras; et omnia peccata nostra demersisti în multitudine mortis, sicut jurasti patribus nostris în diebus pristinis». Et omnes sancti responderunt dicentes: «Hic est Deus noster în aeternum et în seculum seculi et ipse reget nos în secula. Amen. Alleluja». Sic et omnes prophetae de suis praedictis laudibus sacra referentes et omnes sancti: «Amen. Alleluja». Clamantes sequebantur Dominum.

CAPUL XXV

Dominus autem tenens manum Adae tradidit Michaeli archangelo, et omnes sancti sequebantur Michaellem arch

angelum, et introduxit omnes în paradisi grațiam gloriosa m. Et occurrerunt eis obriam duo viri vetusti dierum. Inter rogați autem a sanctis: «Qui estis vos, qui nobiscum în inferis mortui nondum fustis, et în paradiso corpore collocați estis?». Respondens unus ex eis dixit: «Ego sum Enoch, qui verbo Domini translatus sum hic. Iste autem, qui mecum est, Elias Thesbites est, qui curru igneo assumptus est. Hic et usque nunc non gustavimus mortem, sed în adventum Antihriști rezervați sumus, divinis signis et prodigiis praeliaturi cum eo, et ab eo occisi în Jerusalem, et post triduum et dimidium chei iterum vivi în nubibus sumus assumendi».

CAPUL XXVI

Et quum haec loquerentur sanctis Enoch et Elias, ecce supervenit alius vir miserrimus, portans humeris suis signum crucis. Videntes cum omnes sancti dixerunt ad eum: «Quis es tu quia visio tua latronis est? Et quid est, quod portas signum în humeris?». Quibus respondens ait: «Vere dixistis, quia latro fui omnia mala faciens super terram. Et Judaei crucifixerunt me cum Jesu, et vidi creaturarum mirabilia, quae facta sunt per crucem Jesu crucifixi, et credidi cum esse creatorem omnium creaturarum et regem omnipotentem, et deprecatus sum cum dicens: *Memor este mei, Domine, quando veneris în regnum tuum!* Statim suspiciens deprecationem meam dixit mihi: Amen, dico tibi, hodie mecum eris în paradiso! Et dedit mihi hoc signum crucis dicens: *Hoc portans ambula în paradiso, et si non dimiserit te ingredi angelus custos paradisi, ostende illi signum crucis, et dices ad eum, quia Jesus Christus, Filius Dei, qui nunc crucifixus est, transmisit me.* Quum hoc fecissem, dixi ad angelum custodem paradisi haec omnia. Qui quum haec a me audivit, statim aperiens introduxit me et collocavit me ad dextram paradisi dicens: *Ecce modicum sustine, et ingredietur omnis generis humani pastor Adam cum omnibus filiis suis sanctis et iuris Christi, Domini crucifixi*». Haec omnia verba latronis audientes omnes patriarchae una voce dixerunt: «Benedictus Dominus omnipotens, Pater actemorum bonorum et Pater misericordiarum, qui talem grațiam peccator

ibus tuis dedisti, et în grațiam paradisi reduxiști et în tua p
ingua pasqua, quia haec est spiritualis vita certissima. Am
en».

CAPUL XXVII

Haec sunt divina et sacra mysteria, quae vidimus et a
udivimus, ego Karinus et Leucius. Amplius non sumus per
missi enarrare caetera mysteria Dei, sicut contestans Mich
ael archangelus dixit nobis: «Euntes cura fratribus vestris î
n Hierusalem [et] eritis în orationibus clamantes et glorific
antes resurrectionem Domini Jesu Christi, quos a mortuis re
suscitavit secum. Et cum nemine hominum eritis loquentes
et sedebitis ut muți, usque dum veniet hora, ut permittat v
obis ipse Dominus referre Suae divinitatis mysteria». Nobi
s autem jussit Michael archangelus ambulare trans Jordan
em in locum opimum et pinguem, ubi sunt muți, qui nobis
cum resurrexerunt în testimonium resurrectionis Christi D
omini: quia tantum tres dies permissi sumus, qui surrexim
us a mortuis, celebrare în Hierusalem Pascha Dominicum v
iventibus parentibus nostris în testimonium resurrectionis
Christi Domini: et baptizați sumus în sancto Jordanis flumi
ne accipientes singuri stolas albas. Et post tres dies celebr
antes Pascha Dominiranți sunt a nubibus omnes, qui nobis
cum resurrexerunt: pierducti sunt trans Jordanem et jam a
nemine visi sunt. Haec sunt quanta nobis jussit Dominus re
ferre vobis. Et date illi laudem et confessionem, et poienite
nțiam agite, ut misereatur vestri. Pax vobis ab ipso Domino
Jesu Christo. Amen”.

Et postquam compleverunt omnia scribentes în singu
los tomos chartaie, surrexerunt. Karinus autem quod scrip
sit, dedit în manus Annae et Caiphae et Gamalielis. Similite
r et Leucius quod scripsit în tomum chartaie, dedit în man
us Nicodemi et Joseph. Et subito transfigurați sunt candida
ți nimis, et non sunt visi amplius. Scriptae autem eorum in
ventaie sunt aequales, nihil majus aut minus vei în litera u
na. I sta omnia admirânda Karini et Leucii dicta audiens o
mnis synagoga Judaeorum ad invicem dixerunt: „Vere ista
omnia a Domino sunt facta, et benedictus Dominus în secul

a seculorum. Amen". Et exierunt omnes cum magna sollicitudine, cum timore et tremore, et percusserunt pectora sua, et abierunt unusquisque în propria sua. Haec omnia, quae dicta sunt a Judaeis în synagoga eorum, statim Joseph et Nicodemus annuntiaverunt praesidi, et ipse Pilatus scripsit omnia quae gesta et dicta sunt de Jesu a Judaeis, et posuit omnia verba în codicibus praetorii sui publicis.

CAPUL XXVIII

Posthaec ingressus Pilatus templum Judaeorum congregavit omnes principes sacerdotum et scribas et legis doctores, et ingressus est cum eis în sacrarium templi, et iussit, ut omnes januae clauderentur, et dixit eis: „Auditum habemus, quod quandam magnam bibliothecam habetis în templo: propter hoc rogo vos, ut ante nos praesentetur". Et quum deportassent illam bibliothecam magnam a quatuor ministris, auro et gemmis pretiosis ornatam, dixit Pilatus ad omnes: „Adjuro vos per Deum Patrem vestrum, qui fecit ac jussit templum stud aedificari, ne eram mihi taceatis. Vos nostis omnia, quae scripta sunt în ista bibliotheca; sed nunc dicitote, si vos în Scripturis invenistis istum Jesum, quem crucifixistis, esse Filium Dei venturum pro salute generis humani, et în quantis annis temporum debuisset venire, manifestate mihi". Ita conjurati Annas et Caiphas jusserunt exire de sacrario caeteros omnes, qui cum ipsis erant, et ipsi clauzerunt omnes januas templi et sacrarii, et dixerunt ad Pilatum: „Conjurati sumus ale, judex, per aedificationem templi istius, veritatem et rationem manifestam tibi facere. Postquam crucifiximus Jesum ignorantes Dei Filium esse, putantes per aliquod Carmen facere cum virtutes, fecimus synagogam magnam ad templum stud. Et conferentes ad invicem signa virtutum, quae fecerat Jesus, multos ex genere nostro testes invenimus, qui dixerunt post passionem mortis vivum se vidisse, et duos testes, quorum corpora Jesus a mortuis resuscitavit, vidimus. Qui multa mirabilia, quae fecit Jesus în mortuis, annuntiaverunt nobis, quae in manibus nostris scripta habemus. Nostraque consuetudo est, quod omni anno ante nostram synagogam aperientes istam sa

nctam bibliothecam testimonium Dei exquirimus. Et înveni-
mus în libro primo de Septiiaginta, ubi loquutus est Micha-
el archangelus ad tertium filium Adae, primi hominis, de q-
uinque millibus et quingentis annis, în quibus venturus ess-
et de coelis dilectissimus Dei Filius Christus: et adhuc cons-
ideravimus, quia forsitan iste est Deus Israel, qui dixit ad M-
oysem: «Fac tibi arcam testamenti în longitudinem cubitor-
um duorum et semis, în altitudinem cubiti unius et semis, în
latitudinem cubiti unius et semis». In his quinque cubitis
et semis intelleximus et cognovimus în fabrica arcae Veteri-
s Testamenti, quia în quinque millibus annorum et semis ve-
nturus esset Jesus Christus în arca corporis, et sic Scriptur-
ae nostrae testantur, ipsum Filium Dei esse et Dominum et
Regem Israel. Quia post passionem ejus nos principes sace-
rdotum admirantes signa, quae propter cum fiebant, aperu-
imus bibliothecam istam, exquirentes omnes generationes
usque ad generationem Joseph et Mariae, matris Jesu, com-
putantes ex semine David esse, învenimus ea, quae fecit D-
ominus et quando fecit coelum et terram et primum homin-
em Adam usque ad diluvium, anni duo millia ducenti et duo
decim. Et a diluvio usque ad Abraham anni nongenti duode-
cim. Et ab Abraham usque ad Moyse anni quadringenti trig-
inta. Et de Moyse usque ad David regem anni quingenti de-
cem. Et a David usque ad transmigrationem Babylonis anni
quingenti. Et de transmigratione Babylonis usque ad incar-
nationem Christi anni quadringenti. Et frunt simul quinque
millia et semis; et sic apparet, quod Jesus, quem crucifixim-
us, Jesus Christus Dei filius est, verus et omnipotens Deus.
Amen”.

Et post haec Pilatus scripsit epistolam ad urbem Rom-
am Claudio dicens: PONTIUS PILATUS REGI CLAUDIO SU-
O SALUTEM!

EVANGHELIA LUI NICODIM

PREFAȚĂ

Eu, Anania iudeul, cel care eram învățător al Legii iu-

deilor, căutând prin dumnezeieștile Scripturi, am văzut, prin credință, din Legea Scripturilor, dumnezeirea Domnului nostru Iisus Hristos; m-am învrednicit de sfințenia Botezului și, căutând peste tot despre faptele care s-au petrecut în vremea aceea, [fapte scrise] pe care iudeii le-au dat spre păstrare lui Ponțiu Pilat 183, am descoperit manuscrisul scris cu litere evreiești de Nicodim 184, pe care eu l-am tâlmăcit în greacă, în timpul domniei lui Flaviu Teodosiu 185 și a lui Valentinian August 186, în anul al optsprezecelea 187, ca să fie cunoscut de toți cei care cinstesc numele Domnului nostru Iisus Hristos. Toți cei care îl citiți și îl rescrieți în alte codice, grecești sau latinești, vă rog ca să mă învredniciți de mijloci pentru mine păcătosul, pentru ca Dumnezeu să-mi fie milostiv și să-mi ierte toate păcatele pe care le-am săvârșit.

Pacea să fie cu cel care va citi acestea și sănătate celor care vor asculta!

EXPLICAREA PREFEȚEI

Ne aflăm în anul al nouăsprezecelea al domniei Cezarului Tiberiu 188, împăratul romanilor, și în anul al nouăsprezecelea al lui Irod 189, fiul lui Irod 190, cârmuitorul Galileei, cu opt zile înainte de calendele lui aprilie, care înseamnă a douăzeci și cincea zi a lunii martie, în timpul consulatului lui Rufin și al lui Rubellion, în anul al patrulea al celei de-a doua sute două Olimpiade, în vremea când Iosif și Caiafa 191 se aflau în fruntea preoțimii iudeilor.

După răstignirea și pătimirea Domnului, Nicodim a mărturisit cele întâmplări arhierilor și celorlalți iudei. Tot Nicodim a trimis și scrisori în limba ebraică.

CAPITOLUL I

Anna 192 și Caiafa și Semes, Datan, Gamaliel, Iuda, Levi, Neftalim, Alexandru și Syr și restul iudeilor au venit la Pilat împotriva lui Iisus, acuzându-l pe El de multe fapte rele, zicând: „Noi știm că Acesta este fiul tâmplarului Iosif și că S-a născut din Maria, și că se numește pe Sine Fiul lui Dumnezeu și Împărat. Nu numai aceasta, ci a încălcat și Sab

atul și a căutat să distrugă Legea noastră părintească”.

Zis-a Pilat: „Dar ce a făcut și ce vrea să distrugă?”. Iu deii i-au zis: „Noi avem Lege ca în ziua de Sabat să nu face m nimic, iar Acesta i-a tămăduit prin lucrări necurate, în zi ua Sabatului, pe șchiopi și pe surzi, pe cocoșați și pe parali tici, pe orbi și pe leproși și pe cei posedați de duhuri necur ate”.

Pilat le-a zis lor: „Ce fel de lucrări necurate?”. Ei au r ăspuns: „El este un vrăjitor și prin Beelzebub, stăpânul de monilor, îi scoate pe demoni 193, și toți îi sunt supuși”. Pila t le-a zis: „Această lucrare [scoaterea demonilor] nu stă în puterea duhului necurat a o săvârși, ci în puterea lui Dumn ezeu”. I-au zis iudeii lui Pilat: „Rugăm pe Măria Ta, ca să-i poruncești [lui Iisus] să stea înaintea judecății tale și să-l a uzi pe El”.

Chemându-l Pilat pe mesager, i-a spus: „Să-l aduci pe Iisus cu grijă!”. Ieșind mesagerul și recunoscându-l pe Iisu s, i s-a închinat, iar mantia pe care o ținea strânsă în mâna sa, a întins-o pe jos, zicând: „Doamne, pășește pe mantie, i ntră, căci te cheamă guvernatorul”.

Văzând iudeii ce a făcut mesagerul, au ridicat glasul l a Pilat, zicându-i: „De ce nu i s-a poruncit lui să intre prin glasul unui crainic, ci prin cel al unui mesager? Căci l-am v ăzut pe mesager când i s-a închinat și când a întins pe jos mantia pe care o avea în mână și i-a zis lui: «Doamne, te ch eamă guvernatorul»”.

Chemându-l Pilat pe mesager, i-a zis: „De ce ai făcut aceasta?”. I-a spus lui mesagerul: „Când m-ai trimis la Ieru salim, la Alexandru, l-am văzut pe Iisus șezând pe asin, și p e copiii iudeilor strigând «Osana, Fiul lui David!» 194, ținâ nd ramuri [de finic] în mâinile lor. Alții își întindeau veșmin tele lor în cale, zicând: «Mântuiește-ne, Tu care ești între c ei de sus, binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domn ului!»”.

Iudeii au ridicat glasul, zicând către mesager: „Dar, d acă fiii iudeilor strigau în ebraică, cum de tu, care știi grea că, ai înțeles că strigau în ebraică?”. Le-a spus lor mesager ul: „L-am întrebat pe unul dintre evrei și i-am zis: «Ce strig

ă în ebraică?», și el mi-a explicat”. Pilat i-a întrebat [pe iudei]: „Cum strigau în ebraică?”. Ei au răspuns: „Osana!”. Și Pilat [a întrebat]: „Ce înseamnă aceasta?”. Ei i-au răspuns: „Doamne, mântuiește-mă sau Doamne, scapă-mă!”. Le-a spus lor Pilat: „Dacă voi mărturisiți cu propriile voastre glasuri ceea ce copiii au zis, atunci de ce [ziceți că] mesagerul a păcătuit?”. Iar ei au tăcut. Zis-a guvernatorul către mesager: „Du-te și adu-l pe El!”. Ieșind, mesagerul ca făcut ca mai înainte, și i-a zis lui Iisus: „Doamne, mergi căci te cheamă guvernatorul”.

Și a intrat Iisus, iar signoforii 195, care purtau stindardele, au plecat vârfurile stindardelor în fața Lui și s-au închinat lui Iisus. Văzând iudeii că signoforii au plecat vârfurile steagurilor și i s-au închinat lui Iisus, cu și mai mare ură au strigat împotriva signoforilor.

Pilat a zis către iudei: „Nu vă miră că s-au plecat capetele signoforilor și i s-au închinat lui Iisus?”. Dar [iudeii] au strigat la signofori de ce s-au aplecat și i s-au închinat lui Iisus. Iudeii i-au zis lui Pilat: „Noi am văzut cum signoforii s-au aplecat și i s-au închinat lui Iisus”. Chemându-i guvernatorul pe signofori, le-a spus: „De ce ați făcut aceasta?”. I-au zis ei lui Pilat: „Noi suntem păgâni și slujim templelor, cum puteam să ne închinăm Aceluia? Și pe când noi țineam stindardele, acestea s-au aplecat și i s-au închinat”.

Zis-a Pilat mai marilor sinagogii și căpeteniilor poporului: „Alegeți voi bărbați vânjoși și puternici, ca ei să țină stindardele și să vedem dacă se mai înclină”. Încuviințând bătrânii iudeilor, au ales doisprezece bărbați vânjoși și puternici, i-au pus șase câte șase să țină stindardele, și ei au stat în fața tribunalului guvernatorului. Pilat i-a spus mesagerului: „Scoate-l pe Iisus din pretoriu și adu-l iarăși după aceeași rânduială!”. Și Iisus împreună cu mesagerul au ieșit afară din pretoriu.

Și chemându-i Pilat pe cei care ținuseră mai înainte stindardele, a jurat în fața lor pe sănătatea Cezarului că: „Dacă nu se vor pleca stindardele la intrarea Aceluia, vă voi tăia capetele”. Și a poruncit ca Iisus să fie adus iarăși. Și a făcut mesagerul acela ca și mai înainte, și mult îl ruga pe li

sus ca să treacă și să calce peste mantia sa. Și a trecut și a intrat [la Pilat]. Și intrând Iisus, s-au plecat stindardele și i s-au închinat Lui.

CAPITOLUL II

Văzând Pilat aceasta, se înfricoșă și căută să plece din scaunul său [de la locul de judecată]. Și pe când cugeta el cum să plece din scaunul său, soția lui Pilat, pe nume Procula 196, a trimis la el zicându-i: „Nimic să nu faci Omului acestuia drept, căci multe am pățit din cauza Lui în această noapte!” 197. (Pilat, auzind aceasta, a zis către toți iudeii: „Voi știți că soția mea este păgână, și că a ridicat multe dintre sinagogile voastre. Ea m-a anunțat acum că Omul Iisus este drept, și din cauza Lui multe a pățit în această noapte”). Răspunzând, iudeii i-au zis lui Pilat: „Nu ți-am spus noi că este vrăjitor? Iată ce vis a trimis soției tale”.

Pilat, chemându-l pe Iisus, i-a zis: „Nu auzi ce mărturisesc aceștia și nu zici nimic?”. Iisus i-a răspuns: „Dacă nu ar fi avut puterea de a vorbi, nu ar fi vorbit. Dar, de vreme ce fiecare are putere asupra gurii sale, poate vorbi bune sau rele. Or să vadă ei!”. Au răspuns bătrânii iudeilor, zicând către Iisus: „Ce-o să vedem? Mai întâi că te-ai născut din preacurvie, apoi că te-ai născut în Betleem și din pricina ta au fost uciși pruncii? În al treilea rând, că tatăl tău și mama ta Maria au fugit în Egipt, pentru că poporul nu avea încredere în ei?”

Unii dintre iudeii de față au zis de bine: „Noi nu spunem că El s-a născut din preacurvie, căci știm că Maria a fost logodită cu Iosif, și nu s-a născut din preacurvie”.

Pilat le-a spus iudeilor care ziceau că El s-a născut din preacurvie: „Acest cuvânt nu este adevărat, căci logodna a avut loc, precum zic cei de-un neam cu voi”. Anna și Caiafa i-au zis lui Pilat: „Toată mulțimea strigă cum că din preacurvie s-a născut și că este vrăjitor. Aceștia [care îl susțin] sunt prozeliții și ucenicii Lui”. Chemându-i Pilat pe Anna și Caiafa, le-a spus lor: „Cum adică sunt prozeliți?”. I-au spus ei: „Sunt fii de păgâni și acum s-au făcut iudei”.

Au zis Lazăr și Asterius, Antoniu și Iacob, Caras și Sa

muel, Isaac și Ținea, Crispus și Agrippa, Amnes și Iuda: „Noi nu ne-am născut prozeliți, ci suntem fii de iudei, și adevăr grăim: am fost de față la logodna Mariei!”. Grăindu-le Pilat celor doisprezece bărbați, le-a zis lor: „Jurați pe sănătatea Cezarului că este adevărat că nu s-a născut din preacurvie?”. Ei i-au spus lui Pilat: „Legea noastră nu îngăduie ca noi să jurăm, căci păcat este. Să jure ei pe sănătatea Cezarului, ei care spun că noi mințim, și poți să ne ucizi”. Anna și Caiafa i-au zis lui Pilat: „Acești doisprezece cred că [Iisus] nu s-a născut din preacurvie și răutate, și zic că este Fiul lui Dumnezeu și Împărat, iar noi nu credem”.

A poruncit deci Pilat întregului popor să iasă, în afară de cei doisprezece bărbați care ziceau că nu s-a născut din preacurvie, iar lui Iisus i-a spus să se îndepărteze la o oare care distanță, și a zis către ei: „De ce vor iudeii să-L ucidă pe Iisus?”. Ei au răspuns: „Îl pizmuiesc pentru că a vindecat în ziua de Sabat”. Zis-a Pilat: „Pentru faptele lui bune vor ei să-L ucidă?”. I-au răspuns aceia: „Da, stăpâne!”

CAPITOLUL III

Pilat, plin de mânie, a ieșit din pretoriu și le-a zis lor: „Martor am soarele că nu găsesc nicio vină în Omul Acesta!” 198. Au răspuns iudeii și i-au zis guvernatorului: „Dacă nu ar fi fost rău, nu L-am fi dat în mâinile tale”. Pilat le-a răspuns: „Luați-l voi și judecați-l după Legea voastră!”. I-au zis iudeii lui Pilat: „Nouă nu ne este îngăduit să ucidem pe nimeni” 199. Pilat le-a zis iudeilor: „Voi ziceți: «Doamne nu voi ucide», dar eu [ce să fac]?”

Iarăși a intrat Pilat în pretoriu și l-a chemat pe Iisus singur și i-a zis: „Ești Tu Împăratul iudeilor?” 200. Și răspunzând Iisus, zis-a către Pilat: „De la tine spui aceasta, sau alții ți-au spus-o despre Mine?” 201. Răspunzând Pilat, a zis lui Iisus: „Oare sunt și eu iudeu? Neamul Tău și arhieriei Te-au dat în mâna mea. Ce ai făcut?” 202. Răspunzând Iisus, a zis: „Împărăția mea nu este din veacul acesta. Dacă Împărăția mea ar fi din lumea aceasta, slujitorii Mei s-ar fi luptat ca Eu să nu fiu predat iudeilor. Însă Împărăția Mea nu este de aici”. Zis-a Pilat: „Așadar, ești Tu Împărat?”. Răspuns-

a Iisus: „Tu zici că Eu sunt Împărat! Eu pentru aceasta M-am născut și pentru aceasta am venit [în lume], ca să dau mărturie pentru adevăr, și tot ce este din adevăr ascultă cuvântul Meu”. Pilat i-a zis: „Ce este adevărul?” 203. I-a spus Iisus: „Adevărul este din ceruri”. Pilat a răspuns: „Așadar, pe pământ nu există adevăr?”. Zis-a Iisus lui Pilat: „Privește cum cel ce rostește adevărul pe pământ va fi judecat de cei ce au puterea pe pământ”.

CAPITOLUL IV

Aducându-l Pilat iarăși pe Iisus în pretoriu, a ieșit la iudei și le-a zis: „Eu nu găsesc nicio vină în Acesta!” 204. Răspuns-au iudeii: „El a zis: «pot să dăruiesc Templul acesta și în trei zile să-l ridic [la loc]» 205”. Zis-a lor Pilat: „Care Templu?”. Răspuns-au iudeii: „Cel pe care Solomon l-a zidit în patru zeci și șase de ani, iar Acesta zice «îl voi dăruia și îl voi clădi în trei zile»”. Și iarăși, zis-a Pilat către ei: „Nevinovat sunt de sângele dreptului Acestuia. O să vedeți voi!” 206. Zis-au iudeii: „Sângele Lui asupra noastră și asupra copiiiilor noștri!” 207.

Chemând iarăși Pilat pe bătrâni și pe preoți și pe leviți, le-a zis în taină: „Să nu faceți așa: niciuna dintre acuzațiile voastre cum că [Iisus] a tălmăduit [bolnavii] și a încălcat Sabatul, nu este vrednică de pedeapsa cu moartea”. Zis-au preoții și leviții și bătrânii lui Pilat: „Oricine va aduce blasfemie împotriva Cezarului este vrednic de moarte. Acesta a adus blasfemie împotriva lui Dumnezeu” 208.

Pilat a porunci gărzii ca să-i scoată pe iudei din pretoriu, și chemându-l pe Iisus, i-a zis: „Ce vei face cu Tine?”. Zis-a Iisus către Pilat: „Precum îți este dat”. Zis-a Pilat: „Cum adică precum îmi este dat?”. Zis-a Iisus: „Moise și prorocii au profețit despre pătimirea aceasta și despre învierea Mea”. Auzind iudeii [care mai erau de față], au zis către Pilat: „Cât vrei să mai asculți blasfemia Acestuia?”. Zis-a lor Pilat: „Dacă acest cuvânt este blasfemie, atunci luați-L voi și duceți-L la sinagoga voastră și judecați-L după Legea voastră!”. Zis-au iudeii lui Pilat: „Noi vrem ca să-l răstignești!”. Zis-a Pilat: „Nu este bine!”

Guvernatorul a văzut în mulțime pe unii iudei adunându-se și i-a văzut pe mai mulți dintre ei plângând, și a zis: „Nu toți din popor vor ca el să moară”. Zis-au bătrânii către Pilat: „Noi, și toată mulțimea, am venit ca el să moară”. Zis-a Pilat către iudei: „Ce a făcut ca să moară?”. Zis-au ei: „Căci S-a numit pe Sine Fiul lui Dumnezeu și Împărat”.

CAPITOLUL V

Însă un anume iudeu, pe nume Nicodim, a stat dinaintea guvernatorului și a zis: „Rogu-te, milostive, îngăduie-mi să spun câteva cuvinte”. Zis-a Pilat către el: „Spune!”. Zis-a Nicodim: „Eu am grăit, în sinagogă, bătrânilor iudeilor și scribilor, și preoților și leviților și tuturor iudeilor [întrebându-i]: ce voiți să faceți cu Omul Acesta. Omul Acesta a făcut multe semne slăvite, pe care nimeni nu le-a mai făcut sau le face. Dați-i drumul și nu-i faceți niciun rău. Dacă sunt de la Dumnezeu, semnele acestea vor rămâne, iar dacă sunt de la oameni, vor pieri. Căci și Moise, trimis de Dumnezeu în Egipt, a făcut înaintea lui Faraon, cârmuitorul Egiptului, semnele pe care i le-a cerut Dumnezeu. Și erau acolo vrăjii tămăduitori Iamnes și Mamvres, care au făcut aceleași semne pe care le-a făcut Moise, dar nu pe toate, și i-a ținut Egiptul pe aceia ca pe dumnezei²⁰⁹. Și, de vreme ce semnele pe care ei le-au făcut, nu erau de la Dumnezeu, au pierit aceia și cei care au crezut în ei. Și acum eliberați-L pe Omul Acesta, căci nu este vrednic de moarte”.

Și au spus iudeii către Nicodim: „Tu te-ai făcut ucenic al Lui și pentru aceasta grăiești în apărarea Lui!”. Zis-a Nicodim către ei: „Oare nu l-a așezat Cezarul pe el [pe Pilat] în funcția aceasta?”. Și iudeii, fremătând și scrâșnindu-și dinții împotriva lui Nicodim, au zis către el: „Să primești adevărul Lui și să ai parte de El!”. Zis-a Nicodim: „Amin! Primesc, precum ați zis!”

CAPITOLUL VI

Un anume iudeu, ieșind în față, l-a rugat pe guvernator ca [să-i dea voie] să-i spună un cuvânt. Zis-a guvernatorul: „Spune ce ai de spus!”. El a zis: „Vreme de treizeci și o

pt de ani, eu am zăcut într-un pat, și în fiecare zi eram sfâșiat de durere. Venind Iisus, a tămăduit pe mulți demonizați și mulți dintre cei cuprinși de boli au fost vindecați de El. Și câțiva tineri m-au purtat pe mine pe pat, și m-au dus la El. Și, văzându-mă Iisus, I s-a făcut milă de mine și mi-a zis: «Scoală-te, ia-ți patul tău și umblă!» 210. Și, fără întârziere, m-am tămăduit, și mi-am luat patul și am umblat”. Zis-au iudeii lui Pilat: „Întreabă-l pe el ce zi a fost aceea în care s-a tămăduit”. Și a spus el: „Sâmbăta”. Zis-au iudeii: „Oare noi nu am spus că în ziua de sâmbătă a tămăduit și a scos pe demoni?”

Și un alt iudeu a ieșit în față și a zis: „Eu m-am născut orb, auzeam glasul dar nu vedeam pe nimeni. Și, trecând Iisus, am strigat cu glas mare: «Fie-ți milă de mine, Fiu al lui David!» 211. Și I s-a făcut milă de mine, și și-a pus mâinile Sale peste ochii mei și pe dată am văzut”. Și un altul, ieșind în față, a zis: „Eram cocoșat și Acesta m-a îndreptat prin cuvânt”. Un altul, ieșind în față, a zis: „Eram leproș și m-a tămăduit prin cuvânt”.

CAPITOLUL VII

Și o anume femeie, pe nume Veronica, a zis: „De doisprezece ani aveam o scurgere de sânge și m-am atins de poala hainei Lui și s-a oprit curgerea sângelui în ceasul acela”. 212 Zis-au iudeii: „Lege avem ca femeile să nu depună mărturie”.

CAPITOLUL VIII

Și alții din mulțimea de iudei, bărbați și femei, au strigat, zicând: „Acest Om este proroc și demonii I se supun!”. Zis-a Pilat către cei care strigau: „Demonii I se supun? De ce nu I se supun și învățătorii voștri?”. Zis-au ei lui Pilat: „Nu știm!”. Alții au zis către Pilat: „Iată că și Lazăr, care era mort, a înviat a patra zi din mormânt” 213. Auzind guvernatorul acestea, s-a înfricoșat și a zis către mulțimea iudeilor: „Ce vă folosește vouă ca să vărsați sânge nevinovat?”

CAPITOLUL IX

Și i-a chemat Pilat pe Nicodim și pe cei doisprezece b
ărbați, care ziceau că [Iisus] nu s-a născut din preacurvie,
și i-a întrebat: „Ce să fac, căci se face tulburare în popor?”.
Zis-au ei: „Noi nu știm. Vei vedea!”. Pilat, chemând iarăși
mulțimea, a zis către ea: „Știți că este obiceiul vostru ca în
ziua azimilor să vă eliberez vouă pe un vinovat. Îl am în înc
hisoare pe unul care se numește Baraba, vinovat de omor. Î
n Iisus nu găsesc nicio vină de moarte. Pe care vreți să vi-
eliberez?”. 214

Toți au strigat, zicând: „Pe Baraba eliberează-l nou
ă!”. Zis-a lor Pilat: „Așadar, ce voi face cu Iisus care se che
amă Hristos?”. Zis-au toți: „Răstignește-L!” 215. Și iarăși a
u zis iudeii: „Dacă îl eliberezi pe Acesta, care se numește p
e sine Fiu al lui Dumnezeu și Împărat, nu ești prieten al Ce
zarului. Oricine se face pe sine împărat este împotriva Cez
arului. Îl vrei pe acesta ca Împărat iar nu pe Cezarul?” 21
6.

Atunci Pilat, plin de mânie, a zis către ei: „Întotdeauna
a neamul vostru a fost răzvrătit, și v-ați împotrivit celor ce
v-au ținut partea”. Răspuns-au iudeii: „Cine ne-a ținut part
ea?”. Zis-a lor Pilat: „Dumnezeul vostru, Care v-a scos din
aspra robie a egiptenilor, și prin mare și pe pământ secetos
v-a condus pe voi, și în pustie v-a hrănit pe voi cu mană și
prepelițe, și v-a scos apă din piatră ca să beți, și v-a dat vo
uă Legea. Și pentru toate acestea, voi l-ați mâniat pe Dumn
ezeul vostru, iar El a vrut să vă omoare. Și s-a rugat Moise
pentru voi și nu v-a omorât. Iar acum ziceți că eu îl urăsc p
e împărat?”

Și, sculându-se de la locul de judecată, a vrut să iasă
afară. Iar toți iudeii au strigat: „Noi împărat îl știm pe Cez
arul, nu pe Iisus! Căci și magii i-au adus daruri ca unui Împ
ărat și auzind Irod de la magi că s-a născut un Împărat, a v
rut să-l omoare pe El 217. Aflând despre aceasta Iosif, tatăl
Său, l-a luat pe El și pe mama Lui și au fugit în Egipt 218.
Auzind Irod acestea, i-a omorât pe pruncii iudeilor care s-a
u născut în Betleem”. 219

Pilat, auzind cuvintele acestea, s-a înfricoșat, și potoli
nd poporul care striga, le-a zis: „Așadar, Acesta este Cel pe

care îl căuta Irod?". Zis-au lui: „Acesta este!”. Luând Pilat apă, și-a spălat mâinile sale în fața poporului, zicând: „Nevinovat sunt eu de sângele dreptului Acestuia! Voi veți vede a!” 220. Și au răspuns iudeii, zicând: „Sângele Lui asupra noastră și asupra copiilor noștri!”.221

Atunci Pilat a poruncit ca să-L aducă pe El înaintea sa caunului de judecată în care se afla, și zicând aceste cuvinte către El, [Pilat] a rostit sentința împotriva lui Iisus: „Neamul Tău nu Te-a recunoscut ca Împărat. Așadar, poruncesc ca mai întâi să fii biciuit, după rânduiala pioșilor împărați. Apoi, să fii ridicat pe Cruce în locul în care ai fost prins, și împreună cu Tine [vor fi crucificați] doi tâlhari pe nume Dismas și Gestas.

CAPITOLUL X

Și Iisus a ieșit din pretoriu, împreună cu cei doi tâlhari. Și când au ajuns la locul ce se numește Golgota, L-au jefuit de hainele Lui și L-au încins cu o bucată de pânză de in și cunună de spini au pus pe capul Lui, și I-au dat o trestie în mână222. La fel și pe cei doi tâlhari i-au răstignit împreună cu El: Dismas de-a dreapta, iar Gestas de-a stânga Lui. Iisus a zis: „Părinte, iartă și trece-le acestora [păcatul] căci nu știu ce fac!”.223 Și [oștenii] au împărțit între ei veșmintele Lui.

Și a stat poporul și râdeau de El căpeteniile, bătrânii și judecătorii aceluia, zicând: „Pe alții i-a mântuit, acum să se mântuiască pe Sine! Dacă este Fiul lui Dumnezeu. Se pogoare acum de pe Cruce!”.224 Oștenii îl batjocoreau și apropiindu-se, i-au dat Lui oțet cu fiere ca să bea, zicând: „Dacă Tu ești Împăratul iudeilor, liberează-Te pe Tine!”.225 Luând oșteanul Longinus sulița, L-a împuns într-o parte, și din coasta Lui a ieșit sânge și apă.

Și a poruncit guvernatorul ca vin a Lui să fie scrisă cu litere evreiești, grecești și latinești, precum au zis iudeii: „ACESTA ESTE ÎMPĂRATUL IUDEILOR”.226

Și unul dintre tâlharii care erau răstigniți împreună cu El, pe nume Gestas, a zis către El: „Dacă Tu ești Hristos, liberează-Te pe Tine și pe noi”. Răspunzând Dismas, care s

e mâniase pe el [pe Gestas], i-a zis: „Nu te temi tu de Dumnezeu, căci și tu ai aceeași osândă? Noi pe drept, căci primim cele cuvenite după faptele noastre. Acesta însă n-a făcut niciun rău”. Și după ce l-a certat pe însoțitorul său, a zis lui Iisus: „Pomenește-mă, Doamne, întru împărăția Ta!”. Răspunzând, Iisus a zis către el: „Amin grăiesc ție, astăzi vei fi cu Mine în Rai!” 227

CAPITOLUL XI

Era aproape ceasul al șaselea din zi, și întuneric s-a făcut peste tot pământul, până la ceasul al nouălea. Soarele s-a întunecat și iată, catapeteasma Templului s-a sfâșiat în două, de sus până jos. Și, cam pe la ceasul al nouălea, Iisus a strigat cu glas mare zicând: „Eli, Eli, lama sabahtani?”, care se tâlmăcește: „Dumnezeul Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce m-ai părăsit?”. Și după aceasta, Iisus a zis: „Părinte, în mâinile Tale încredințez duhul Meu!”

Văzând sutașul cele ce s-au făcut, a slăvit pe Dumnezeu, zicând că: „Omul Acesta drept a fost! Și toate mulțimile care veniseră la această priveriște, văzând cele întâmplate, se întorceau bătându-și pieptul”. 228

Sutașul a povestit guvernatorului cele ce s-au făcut. Auzind, guvernatorul s-a întristat foarte și nu a mâncat și nici nu a băut nimic în ziua aceea. Chemându-i Pilat pe iudei, le-a zis lor: „Vedeți cele ce s-au făcut?”. Răspuns-au ei guvernatorului: „N-a fost decât o eclipsă de soare obișnuită”.

Într-o parte se aflau toți prietenii Lui, împreună cu femeile care veniseră după Iisus din Galileea, și care vedeau acestea. Iar un anume bărbat, pe nume Iosif, membru al Sfântului, bărbat bun și drept (acesta nu fusese de acord cu cererile și acuzațiile iudeilor) din Arimateea, o cetate a iudeilor, și care aștepta Împărăția lui Dumnezeu, l-a rugat pe Pilat ca să-i dea trupul lui Iisus. Și dându-L jos de pe Cruce, L-a înfășurat într-o pânză de in curat, și L-a așezat în mormântul său [care era] nou, și în care nimeni nu mai fusese pus înainte 229.

CAPITOLUL XII

Auzind iudeii că trupul lui Iisus a fost cerut de către Iosif, l-au căutat pe el și pe cei doisprezece bărbați, și pe Nicodim și pe mulți alții care spuneau că [Iisus] nu S-a născut din preacurvie, și care au ieșit în fața lui Pilat ca să vorbească despre faptele Lui bune. Toți stăteau ascunși, numai Nicodim s-a arătat aceloră, căci era unul dintre conducătorii iudeilor, și le-a zis lor: „Cum ați îndrăznit să intrați în sinagogă?”. Și i-au răspuns ei: „Și cum ai îndrăznit tu să intri în sinagogă, care ai zis că [Iisus] este Hristos? Partea Aceluia să fie cu tine în veacul viitor”. Răspuns-a Nicodim: „Amin, Amin, Amin!”

La fel și Iosif s-a arătat și a zis lor: „De ce sunteți împotriva mea pentru că am cerut trupul lui Iisus? Iată, în mormântul meu L-am așezat pe El și L-am înfășurat în pânză curată de in și am așezat o piatră mare la intrarea în peșteră. Rău v-ați purtat cu Acest drept, și nu ați fost mulțumiți că El a fost răstignit, ci L-ați mai și împuns cu suliță”.

Auzind acestea judecătorii [iudeilor], l-au prins pe Iosif și au poruncit ca să-l închidă cu o zi înainte de Sabat, până a doua zi după Sabat. Și i-au zis ei: „Ia aminte, căci în ceasul acesta nu putem face nimic împotriva ta, căci începe Sabatul. Află totuși că nu te vei învrednici de un mormânt, căci vom da trupul tău spre mâncare păsărilor cerului și fiilor relor pământului”. Răspuns-a Iosif: „Acest cuvânt seamănă cu cel al uriașului Goliat, care a adus blasfemie Dumnezeui celui viu și împotriva Sfântului David. Zis-a Dumnezeu prin prorocul: «A Mea este răzbunarea și răsplătirea» 230. Și s-a împietrit inima lui Pilat și el și-a spălat mâinile în fața soarelui, zicând: «Nevinovat sunt de sângele dreptului Acestuia. Voi veți vedea!». Și răspunzându-i [iudeii] i-au zis: «Sângele Lui asupra noastră și asupra copiilor noștri!». Și acum mă tem că mânia lui Dumnezeu va veni asupra voastră și asupra copiilor noștri, precum ați zis”.

Auzind, iudeii s-au mâniat în inimile lor, și prinzându-l pe Iosif, l-au înșfăcat și l-au închis într-o încăpere ce nu avea nicio fereastră. Au pecetluit ușa încăperii cu semnul lui Anna și Caiafa, și au pus paznici. Și au făcut sfat împreună cu preoții și leviții, ca toți să se adune după ziua Sabatului

și să hotărăscă cu ce fel de moarte să-l piardă pe Iosif.

A doua zi, adunându-se căpeteniile, Anna și Caiafa au poruncit ca să fie adus Iosif. Și după ce s-au adunat toți în ziua de după Sabat, rupând pecetea, au deschis ușa și nu l-au găsit pe Iosif în încăperea în care ei l-au pus și l-au închis. Auzind acestea, toată adunarea a fost cuprinsă de uimire, căci au găsit pecetea camerei neatinsă. Anna și Caiafa au amuțit.

CAPITOLUL XIII

Minunându-se toți de acestea, iată că unii dintre oștenii care păzeau mormântul [în care fusese pus Iisus], intrând în sinagogă, au zis: „Pe când noi păzeam mormântul lui Iisus, s-a făcut un cutremur și l-am văzut pe îngerul lui Dumnezeu – cum a dat la o parte piatra mormântului și cum a șezut deasupra ei. Și înfățișarea lui era ca fulgerul, iar îmbrăcămintea lui ca zăpada. Noi, cuprinși de teamă, am rămas înlemniți. Și l-am auzit pe înger zicând femeilor de la mormântul lui Iisus: «Nu vă temeți! Știu că pe Iisus cel răstignit îl căutați. A înviat, precum a zis. Veniți și vedeți locul unde a fost pus. Și ieșind, spuneți ucenicilor Lui că a înviat din morți și că va merge înaintea voastră în Galileea. Acolo îl veți vedea. Iată, am zis vouă!»” 231.

Și i-au chemat iudeii pe toți oștenii care păziseră mormântul lui Iisus și le-au zis lor: „Cine sunt acele femei către care a vorbit îngerul? Cum de nu le-ați prins?”. Răspunzând, oștenii au zis: „Nu știm ce femei au fost, căci noi eram înlemniți de frica îngerului. Și cum am fi putut noi să le prindem pe femeile acelea?”. Zis-au lor iudeii: „Să trăiască Domnul, căci noi nu vă credem!”. Răspunzând oștenii, zis-au iudeilor: „Atâtea minuni ați văzut că a făcut Iisus și nu ați crezut, cum o să ne credeți pe noi? Bine ați zis: «Să trăiască Domnul!», căci Domnul, pe care voi l-ați răstignit, trăiește cu adevărat. Noi am auzit că pe Iosif, cel care a înmormântat trupul lui Iisus, l-ați închis într-o cameră, pecetluind și ușa, iar când ați deschis-o nu l-ați mai găsit. Așadar, dați-ni-l nouă pe Iosif, cel pe care l-ați închis voi, și noi vi-l vom da pe Iisus, pe care l-am păzit în mormânt”. Răspunzând iude

ii, au zis: „Pe Iosif îl vom da, dați-ni-L nouă pe Iisus. Iosif s e află în Arimateea, cetatea sa”. Răspunzând oștenii, au zis: „Dacă Iosif este în Arimateea, atunci și Iisus este în Galileea, precum am auzit de la înger, zicându-le femeilor”.

Auzind acestea, iudeii s-au temut și au zis unul către altul: „Când se vor afla vorbele acestea, toți vor crede în Iisus”. Și adunând bani mulți, le-au dat oștenilor zicând: „Spuneți că «ucenicii Lui, venind noaptea, au furat trupul lui Iisus, pe când noi dormeam». Și dacă aceasta se va auzi la guvernatorul Pilat, noi îl vom îndupleca față de voi și vă vom face scăpați”. Și primind, oștenii au zis așa cum au fost învâțați de iudei și s-a răspândit cuvântul acesta între iudei232.

CAPITOLUL XIV

Un preot pe nume Ținea și Adda învățătorul și un levit pe nume Agheu au venit toți trei din Galileea în Ierusalim și au zis mai marilor sinagogii și tuturor celor din sinagogă, că: „Iisus, Cel pe care L-ați răstignit, L-am văzut vorbind cu cei unsprezece ucenici ai Lui, stând în mijlocul lor pe Muntele Măslinilor, și zicându-le: «Mergând prin toată lumea, învățați pe toate neamurile, botezându-le pe ele în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Și cel care va crede și se va boteza, se va mântui». Și, după ce a spus acestea către ucenicii Săi, L-am văzut pe El înălțându-Se la ceruri”. 233

Auzind acestea, mai marii singogii și bătrânii și leviții au zis către cei trei bărbați: „Slăviți-l pe Dumnezeuul lui Israel și mărturisiți că sunt adevărate cele pe care le-ați văzut și auzit!”. Răspunzând, aceia au zis: „Să trăiască Dumnezeul părinților noștri, Dumnezeuul lui Avraam și Dumnezeuul lui Isaac și Dumnezeuul lui Iacov, căci spunem adevărul cum că L-am auzit pe Iisus vorbind cu ucenicii Săi și că L-am văzut pe El înălțându-Se la ceruri!”. [Și cei trei bărbați au mai zis]: „Dacă am tăcea și nu am mărturisi că L-am auzit pe Iisus și că L-am văzut pe El înălțându-Se la ceruri, păcat am avea”.

Ridicându-se de îndată mai marii sinagogii și ținând

[în mâini] Legea lui Dumnezeu-au pus pe aceia să jure, zicându-le: „La nimeni să nu mai spuneți cuvântul acesta, pe care ni l-ați spus nouă, despre Iisus”. Și le-au dat lor bani mulți. Și au trimis împreună cu ei trei bărbați, ca să-i conducă pe ei în ținuturile lor, ca să nu mai zăbovească în Ierusalim.

Așadar, s-au adunat toți iudeii și au făcut între ei plângere mare, zicând: „Oare s-a făcut semnul acesta în Israel?”. Anna și Caiafa, liniștindu-i, le-au zis: „Oare trebuie să dăm crezare vorbelor oștenilor care au păzit mormântul lui Iisus, cum că un înger a dat la o parte piatra de la ușa mormântului? Poate că ucenicii Aceluia le-au zis lor și le-au dat bani mulți ca să zică acestea și ca să-i lase să ia trupul lui Iisus. Să știți aceasta: nu trebuie să credem niciun cuvânt de la cei de alt neam, căci și de la noi au primit bani mulți, și i precum i-am învățat să spună așa au zis la toată lumea. Să au avem credință în noi, sau în ucenicii lui Iisus”.

CAPITOLUL XV

Ridicându-se, Nicodim a zis: „Drept vorbiți, fii ai lui Israel! Voi ați auzit toate cele spuse de cei trei bărbați care au jurat pe Legea lui Dumnezeu. Ei au zis: «L-am văzut pe Iisus vorbind cu ucenicii lui pe Muntele Măslinilor». Și pe noi ne învață Scriptura că sfântul proroc Ilie a fost ridicat, iar Elisei a fost întrebat de fiii prorocilor: «Unde este Ilie, părintele nostru?». Zis-a lor, că s-a înălțat. Și au zis fiii prorocilor către el: «Pesemne l-a răpit vreun duh și l-a așezat în munții lui Israel. Să alegem dar câțiva bărbați dintre ai noștri și să-l căutăm prin munții lui Israel, poate îl vom găsi». Și s-a rugat Elisei și a plecat împreună cu ei vreme de trei zile, și nu l-au găsit²³⁴. Și acum, ascultați-mă fii ai lui Israel: să trimitem bărbați prin munții lui Israel, ca nu cumva vreun duh să-L fi răpit pe Iisus și poate îl vom găsi pe El și vom face pocăință”.

Și a plăcut întregului popor sfatul lui Nicodim și au trimis bărbați care, căutându-L, nu L-au aflat pe Iisus și după ce s-au întors au zis: „Căutându-L noi, nu L-am găsit pe Iisus, dar l-am găsit pe Iosif în cetatea sa, Arimateea”. Auzin

d acesteia, mai marii singogii și întregul popor s-au bucurat și l-au slăvit pe Dumnezeu lui Israel că Iosif a fost aflat, el cel pe care l-au închis în celulă și nu l-au mai găsit.

Și, făcând adunare mare, zis-au mai marii singogii: „Cum am putea să-l aducem pe Iosif la noi și să vorbim cu el?”. Și luând o bucată de hârtie, i-au scris lui Iosif zicându-i: „Pacea fie cu tine și cu toți cei împreună cu tine! Știm că am păcătuit în fața lui Dumnezeu și a ta. Prin urmare, învrădnicește-te să te întorci la părinții tăi și la fiii tăi, care se minunează de luarea ta. Știm că am luat o hotărâre rea și am gândit rău împotriva ta, dar Domnul a avut grijă de tine; și însuși Domnul te-a scăpat de hotărârea noastră cea rea. Pace ție, stăpâne Iosif, cel [care ești] cinstit de tot poporul!”.

Și au ales șapte bărbați prieteni cu Iosif, și le-au zis lor: „Ajungând la Iosif, salutați-l pe el cu pace, dându-i epistolă aceasta”. Și, venind bărbații la Iosif, l-au salutat pe el [zicându-i] „Pace ție!” și i-au dat epistola. După ce a citit-o, Iosif a zis: „Binecuvântat fie Domnul Dumnezeu, pentru că a îndreptat pe Israel, ca să nu verse sângele meu!”. Și Iosif i-a sărutat pe ei și i-a dus în casa sa. A doua zi, urcându-se Iosif pe asinul său, a mers împreună cu ei și au pornit spre Ierusalim. Și când iudeii au auzit acestea, i-au ieșit înainte cu toții strigând și zicând: „Pace fie întru intrarea ta, părinte Iosif!”. Răspunzând acestora, le-a zis: „Pacea Domnului să fie cu tot poporul!”. Și toți l-au sărutat pe el. Și Nicodim l-a dus pe el în casa sa, făcându-i o masă mare.

În ziua următoare, vineri, Anna și Caiafa și Nicodim i-au zis lui Iosif: „Laudă și slăvește pe Dumnezeu lui Israel, și spune-ne nouă toate cele despre care ai fost întrebat. Căci suntem întristați că ai [luat și ai] înmormântat trupul Domnului Iisus. După ce te-am închis în cămară, noi nu te-am mai găsit, și tare mult ne-am minunat și teamă ne-a cuprins până când te-am aflat. Așadar, în fața lui Dumnezeu, spune-ne nouă ce s-a întâmplat”.

Răspunzând, Iosif a zis: „După ce voi m-ați încuiat vineri seara, în vreme ce mă aflam în rugăciune, la miezul nopții spre ziua de sâmbătă, casa [în care mă aflam] a fost ridi-

cată de patru îngeri. Și l-am văzut pe Iisus strălucitor precum fulgerul, și de frică am căzut cu fața la pământ. Iisus, luându-mă de mână, m-a ridicat de la pământ și m-a umplut de mireasmă. Și ștergându-mi fața, m-a sărutat și mi-a zis: «Nu te teme, Iosife, privește la Mine și vezi că Eu sunt!». Și i m-am uitat și am zis: «Învățătorule Ilie!». Și El a zis către mine: «Eu nu sunt Ilie, ci Iisus din Nazaret, al Cărui trup L-ai înmormântat». Iar eu am zis către El: «Arată-mi mie mormântul în care Te-am pus pe Tine». Și Iisus, ținându-mă de mână, m-a dus în locul unde L-am înmormântat. Și mi-a arătat mie pânza și mahrama în care fusese înfășurat capul lui. Atunci am cunoscut că este Iisus și m-am închinat Lui și i-am zis: «Binecuvântat este Cel ce vine întru numele Domnului!» 235. Iisus, ținându-mă de mână, m-a dus în Arimatee a la casa mea, și mi-a zis: «Pace ție! Și până în ziua a patru zecea să nu ieși din casa ta. Eu voi merge la ucenicii Mei»”.

CAPITOLUL XVI

Când mai marii sinagogii și ceilalți preoți și leviții au auzit toate acestea, au rămas înmărmuriți și s-au făcut ca morți și au căzut cu fețele la pământ și s-au întors către el și i-au zis: „Ce este semnul acesta care s-a făcut în Ierusalim? Îi cunoaștem pe mama și pe tatăl Lui Iisus”. Unul dintre leviți a zis: „Eu știu că tatăl și mama Lui erau temători de Dumnezeu, și întotdeauna aduceau Dumnezeului lui Israel, la Templu, rugăciuni cu jertfe și arderi de tot. Și când L-a luat pe El marele preot Simeon, ținându-L pe brațe, a zis către El: «Acum liberează pe robul Tău, Doamne, după cuvântul Tău în pace, căci au văzut ochii mei mântuirea Ta, pe care ai gătit-o înaintea tuturor popoarelor, lumină spre descoperirea neamurilor și slavă poporului Tău, Israel» 236. La fel, Simeon a binecuvântat-o pe Maria, mama lui Iisus, și i-a spus: «Îți zic ție despre Copilul Acesta: Acesta este pus spre căderea și ridicarea multora și ca semn al împotrivirii. Și prin sufletul tău va trece sabie, ca să se descopere gândurile din multe inimi»”. 237

Atunci, zis-au iudeii: „Să trimitem după cei trei bărba

ți care au zis că L-au văzut pe El împreună cu ucenicii Lui pe Muntele Măslinilor”. Și s-a făcut aceasta, și venind aceștia i-au întrebat, și răspunzând, unul a grăit: „Să trăiască Domnul Dumnezeu lui Israel, căci fără îndoială L-am văzut pe Iisus împreună cu ucenicii lui pe Muntele Măslinilor, și înnălțându-Se la ceruri!”

Atunci Anna și Caiafa i-au despărțit pe ei, pe fiecare în câte o parte, și i-au întrebat pe ei separat. Ei mărturisind adevărul laolaltă, au zis că L-au văzut pe Iisus. Atunci zis-au Anna și Caiafa: „Legea noastră zice: în mărturia a doi sau a trei să stea tot cuvântul. Dar ce vom zice noi? Căci binecuvântatul Enoh a plăcut lui Dumnezeu și a fost mutat după cuvântul lui Dumnezeu, și mormântul Sfântului Moise nu ne este cunoscut și moartea nu l-a ajuns pe prorocul Ilie. Iisus a fost dat în mâinile lui Pilat, a fost bătut, scuipat, încununat cu spini, împuns cu sulița și răstignit pe lemnul morții, și a fost înmormântat. Iar trupul Său a fost înmormântat cu cinste de părintele Iosif în mormânt nou și acesta a mărturisit că L-a văzut viu. Și acei trei bărbați au mărturisit că L-au văzut pe El împreună cu ucenicii Lui, pe Muntele Măslinilor înnălțându-Se la cer”.

CAPITOLUL XVII

Și ridicându-se, Iosif a zis către Anna și Caiafa: „Cu adevărat mă mir de cele pe care le-am auzit, cum că Iisus a fost văzut viu și că S-a înnălțat la ceruri. Mai de mirare este, nu numai că a înviat din morți ci și că a înviat pe mulți alți adormiți din morminte și mulți au fost văzuți în Ierusalim 238. Și acum, ascultați la mine, căci toți îl cunoaștem pe binecuvântatul Simeon, marele preot, care a primit pe Iisus în Templu, în brațele sale. Și acest Simeon a avut doi fii, frați gemeni, și noi toți am fost la moartea și la înmormântarea acelora. Așadar, mergeți și vedeți mormintele acelora căci sunt deschise, de vreme ce au înviat, și iată, ei sunt în cetatea Arimateea, viețuind amândoi în rugăciuni. Cineva i-a auzit pe ei strigând către Dumnezeu – cum nimeni nu a mai strigat, deși ei sunt tăcuți ca morții. Dar veniți, să mergem la ei, și cu toată cinstea și blândețea să-i aducem la noi. Iar

dacă îi vom ruga, poate că ne vor spune despre taina învierii lor”.

Auzind acestea, toți s-au bucurat. Și mergând Anna și Caiafa, Nicodim și Iosif și Gamaliel nu s-au dus la mormântul aceluia, ci mergând în cetatea Arimateea, acolo i-au găsit pe ei îngenuncheați [în rugăciune]. Și sărutându-i pe cu toată cinstea și teama de Dumnezeu, i-au dus la Ierusalim, în sinagogă. Și au închis ușile și luând Legea Domnului au pus-o în mâinile lor, [și le-au cerut] să roage fierbinte pe Dumnezeu Adonai și pe Dumnezeul lui Israel, care prin Lege și prin proroci a vorbit către părinții noștri, zicând: „Dacă voi credeți aceasta, cum că voi ați înviat din morți, spuneți-ne și nouă cum ați înviat din morți”.

Auzind rugămintea aceasta, Carinus și Leucinus s-au cutremurat și cu inima tulburată au gemut. În același timp uitându-se la cer, au făcut semnul crucii cu degetele lor pe limbă. Și, pe dată, amândoi au început să grăiască, zicând: „Dați-ne câte o bucată de hârtie ca să scriem cele pe care le-am văzut și le-am auzit”. Și le-au dat lor. Și șezând fiecare, au scris, zicând:

CAPITOLUL XVIII

„Doamne Dumnezeule, Iisuse Hristoase, învierea și viața celor adormiți, îngăduie-ne să vorbim despre tainele săvârșite prin moartea ta pe cruce, căci prin Tine suntem jurați. Tu ai poruncit ca nimeni să nu vorbească despre tainele măreției Tale dumnezeiești pe care le-ai săvârșit în iad.

Pe când ne aflăm împreună cu toți părinții noștri în genune, în beznă întunericului, deodată s-a făcut o lumină ca a soarelui și o strălucire împăratească de culoarea purpuri a coborât peste noi. Pe dată, părintele neamurilor Adam împreună cu toți patriarhii și prorocii s-au bucurat, zicând: «Lumina aceasta este făcătorul luminii veșnice, care nouă ne-a făgăduit că ne va da lumina cea veșnică!». Și a strigat Isaia, și a zis: «Acesta este Fiul lui Dumnezeu-tatăl, precum ne-a zis pe când trăiam pe pământ: *Pământul lui Zabulon și pământul lui Neftali dincolo de Iordan, Galileea neamurilor. Poporul care stătea în întuneric a văzut lumină mare și*

celor ce ședeau în latura și în umbra morții luminează-le-a rășărit 239. Și acum a venit și ne-a luminat pe noi cei ce ședeam în moarte».

Și pe când ne bucuram cu toții într-o lumină ce ne-a luminat, a venit la noi părintele nostru Simeon și bucurându-se, a zis către toți: «Slăvit să fie Domnul Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, căci eu L-am primit în brațele mele în Templu, pe când era prunc și mânat de Duhul Sfânt am mărturisit: «Căci acum au văzut ochii mei mântuirea Ta, pe care ai gătit-o înaintea feței tuturor popoarelor, luminează spre descoperirea neamurilor și luminează poporului Tău, Israel!». Auzind acestea, mulțimea sfinților s-a bucurat mai mult.

După aceasta, a venit un străin care a fost întrebat de toți: «Cine ești tu?». Răspunzându-le acela, a zis: «Eu sunt Ioan, glasul și prorocul Celui Preaînalt, înaintemergătorul venirii Lui, și cel care am gătit căile Lui, spre a da poporului cunoașterea mântuirii Lui, spre iertarea păcatelor. Și vă zându-L că vine la mine, mânat de Duhul Sfânt, am mărturisit: *Iată Mielul lui Dumnezeu! Iată-L pe Cel care șterge păcatele lumii!* 240. Și L-am botezat pe El în repejunile Iordanului și am văzut Duhul Sfânt pogorându-Se asupra Lui în chip de porumbel, și am auzit glas din ceruri zicând: *Acesta este Fiul Meu preaiubit, întru care bine am voit. De Acesta să ascultați!* 241. Și acum am venit înaintea feței Lui și coborând, vă spun vouă că îndată va veni însoși Fiul lui Dumnezeu, Răsăritul cel de sus, venind la noi, cei care ne aflăm într-o întuneric și în umbra morții».

CAPITOLUL XIX

Și dacă a auzit acestea, cum că Iisus S-a botezat în Iordan, protopărintele Adam a strigat la Set, fiul său: «Spune fiilor tăi, patriarhilor și prorocilor și tuturor, cele pe care le-ai auzit de la arhanghelul Mihail, atunci când te-am trimis la porțile Raiului ca să-l rogi pe Dumnezeu să-ți trimită ție pe Îngerul Său, ca să-ți dea untdelemn din pomul milostivirii, ca să ungi trupul meu care era neputincios».

Atunci Set, apropiindu-se de sfinții patriarhi și proroci, a zis: «Eu, Set, pe când mă rugam Domnului la porțile Raiului,

iului, iată Mihail, Îngerul Domnului, mi s-a arătat zicând: *E u am fost trimis la tine de Domnul, am fost numit peste trupul omenesc. Set, îți zic ție, nu te mai chinui să verși lacrimi rugându-te și cerând untdelemn din pomul milostivirii c a să-l ungi pe părintele tău Adam, pentru durerea trupului său, căci nu vei putea să-l primești decât în zilele și în vremurile de pe urmă, numai atunci când se vor fi împlinit cincimi mii cinci sute de ani. Atunci va veni pe pământ Hristos, preaiubitul Fiu al lui Dumnezeu, care a restaurat trupul lui Adam și a înviat trupurile morților. Și venind, S-a botezat în Iordan. Și când a ieșit din apa Iordanului, atunci cu untdelemnul milostivirii Sale i-a uns pe toți cei care au crezut în El. Și va fi untdelemnul acela undelemn al milostivirii în neamul acelor care se vor naște din apă și din Duhul Sfânt, spre viața cea veșnică. Amin.* Atunci, pogorându-Se pe pământ Iisus Hristos, preaiubitul Fiu al lui Dumnezeu, L-a dus pe părintele nostru Adam în Rai, la pomul milostivirii». Auzind toate acestea de la Set, toți patriarhii și prorocii s-au veselit cu veselie mare.

CAPITOLUL XX

Și în vreme ce toți sfinții se bucurau, iată că Satana, căpetenia și stăpânul morții, a zis către iad: «Pregătește-te să-L primești pe Iisus, care. Se fălește că este Hristos, Fiul lui Dumnezeu, [să-l primești] căci este un Om care se teme de moarte și zice: *Întristat este sufletul Meu până la moarte* e242. Și mi S-a împotrivit făcându-mi multe rele, și pe mulți dintre cei pe care eu i-am făcut orbi, șchiopi, surzi, leproși și i-am chinuit, El i-a tămăduit prin cuvânt. Iar pe unii pe care eu i-am adus la tine, moarte, El i-a luat de la tine».

Răspunzând, zis-a iadul către stăpânul întunericului: «Atât de puternic să fie Acesta, încât să nu se mai teamă de moarte? Pe toți puternicii pământului eu îi am în stăpânirea mea, chiar și pe cei pe care tu i-ai dus la pierzanie prin puterea ta. Așadar, dacă tu ești puternic, ce fel de om este acest Iisus, care deși se teme de moarte, se împotrivește puterii tale? Dacă există atâta putere la oameni, adevărat îți zic ție că Acela este atotputernic, și nimeni nu poate rezist

a în fața dumnezeirii și puterii Lui. Și când zice că se teme de moarte, El vrea să te prindă pe tine [în capcană] și va fi vai de tine în veacul veacului».

Răspunzând Satana, stăpânul întunericului, a zis: «D e ce te-ai îndoit și te-ai temut să-l primești pe Acest Iisus, c are este atât vrăjmașul meu, cât și al tău? Eu l-am ispitit p e El și vechiului meu popor evreiesc i-am stârnit pizma și mânia împotriva Lui. Am ascuțit sulița spre străpungerea A celuia, i-am dat să bea fiere amestecată cu oțet și am preg ătit lemnul [Crucii] spre răstignirea Lui și piroanele spre a fi străpuns. Și prin moartea Sa apropiată îl voi aduce la tin e ca să-l facem supus nouă».

Răspunzând, iadul a zis: «Mi-ai spus că Acesta este C el care i-a luat pe morți de la mine. Căci au fost mulți cei c are, în timp ce trăiau pe pământ, au luat morți de la mine, dar nu prin puterile lor, ci prin rugăciuni către Dumnezeu, și Atotputernicul Dumnezeu i-a smuls pe ei de la mine. Cin e este Acest Iisus care îi smulge pe morți de la mine? Pese mne El este cel care, prin cuvântul poruncii Sale, l-a readu s la viață pe Lazăr, pe care îl țineam mort de patru zile, urâ t mirositor și descompus».

Răspunzând Satana, stăpânul morții, a zis: «Este acel ași Iisus!». Auzind aceasta, iadul a zis către el: «Te implor pe puterile tale și ale mele, să nu-L aduci la mine. Căci eu, când am auzit porunca Lui [din vremea aceea], m-am cutre murat și am fost cuprins de spaimă, și toți slujitorii mei s-a u tulburat dimpreună cu mine. Și nu am putut să-l ținem p e Lazăr, căci s-a scuturat ca un vultur și a ieșit de la noi cu toată agerimea și iuțeala [acelei păsări]. Și pământul care ț inea trupul mort al lui Lazăr pe dată l-a redat viu. Iată de c e eu știu că Omul care poate să facă aceasta este Dumneze utare în cuvânt și puternic întru cele omenști, și că este Mântuitor al neamului omenesc. Și dacă îl vei aduce la min e, toți cei ce sunt închiși aici cu asprime și ferecați în lanțu rile păcatelor vor fi izbăviți și vor fi duși de El la viața cea v eșnică».

CAPITOLUL XXI

Și pe când se certau prințul Satana și iadul, s-a auzit un glas ca de tunet și un strigăt dumnezeiesc: «Ridicați că petenii porțile voastre și ridicați-vă porți ale iadului, ca să intre Împăratul slavei!» 243. Auzind acestea, iadul a zis către prințul Satana: «Pleacă de la mine și ieși dintru cele ale mele. Dacă ești puternic, mergi la război și luptă împotriva Împăratului slavei. Dar ce îți este ție cu Acela?». Și l-a scos iadul pe Satana afară dintru cele ale sale. Și a grăit iadul către slugile lui cele nelegiuite: «Închideți porțile cele de aramă și așezați drugii de fier ca să reziste, ca prinzându-L să-L ținem aici!».

Auzind acestea, mulțimea sfinților a început să certe iadul: «Deschide porțile tale ca să intre Împăratul slavei!». Prorocul David a zis: «Oare pe când trăiam pe pământ nu am prorocit vouă: *Să ne mărturisim Domnului pentru milele Lui, pentru minunile Lui, pe care le-a făcut fiilor oamenilor, căci a zdrobit porțile cele de aramă și a rupt drugii cei de fier. I-a primit pe acei de pe calea nedreptăților lor?*» 244. Și după aceasta, tot așa și Isaia a zis către toți sfinții: «Oare pe când trăiam pe pământ nu am prorocit vouă: *Îi voi ridica pe cei adormiți și îi voi ridica pe cei care sunt în morți, și îi voi ferici pe cei care sunt pe pământ, deoarece roua care este de la Dumnezeu tămăduire este aceloră?*». 245 Și iarăși a zis: «Unde îți este moarte boldul tău? Unde îți este iadule, biruința ta?».

Auzind cele spuse de Isaia, toți sfinții au grăit către iad: «Deschide porțile tale! Acum vei fi biruit și făcut neputincios!». Și s-a făcut glas mare ca de tunet, zicând: «Ridicați căpetenii porțile voastre și ridicați-vă porți ale iadului, ca să intre Împăratul slavei!». Văzând iadul că de două ori s-a auzit acest strigăt, a zis ca și cum nu ar fi priceput: «Cine este Împăratul slavei?». Răspunzând David, a zis către iad: «Eu știu cuvintele acestui strigăt, căci eu, prin Duhul Lui, am prorocit aceleași. Acum, ceea ce eu am zis mai înainte, îți zic și ție: *Domnul Cel tare și puternic, Domnul Cel tare în război, Acesta este Împăratul slavei!* 246. Și: *Că a privit din înălțimea cea sfântă a Lui, Domnul din cer pe pământ a privit, ca să audă suspinul celor ferecați, să dezlege pe fiii*

*celor omorâți*²⁴⁷. Și acum, iadule prea întinat și urât mirositor, deschide porțile tale ca să intre Împăratul slavei!».

Zicând David acestea către iad, Domnul slavei a venit în chip omenesc și întunericul cel veșnic s-a luminat și s-au rupt lanțurile cele de nedezlegat. Și ajutorul puterii Sale veșnice a venit la noi, care ne aflăm întru întunericul cel mai de jos al fărădelegilor noastre, și în umbra morții păcatelor noastre.

CAPITOLUL XXII

Văzând acestea, iadul și moartea și slugile [lor] cele întinate s-au spăimântat la vederea strălucirii unei asemenea mari lumini în împărăția lor. Și îndată ce L-au văzut pe Hristos pe tărâmul lor, au strigat, zicând: «Am fost biruiți de Tine! Cine ești Tu, cel trimis de Domnul spre tulburarea noastră? Cine ești Tu, care fără stricăciunea morții și cu doada nestricăciunii slavei, ai condamnat cu mânie puterea noastră? Cine ești Tu, atât de mare și atât de mic, atât de smerit și atât de înălțat, atât slugă cât și Împărat, un luptător măreț în chip de rob, Împărat al slavei, mort și înviat, Care ai purtat Crucea și ai fost ucis? Tu, Care ai zăcut mort în mormânt, Te-ai pogorât la noi viu, și de moartea Ta s-a cutremurat toată făptura și toate stelele s-au cutremurat. Și acum s-a făcut izbăvire între cei morți și ai tulburat legiunile noastre. Cine ești Tu, care pe aceia pe care păcatul originar i-a ținut legați, Tu i-ai iertat și ai dat iarăși libertate celor de demult? Cine ești Tu, care ai vărsat peste cei orbiți de întunericul păcatelor o lumină dumnezeiască și strălucitoare?».

În chip asemănător, toate legiunile demonilor s-au înfuriat și, de spaimă să nu fie date pierzaniei, au strigat într-un glas, zicând: «De unde vii Tu, Iisuse, un Om atât de puternic și atât de măreț întru slavă, atât de strălucit, fără de pată și curat de orice păcat? Căci lumea pământească ce n-a fost tot timpul supusă până acum, și care ne plătea tribut după obicei, nu a trimis nicicând la noi un mort asemenea Ție și nicicând nu a trimis iadului un asemenea dar. Așadar, cine ești Tu, Cel care ai intrat fără de frică în lăcașurile n

oastre, și nu numai că ai venit să ne pedepsești, ci și încerci să-i iei de la noi pe toți cei înlănțuiți? Poate că Tu ești Ace l Iisus despre care ne-a vorbit Satana, stăpânul nostru, care prin moartea Ta pe cruce ai primit toată puterea lumii?».

Atunci, Împăratul slavei, zdrobind moartea cu slava Sa și prinzându-l pe stăpânul Satana, a despuiat iadul de toată puterea lui și l-a tras pe Adam la lumina Sa.

CAPITOLUL XXIII

Atunci, iadul primindu-l pe prințul Satana, l-a certat zicându-i: «O, Stăpân al pierzaniei și domn al distrugerii, Be elzebub, batjocura îngerilor lui Dumnezeu, tină a celor drepti, ce ai vrut să faci cu Acesta? Ai vrut să-L răstignești pe Împăratul slavei, și prin moartea lui să ne făgăduiești multe prăzi? Asemeni unui smintit, nu ai știut ce ai făcut. Iată, acum Acest Iisus a izgonit cu fulgerul dumnezeirii Sale tot întunericul morții, și a zdrobit tăria celor mai dinăuntru temnițe, i-a scos afară pe captivi și i-a eliberat pe cei legați. Iată, toți cei care obișnuiau să suspine din pricina chinurilor, ne insultă pe noi, și prin rugăciunile lor sunt biruite stăpânii noastre și este biruită împărăția noastră; de acum înainte neamul omenesc nu se va mai întoarce nicicând la noi. Mai mult chiar, morții care nu obișnuiau nicicând să se mândrească [acum] ne-au biruit, iar prinșii care nicicând n-ar fi putut să se veselească, ne amenință. O, stăpâne Satana, părinte al tuturor răutăților, întinăciunilor și renegaților, pentru ce ai vrut să faci acestea? Căci cei care, de la început și până astăzi, erau fără nădejde de mântuire sau de viață, acum nu se mai aud tânguindu-se ca de obicei, niciunul nu se mai aude jelindu-se, nici pe fața vreunuia nu este vre o urmă de lacrimă. O, stăpâne Satana, păstrător al cheilor iadului, avuțiile tale, pe care le-ai obținut prin lemnul păcatului și pierderea Raiului, acum le-ai pierdut prin lemnul Crucii și toată bucuria ta a pierit. Când L-ai atârnat [pe lemn] pe Acest Iisus Hristos, tu L-ai stârnit împotriva ta și a mea. De acum înainte vei ști ce chinuri nesfârșite și câte pedepse veșnice vei îndura [fiind] în grija mea pe vecie. O, stăpâne Satana, făcător al morții și izvor al trufiei, tu ar fi trebuit

mai întâi să cauți relele în Acest Iisus, dar în El nu ai găsit niciun păcat. De ce ai vrut să-L răstignești, fără o judecată dreaptă, și să-L aduci nevinovat și nepătat în lumea noastră, ca astfel să-i pierzi pe toți răufăcătorii, nelegiuții și nedreptii lumii?».

Și, pe când iadul grăia acestea către prințul Satana, Împăratul slavei a zis către iad: «Prințul Satana va fi sub puterea ta în veacul veacului în locul lui Adam și al fiilor lui, care sunt dreptii Mei!».

CAPITOLUL XXIV

Și, întinzând Domnul mâna Sa, a zis: «Veniți la Mine toți sfinții Mei, care aveți chipul și asemănarea Mea! Voi, care ați fost condamnați prin lemn de către diavol și de către moarte, priviți cum diavolul și moartea sunt condamnați prin lemn».

Pe dată toți sfinții s-au adunat laolaltă sub mâna Domnului. Ținând Domnul pe Adam de mâna sa cea dreaptă, a zis către el: «Pace ție, împreună cu toți fiii tăi, dreptii Mei!».

Adam a căzut înlăcrimat la picioarele Domnului și rugându-se, a zis cu glas mare: «Te slăvesc pe Tine, Doamne, căci m-ai primit pe mine, și nu i-ai lăsat pe vrăjmașii mei să izbândească asupra mea! O, Doamne, Dumnezeuule, am strigat către Tine și Tu m-ai mântuit pe mine, Doamne! Ai scos din iad duhul meu și am fost izbăvit de la căderea în adânc. *Cântați Domnului cei cuvioși ai Lui și lăudați pomenirea sfințeniei Lui! Că iuțime este întru mânia Lui și viață întru voia Lui*» 248.

În chip asemănător toți sfinții au căzut în genunchi la picioarele Domnului, și au zis într-un glas: «Ai venit, Răscumppărător al lumii, precum ai prorocit prin Lege și prin prorocii Tăi și le-ai plinit prin fapte. I-ai răscumppărat pe cei vii prin Crucea Ta și prin moartea pe Cruce Te-ai pogorât la noi, ca să ne scoți pe noi din iad și din moarte prin slava Ta. Doamne, precum ai pus cinstea slavei Tale în cer și ai ridicat cinstea răscumppărării pe pământ prin Crucea Ta, tot așa, așază Doamne în iad semnul biruinței Crucii Tale, pentru ca moartea să nu mai stăpânească aici!».

Și, întinzându-și Domnul mâna Sa, a făcut semnul Crucii peste Adam și peste toți sfinții Săi, și prinzând dreapta lui Adam a ieșit din iad și toți sfinții L-au urmat. Atunci, binăvântatul David a strigat cu tărie: «*Cântați Domnului cântare nouă, căci a făcut minuni! Mântuitu-l-a pe el dreapta Lui și brațul cel sfânt al Lui! Cunoscută a făcut Domnul mântuirea Sa; înaintea neamurilor a descoperit dreptatea Sa!*» 249. Și toată mulțimea sfinților a răspuns, zicând: «*Slava aceasta este a tuturor cuvioșilor Săi!* 250 Amin. Aliluia».

După acestea, prorocul Avacum a strigat, zicând: «*Ieșit-ai spre mântuirea poporului Tău, ca să izbăvești pe aleșii Tăi*» 251. Și au răspuns toți sfinții, zicând: «*Binăvântat este Cel ce vine întru numele Domnului! Domnul Dumnezeu u este lumina noastră!* 252 Amin. Aliluia». Apoi, în același fel, și prorocul Miheia a strigat, zicând: «Care Dumnezeu este ca Tine, Doamne, care iartă fărădelegea și trece cu vederea păcatele? Și acum Tu, deși păstrezi mânia ta ca mărturie că ești îndurător, întoarce-Te spre noi și milostivește-Te de noi, căci ai iertat toate fărădelegile noastre și ai cufundat toate păcatele noastre în adâncul mării, precum ai jurat părinților noștri în zilele în zilele de odinioară» 253. Și toți sfinții au răspuns, zicând: «*Acesta este Dumnezeu, Dumnezeul nostru în veac și în veacul veacului; El ne va paște pe noi în veci!* 254 Amin. Aliluia». Astfel, toți prorocii și toți sfinții, i-au adus laude sfinte ca mai înainte și L-au urmat pe Domnul, strigând: «Amin. Aliluia».

CAPITOLUL XXV

Domnul, ținând mâna lui Adam, l-a dat [pe acesta] arhanghelului Mihail, și toți sfinții l-au urmat pe arhanghelul Mihail și el i-a dus pe toți în frumusețea slavei Raiului. Și s-au întâlnit în calea lor cu doi bărbați bătrâni de zile. Și au fost întrebați de sfinți: «Cine sunteți voi, căci nu ați fost morți împreună cu noi în iad, și v-ați aflat împreună în trup în Rai?». Răspunzând, unul dintre ei a zis: «Eu sunt Enoh, care am fost mutat aici prin cuvântul Domnului. Acesta, care se află împreună cu mine, este Ilie Tesviteanul, care s-a înălțat cu carul de foc 255. Și până în ziua aceasta noi nu am g

ustat moartea, ci am fost scutiți până la venirea lui Antihrist, ca să luptăm împotriva lui prin dumnezeieștile semne și minuni, și să fim omorâți de către el în Ierusalim, iar după trei zile și jumătate, înviați din nou, să mergem pe nori».

CAPITOLUL XXVI

Și pe când Sfinții Enoh și Ilie grăiau acestea, iată că a venit un alt bărbat, jalnic la înfățișare, purtând pe umerii săi semnul crucii. Văzându-l, toți sfinții i-au zis: «Cine ești tu, căci înfățișarea ta este ca a unui tâlhar? Și cum se face că porți semnul pe umeri?». Răspunzând, el a zis: «Adevăr ați grăit, căci tâlhar am fost, făcând toate răutățile pe pământ. Și iudeii m-au răstignit împreună cu Iisus și am văzut lucrurile minunate care s-au făcut prin răstignirea pe cruce a lui Iisus și am crezut că El este făcătorul tuturor fapturilor și Împărat atotputernic, și m-am rugat Lui, zicând: *Pomenește-mă Doamne, când vei veni întru Împărăția Ta!* 256. Pe dată, primindu-mi rugăciunea, a zis către mine: *Amin, zic ție, astăzi vei fi cu Mine în Rai!* 257. Și mi-a dat mie acest semn al crucii, zicându-mi: *Mergi în Rai purtându-l, și dă-i acă îngerul care păzește Raiul nu te va lăsa să intri, arată-i lui semnul crucii și spune-i că Iisus Hristos, Fiul lui Dumnezeu, care acum se răstignește m-a trimis pe mine.* Iar când am făcut aceasta, am grăit către îngerul care păzea Raiul toate cele rostite [de Iisus]. Când a auzit, numaidecât dându-mi drumul, m-a adus și m-a așezat de-a dreapta Raiului, zicându-mi: iată, mai așteaptă puțin, căci vei intra cu împreună cu Adam, păstorul întregului neam omenesc, cu fiii săi, cu sfinții și dreptii lui Hristos, Domnul răstignit».

Auzind cuvintele tâlharului, toți patriarhii au grăit într-un glas: «Binecuvântat fie Domnul Atotputernic, Părintele veșnicilor bunătăți și Părintele milostivirilor, care a dat un așa mare har păcătoșilor Săi și i-a dus în frumusețea Raiului și la a Sa masă îmbelșugată, căci aceasta este în mod sigur viața creștinească! Amin».

CAPITOLUL XXVII

Acestea sunt dumnezeieștile și sfintele taine pe care

noi, Carinus și Leucius le-am văzut și auzit. Noi nu avem în găduința să spunem mai multe despre celelalte taine ale lui Dumnezeu, precum ne-a poruncit nouă arhanghelul Mihail, mărturisind: «Mergând, duceți-vă la frații voștri din Ierusalim și stați în rugăciune, mărturisind și slăvind învierea Domnului Iisus Hristos, căci i-a înviat pe cei adormiți împreună cu Sine. Și cu niciun om nu veți vorbi și nu veți sta, ci [veți rămâne] tăcuți, până când va veni ceasul în care însuși Domnul vă va îngădui să vorbiți despre tainele Sale cele dumnezeiești».

Arhanghelul Mihail ne-a poruncit să mergem dincolo de Iordan, într-un loc bogat și mănos, unde se află mulți dintre cei care au înviat împreună cu noi, spre mărturia învierii Domnului Hristos. Căci sunt trei zile de când am înviat din morți, și am prăznuit în Ierusalim Paștele Domnului împreună cu părinții noștri spre mărturia învierii Domnului Hristos; și am fost botezați în sfântul râu Iordan, primind nu mai câte o cămașă albă. Și după trei zile, prăznuind Paștele Domnului, toți cei care au înviat împreună cu noi au fost răpiți în nori și au fost duși dincolo de Iordan, și până acum nu au mai fost văzuți de nimeni. Acestea sunt cele pe care Domnul ne-a poruncit ca să vi le spunem vouă. Și lăudați-L pe el și slăviți-L, și pocăiți-vă ca El să se milostivească de voi. Pace vouă, de la însuși Domnul Iisus Hristos. Amin”.

Și după ce au terminat, scriindu-le pe toate în câteva cărți, s-au înălțat [la cer]. Carinus a dat în mâinile lui Anna și Caiafa și Gamaliel cele pe care le-a scris. La fel și Leucius a dat în mâinile lui Nicodim și Iosif cele pe care le-a scris în carte. Și pe dată ei s-au preschimbat într-un alb strălucitor și nu au mai putut fi văzuți. Cele scrise de ei au fost găsite ca fiind la fel, [nedeosebindu-se] nici măcar cu o literă.

Minunându-se de vorbele lui Carinus și ale lui Leucius, întreaga sinagogă a iudeilor a zis: „Cu adevărat, toate acestea s-au făcut de către Domnul și binecuvântat fie Domnul în vecii vecilor. Amin”. Și au ieșit toți cu mare tulburare, cu teamă și cutremur, și și-au lovit pieptul, și a mers fiecare întru ale sale.

Toate acestea, care s-au spus de iudei în sinagoga lor,

au fost pe dată povestite guvernatorului de Iosif și Nicodim, și însuși Pilat a scris toate cele ce s-au făcut și rostit de Iisus către iudei, și el a așezat toate cuvintele în actele publice ale instituției pretoratului său.

CAPITOLUL XXVIII

Apoi, Pilat i-a adunat la templul iudeilor pe toți mai marii sinagogii și pe scribi și pe învățătorii Legii și a intrat împreună cu ei în Sfânta Templului și a poruncit ca să fie închise toate ușile, și le-a zis lor: „Am auzit că aveți o mare colecție de cărți în acest Templu, și de aceea vă cer să le deșchideți înaintea noastră”.

Și, în vreme ce colecția aceea de cărți a fost adusă de patru slujitori, [aceasta fiind] împodobită cu aur și pietre prețioase, zis-a Pilat către toți: „Vă implor pe Dumnezeu, Părintele vostru, care a făcut și a poruncit ca să fie ridicat acest Templu, să nu ascundeți nimic față de mine. Voi cunoașteți toate cele ce scrise în această colecție; spuneți-mi așadar dacă L-ați găsit în Scripturi pe acest Iisus – pe care voi l-ați răstignit ca fiind Fiul lui Dumnezeu – care ar fi trebuit să vină pentru mântuirea neamului omenesc, și în ce vreme ar fi trebuit să vină!”

Rugați astfel, Anna și Caiafa au poruncit ca toți ceilalți care se aflau acolo să iasă din Sfânta [Sfintelor], și au închis toate ușile Templului și ale Sfintei, și au grăit către Pilat: „Conjurați fiind de tine, o judecătorule, pe zidirea acestui Templu, îți vom arăta ție adevărul și faptele întocmai. După ce l-am răstignit pe Iisus, neștiind că este Fiul lui Dumnezeu, ci socotind noi că prin vreo vrăjitorie săvârșește minunile lui, am făcut o mare adunare în acest Templu. Și vorbind noi despre semnele minunilor pe care le făcuse Iisus, am găsit mulți martori din neamul nostru, care au spus că după pătimirea morții El a fost văzut viu, și am văzut doi martori, ale căror trupuri le-a înviat Iisus din morți. Aceștia ne-au spus nouă multe minuni pe care le-a făcut Iisus morților, și pe care le avem scrise în mâinile noastre. Și este datina noastră ca în fiecare an să deschidem această sfântă colecție [de cărți] înaintea întregii sinagogii, și să căutăm [în

ea] mărturia lui Dumnezeu. Și am descoperit în prima carte a Septiiagintei²⁵⁸, unde arhanghelul Mihail grăiește către al treilea fiul al primului om, Adam, [zicând] că după cinci mii cinci sute de ani, ar trebui să vină din ceruri Hristos, preaiubitul Fiul al lui Dumnezeu. De aceea noi am socotit că Acesta este pesemne Dumnezeul lui Israel, Care a grăit către Moise: *«Să-ți faci ție Chivot al mărturiei lung de doi coți și jumătate, larg de un cot și jumătate și înalt de un cot și jumătate»* ²⁵⁹. Căci prin acești cinci coți și jumătate noi am înțeles și am cunoscut, din alcătuirea Chivotului Vechiu lui Legământ, că în cinci mii de ani și jumătate va trebui să vină Iisus Hristos în chivotul trupului și, precum dă mărturie Sfânta Scriptură, El este însuși Fiul lui Dumnezeu și Domn și Împărat al lui Israel. Iar după pătimirea Lui, noi, mai marii sinagogii, privind cu uimire la semnele care s-au făcut din pricina Lui, am deschis această colecție de cărți, căutând toate neamurile până la neamul lui Iosif și Maria, mama lui Iisus, și am văzut că ea este din sămânța lui David; și am descoperit că din ziua când Domnul a făcut cerul și pământul și pe Adam, primul om, până la potop, sunt două mii și două sute doisprezece ani. Și de la potop până la Avraam sunt nouă sute doisprezece ani. Și de la Avraam până la Moise sunt patru sute treizeci de ani. Și de la Moise până la regele David sunt cinci sute zece ani. Și de la David până la strămutarea în Babilon sunt cinci sute de ani. Și de la strămutarea în Babilon până la întrupare a lui Hristos sunt patru sute de ani. Și s-au făcut pe dată cinci mii cinci sute de ani²⁶⁰. Și astfel se face că, Iisus Hristos, Cel pe care L-am răstignit, este Fiul lui Dumnezeu, Dumnezeu adevărat și atotputernic. Amin”.

Și după acestea, Pilat a scris o epistolă către Claudiu, din orașul Roma, zicând: „Pontiu Pilat Împăratului Claudiu, salutări”! ²⁶¹

Sfârșit

183 Procurator roman în Iudeea (26 - 36 d.Hr.). Este cunoscut în Evanghelii prin rolul pe care îl joacă în procesul lui Iisus și pentru faptul că l-a condamnat la pedeapsa răstignirii pe cruce.

184 Nicodim făcea parte din gruparea fariseilor, o grupare ce tindea spre un formalism exagerat al respectării ritualului iudaic, având chiar o poziție dominantă. Convorbirea avută cu Mântuitorul (Ioan III, 1 - 21) l-a determinat pe Nicodim să creadă în El și chiar să-l apere în fața celorlalți iudei. De asemenea, Nicodim va pregăti, împreună cu Iosif din Arimateea, trupul lui Iisus spre a fi înmormântat.

185 Flaviu Theodosie I „cel Mare”, împărat roman (379 - 395). După moartea lui Grațian, survenită în anul 383, Teodosie rămâne unic conducător al Imperiului. A emis decretul care impunea Ortodoxia ca unică religie a Imperiului (380) și a convocat Sinodul II Ecumenic ce a avut loc la Constantinopol (381).

186 Împărat roman în Apus (375 - 392). A fost influențat de Sfântul Ambrozio în direcția respectării tradiției ortodoxe, intrând astfel în conflict cu Justina, mama sa, care era ariană.

187 Anul 393/397.

188 Împărat roman (14 - 37 d.Hr.) din dinastia Iulia-Claudia. Fidel urmaș al lui Augustus, continuă politica de pace a acestuia, se ocupă în mod special de justiție, finanțe și administrarea provinciilor.

189 Tetrarh al Galileei (4 î.Hr. - 39 d.Hr.). Cunoscut din Evanghelii ca fiind cel care a poruncit tăierea capului Sf. Ioan Botezătorul. De asemenea, după ce a fost prins, Iisus a fost dus mai întâi la Pilat care, l-a trimis la Irod. Vezi și Lc. XXIII, 1 - 12.

190 Rege al Israelului (37 - 4 î.Hr.), instalat pe tron de triumvirul Marc Antoniu. Mare constructor, reface Templul din Ierusalim. Evangheliile îi atribuie uciderea pruncilor din Betleem, acțiune destinată să-l facă să dispară pe Iisus.

191 Mare Preot și căpetenie a bătrânilor lui Israel. Este cel care îl judecă pe Iisus în Sanhedrin. Vezi și Mt. XXVI, 57 - 68.

192 Fost mare preot, Anna este unul din personajele influente, atât din punct de vedere politic cât și religios, în cadrul societății iudaice din vremea lui Iisus. După ce este prins, Iisus va fi dus mai întâi în fața lui Anna, care era și soacrul lui Caiafa, așa cum ne spun Evangheliile. Vezi și în XVIII, 12 - 14.

193 Cf. *Mt. XII, 24.*

194 *Mt. XI, 9*

195 Într-o legiune romană, signoforul era purtătorul steagului legiunii respective

196 Acest nume s-a păstrat pe calea tradiției orale, din moment ce nu există nicio mențiune după care acesta ar fi fost numele real al soției lui Pilat. Evanghelia după Matei o menționează cu o singură ocazie, dar fără a-i da numele. Vezi *Mt. XXVII, 19.*

197 Cf. *Mt. XXVII, 19.*

198 cf. *Lc. XXIII, 14.*

199 cf. În XVIII, 31.

200 În XVIII, 33.

201 În XVIII, 34.

202 cf. În XVIII, 35.

203 În XVIII, 36 - 38.

204 *Lc. XXII, 4.*

205 *Mt. XXVI, 61.*

206 *Mt. XXVII, 24.*

207 *Mt. XXVII, 25.*

208 cf. În XIX, 12.

209 cf. *Iș. VII, 10 - 12.*

210 În V, 8.

211 *Lc. XVIII, 38.*

212 cf. *Lc. VIII, 43 - 48.*

213 cf. În XI, 1 - 45.

214 cf. *Mt. XXVII, 17*

215 cf. *Mt. XXVII, 22.*

216 cf. În XIX, 12.

217 cf. *Mt. II, 1 - 11.*

218 cf. *Mt. II, 13 - 19.*

219 cf. *Mt. II, 16.*

- 220 Mt. XXVII, 24.
221 Mt. XXVII, 25.
222 cf. Mt. XXVII, 29.
223 cf. Lc. XXIII, 34.
224 Mt. XXVII, 42
225 cf. Mt. XXVII, 48.
226 cf. Lc. XXIII, 38.
227 cf. Lc. XXIII, 39 - 43.
228 cf. Lc. XXIII, 44 - 47.
229 cf. Mt. XXVII, 57 - 60.
230 cf. Dt. XXXII, 35
231 cf. Mt. XXVIII, 1 - 10.
232 cf. Mt. XXVIII, 11 - 15.
233 cf. Mt. XXVIII, 16 - 20; Lc. XXIV, 50 - 53.
234 Vezi 4 Rg.
235 Lc. XIII, 35.
236 cf. Lc. II, 28 - 32.
237 cf. Lc. II, 34 - 35.
238 Cf. Mt. XXVII, 52 - 53.
239 Mt. IV, 14 - 16.
240 cf. În I, 29.
241 cf. Mt. XVII, 5.
242 Mc. XIV, 34.
243 Ps. XXIII, 7.
244 cf. Ps. CU, 8 - 20.
245 cf. Is. XXVI, 19.
246 cf. Ps. XXIII, 8.
247 cf. Ps. CI, 20 - 21.
248 Ps. XXIX, 4 - 5.
249 Ps. XCVII, 1 - 3.
250 Ps. CXLIX, 9.
251 cf. Ave. III, 13.
252 cf. Ps. LXXXIX, 19

253 Parafrază după Mi. VII, 18 - 20: „Cine este Dumn
ezeu ca Tine, Care ierți fărădelegea și treci cu vederea păc
atele restului moștenirii Tale? Mânia Lui nu ține totdeauna,
căci El iubește îndurarea. Și milostivește-Te iarăși spre noi
și fărădelegile noastre calcă-le în picioare! aruncă în adânc

ul mării toate păcatele noastre Păstrează credințioșia făgăduită lui Iacob și îndurarea pe care ai arătat-o lui Avraam, precum ai jurat către părinții noștri în zilele de odinioară”.

254 *Ps. XLVII*, 13.

255 *cf. 4 Rg. II*, 11.

256 *Lc. XXIII*, 42.

257 *cf. Lc. XXIII*, 43.

258 *Septiiaginta*. Reprezintă traducerea în limba greacă, atât a celor cinci cărți ale lui Moise (Pentateuhul), cât și a celorlalte cărți ale Vechiului Testament. Această traducere s-a efectuat în perioada cuprinsă între sec. III-II î.Hr.

259 *cf. Iș. XXV*, 10.

260 Până la cei 5.500 de ani, mai lipsesc la numărătoare 536 de ani.

261 Vezi textul acestei scrisori în Anexa 2.

Anexa

1

Evangelhia după Ioan **cap. 3, 1 - 21**

1. Și era un om dintre farisei, care se numea Nicodim și care era fruntaș al iudeilor.

2. Acesta a venit noaptea la Iisus și I-a zis: Rabi, știm că de la Dumnezeu ai venit învățător; că nimeni nu poate face aceste minuni, pe care le faci Tu, dacă nu este Dumnezeu cu el.

3. Răspuns-a Iisus și i-a zis: Adevărat, adevărat zic ție: De nu se va naște cineva de sus, nu va putea să vadă împărăția lui Dumnezeu.

4. Iar Nicodim a zis către El: Cum poate omul să se nască, fiind bătrân? Oare, poate să intre a doua oară în pântecele mamei sale și să se nască?

5. Iisus a răspuns: Adevărat, adevărat zic ție: De nu se va naște cineva din apă și din Duh, nu va putea să intre în împărăția lui Dumnezeu.

6. Ce este născut din trup, trup este; și ce este născut din Duh, duh este.

7. Nu te mira că ți-am zis: Trebuie să vă nașteți de sus.

8. Vântul suflă unde voiește și tu auzi glasul lui, dar n

u știi de unde vine, nici încotro se duce. Astfel este cu oricine e născut din Duhul.

9. A răspuns Nicodim și i-a zis: Cum pot să fie acestea?

10. Iisus a răspuns și i-a zis: Tu ești învățătorul lui Israel și nu cunoști acestea?

11. Adevărat, adevărat zic ție, că noi ceea ce știm vorbim și ce am văzut mărturisim, dar mărturia noastră nu o p rimiți.

12. Dacă v-am spus cele pământești și nu credeți, cum veți crede cele cerești?

13. Și nimeni nu s-a suit în cer, decât Cel ce S-a coborât din cer, Fiul Omului, Care este în cer.

14. Și după cum Moise a înălțat șarpele în pustie, așa trebuie să se înalțe Fiul Omului.

15. Ca tot cel ce crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică.

16. Căci Dumnezeu așa a iubit lumea, încât pe Fiul Său Cel Unul-Născut L-a dat ca oricine crede în El să nu piară, ci să aibă viață veșnică.

17. Căci n-a trimis Dumnezeu pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca să se mântuiască, prin El, lumea.

18. Cel ce crede în El nu este judecat, iar cel ce nu crede a și fost judecat, fiindcă nu a crezut în numele Celui Unuia-Născut, Fiul lui Dumnezeu.

19. Iar aceasta este judecata, că Lumina a venit în lume și oamenii au iubit întunericul mai mult decât Lumina. Căci faptele lor erau rele.

20. Că oricine face rele urăște Lumina și nu vine la Lumină, pentru ca faptele lui să nu se vădească.

21. Dar cel care lucrează adevărul vine la Lumină, ca să se arate faptele lui, că în Dumnezeu sunt săvârșite.

Anexa

II

Pontius Pilatus. Epistola ad Claudium²⁶²

Pontius Pilatus Claudio suo salutem.

Nuper accident quod ipse probavi, Iudaeos per invidi

am se suosque posteros crudeli condemnatione punisse. Denique cum promissum haberent patres eorum quod illis Deus eorum mitteret de caelo Sanctum Suum, qui eorum Rex merito diceretur, et hunc se promiserit per virginem missurum ad terras.

Is itaque me praeside în Iudaea Hebraeorum Deus cum venisset, et vidissent cum caecos înluminasse, leprosos mundasse, paralyticos curasse, daemones ab hominibus fugasse, mortuos suscitasse, imperasse ventis, ambulasse sic cis pedibus super undas maris et multă alia mirabilia fecisse: cum omnis populus Iudaeorum Dei Filium hunc esse dicerent, invidia contra cum ducti sunt principes sacerdotum et tenuerunt cum et mihi tradiderunt, et alia pro aliis mihi de eo mentientes dixerunt, istum magum esse et contra legem eorum agere.

Ego autem credidi ita esse et flagellatum tradidi illum arbitrio eorum. Illi autem crucifixerunt cum et sepulto custodes adhibuerunt. Ille autem militibus mers custodiens die tertio resurrexit. În tantum autem exarsit nequitia Iudaeorum, ut darent pecuniam eis dicentes: Dicite quia discipuli eius corpus ipsius rapuerunt. Sed cum acceptissent pecuniam, quid factum fuerit tacere non potuerunt. Nam et illum resurrexisse testati sunt se videsse, et a Iudaeis pecuniam acceptisse. Haec ideo ingessi ne quis aliter mentiatum, et existimes credendum mendaciis Iudaeorum.

Scrisoarea lui Ponțiu Pilat către Claudiu 263

„Ponțiu Pilat împăratului Claudiu, salutări.

De curând s-a întâmplat un lucru pe care eu însumi îl adevăresc, anume că pe iudei și pe urmașii lor, [Dumnezeu] i-a pedepsit, din pricina pizmei lor, cu o pedeapsă crudă. Când Dumnezeu le-a făgăduit părinților lor că va trimite la ei pe Sfântul Său din ceruri, pe care [părinții iudeilor] L-ar fi numit cu îndreptățire Împărat al lor, El a făgăduit că îl va trimite pe Acela pe pământ printr-o Fecioară.

Și astfel, în vremea guvernării mele, Acest Dumnezeu a venit în Iudeea evreilor, și ei au văzut că i-a luminat pe cei în orbi, că i-a curățit pe cei leproși, că i-a vindecat pe cei sc

hilozi, că i-a alungat pe diavoli din oameni, că i-a înviat pe cei morți, că a poruncit vânturilor, că a umblat pe valurile mării cu picioarele uscate și că a săvârșit multe alte minuni. Când tot poporul iudeilor spunea că Acesta este Fiul lui Dumnezeu, mai marii preoților au fost cuprinși de ură împotriva Lui, și L-au prins și L-au predat mie, și mi-au spus minciuni unii după alții, și pe El L-au învinovățit că este vrăjitor și împotrivor al Legii lor.

Și eu am crezut în vorbele lor și L-am predat pe El biciuit la judecata lor. Și ei L-au răstignit pe El și la mormântul Lui au așezat paznici²⁶⁴. Dar El, fiind păzit de oștenii lor, a înviat a treia zi. Atât de mult s-a aprins ticăloșia iudeilor, încât au dat bani oștenilor, zicându-le: *Spuneți că ucenicii i Lui I-au furat Trupul*²⁶⁵. Dar după ce au luat banii, [oștenii] nu au putut să-și țină gura despre cele întâmplate. Căci și pe Acela L-au mărturisit că a înviat și că L-au văzut pe El, și că au primit bani de la iudei. De aceea, eu le-am repetat pe acestea ca nimeni să nu mintă în vreun fel, și tu să socotești [vrednice] de crezare minciunile iudeilor”.

262 cf. Sorin-Dan Damian, „Martiriul sfinților apostoli Petru și Pavel”, Ed. Herald, București, 2010, p. 53.

263 *Idem*, pp. 78 – 79.

264 cf. Mt 27, 64 – 66;

265 cf. Mt 28, 13;

Index²⁶⁶

A

Acta Christi Domini 47

Adam 16, 39, 72, 74, 104, 105, 110, 111, 114, 117, 145, 147, 152 – 157, 160, 175

adevăr 8, 11, 16, 21, 28, 29, 40, 42, 43, 50, 51, 57, 67, 126, 128

Adonai 103, 145

adunare 141, 159

Agrippa 87, 126

aleși 58

Alexandria 11, 14

- Alexandru 71, 122, 123
 Amsterdam 75
 Anna 122, 126, 127, 137, 140, 141, 143, 144, 158, 15
- 9
- Antichitate 29
 Antihrist 156
 Antiohia 8
 Apocalipsa 55
 apocrif 6, 17, 42 - 52, 56, 55, 60, 62, 65, 66, 68, 73, 7
- 4, 77
- apostoli 164, 175
 arcă 117
 Arhanghel 12, 155, 157
 Asterius 87, 126
 Atotputernicul 74, 149, 157
 Augustin 7, 35, 36, 43, 49, 52, 61, 75, 76
 Augustus 122
 Avraam 139, 160
- B
- Babilon 160
 Barabas 14
 Bartolomeu 52
 Bernard 56, 65, 66
 Betleem 122, 126, 133
 biruință 69, 70, 74, 150, 154
 blasfemie 129, 136
 Bonnet 21, 24, 27
- C
- Caiafa 122, 126, 127, 137, 140, 141, 143, 144, 158, 1
- 59
- Catholicon 50
 Cel Preaînalt 146
 cer 68, 144 - 146, 150, 154, 158 - 160, 163
 Cezar 130, 132, 133
 chinuri 76, 153
 chip 146, 151, 154
Chronica Domini nostri Jesu Christi 53
 Claudiu 18, 20, 22, 24, 25, 29, 161, 165

codex 15, 22, 26
 Constantin 49
 creație 21, 34, 42
 creștinism 23, 44, 51
 cronologie 16
 cruce 41, 93, 95, 121, 145, 152, 156
 cunoaștere 55, 59, 70
Cura sanitatis Tiberii 22, 26
 Cuvântul 12, 13, 14, 36, 43, 52, 76, 77
 D
 Daniel 8, 69
 David 17, 35, 54, 74, 84, 91, 96, 108, 112, 117, 123, 1
 31, 136, 150, 151, 154, 160
Decretum pseudoGelasianum 45, 46
De destructione 31, 32, 33, 34
Descensus Christi ad Inferos 9
De Veronilla 29, 30
 diacon 70
*Dialogus beatae Mariae et Anselmi de passione Dom
 ini* 65
 diavol 40, 153
Disputatio Judaei cum Christiano 61
 divin 44, 55, 80, 106
 document 9, 20, 53
 Domnul 20, 25 – 31, 59, 60, 70, 138, 141, 143, 146, 1
 47, 150 – 155, 157, 158, 160
 duh 140, 162
 Duhul Sfânt 146, 147
 dumnezeire 7, 16, 58, 71, 121, 148, 152
 Dumnezeu 21, 28, 30, 39, 121, 123, 127, 129 – 152, 1
 55, 157, 159, 162, 163, 165
 E
 Egipt 126, 130, 133
 Elisei 140
 Enoh 15, 16, 41, 58, 67, 143, 156, 175
 Epifanie 11, 12, 14
 episcop 8, 47, 70
 epistolă 161

Epistola Pilați ad Claudium 18, 20
 eretic 50
 Eusebiu de Cezareea 7, 11, 12, 13, 28, 36, 76
Evangelium Nazaraeorum 48, 49, 59, 67
Evangelium Nicodemi 2, 5, 10, 11, 14, 15, 18, 19, 26,
 36, 44, 47, 55, 57, 67, 174
Evangelia după Matei 58
Evangelia după Toma 175
Evangelia lui Toma 52
 Evanghelie 14, 52, 55, 60, 68, 79
 F
 Fabricius 2, 72, 81
 facere 89, 90, 107, 110, 116
Faptele lui Ioan 46
Faptele lui Pilat 6, 8, 9
 Faraon 130
 farisei 162
 Fiul 39, 123, 127, 134, 145, 146, 148, 156, 159, 163,
 165
 G
 Galileea 135, 138, 139, 145
Gesta Pilați 9
 Gestas 15, 63, 72, 93, 133, 134
 Golgota 133
 Goliat 136
 Grigorie cel Mare 13, 49, 61
 Grigorie de Tours 8, 35, 60
 H
 Habacuc 112
 har 157
Historia Nicodemi 48
 Hristos 7, 9, 10, 13, 14, 16, 18, 20 - 32, 35, 36, 40 - 4
 3, 47, 51, 53, 56 - 74, 77, 79, 121, 132, 134, 136, 146, 147,
 151, 153, 156, 157, 160
 I
 Iacob 126
 Iacov 139
 Iamnes 130

Ieremia 28
 Ieronim 48, 52
 Ierusalim 21, 31, 35, 40, 54, 58, 122, 123, 139, 141, 142, 144, 156, 157
 Iisus 16, 19, 20, 23, 25, 26, 31, 40, 45, 47, 58, 63, 64, 68, 70, 71, 73, 121 - 130, 132 - 149, 152, 156 - 159, 162, 163
 Ilie 15, 16, 41, 58, 67, 140, 142, 143, 156
 Imnuri 76
 Inimă 136, 145
 Ioan Botezătorul 4, 121, 122, 146, 162, 174
 Iordan 58, 145, 146, 147, 157
 Iosif 8, 9, 10, 14, 17, 24, 26, 34, 35, 39, 41, 42, 43, 54, 59, 60, 61, 64, 67, 77, 78, 121, 122, 126, 133, 135 - 137, 138, 140 - 144, 158, 160
 Iosif din Arimateea 8, 9, 11, 14, 17, 24, 26, 34, 35, 39, 42, 54, 59, 64, 67, 77, 121
 Iosua 28
 Irod 30, 32, 42, 64, 122, 133
 Isaac 87, 98, 126, 139
 Isaia 4, 28, 145, 150
 Israel 98, 99, 102, 103, 104, 117, 122, 139, 140, 141, 143, 145, 146, 160, 163
Istoria ecleziastică 28
 Iuda 18, 33, 122, 126
 Î
 Încercare 49
 Înger 40, 41, 137, 138, 140, 142
 Întrupare 160
 Învățător 37, 121, 139, 162, 163
 Învățăături 49
 Înviere 13, 19, 24, 32, 34, 42, 44, 53, 58, 59, 63, 66, 69, 129, 144, 157
 J
 Jacobus a Voragine 42, 43, 47, 52, 67, 77
 James 10, 54, 68, 79
 Josephus 28, 32, 33
 L

laudă 70, 73, 155
 Lazăr 16, 40, 74, 126, 131, 149
 Legământ 160
 lege 99
Legenda aurea 42, 43, 67, 77
 Levi 83, 122
 leviți 128, 143
Liber Methodii 45
 Lipsius 21, 24, 27
 liturgice 13, 49, 60, 68, 69, 70, 73, 76, 77
 Longinus 63, 67, 71, 94, 134
 Luca 4
 lumină 5, 28, 40, 143, 145, 146, 151, 152, 155
 Lyon 72, 78
 M
 magi 92, 133
 Mamvres 130
 mană 132
 mântuire 13, 39, 153
 Mântuitorul 20, 25 – 27, 30, 46, 121, 149
 manuscris 6, 8, 10, 17, 24, 27, 30, 32, 33, 34, 37, 46,
 54, 61, 62, 77, 78
Manuscrisele de la Marea Moartă 175
 Marcellus 21
 Marcu 4, 52
 Maria 38, 39, 68, 75, 76, 84, 87, 122, 126, 143, 160
 Martinus 21
 martiri 175
 mărturie 9, 14, 24, 26, 58, 128, 131, 143, 155, 157, 1
 59, 160, 163
 Matei 4, 7, 21, 33, 45, 48, 49, 52, 68
Meditationes vitae Christi 65, 66
 Mesia 12, 16, 21
 Mielul lui Dumnezeu 146
 Miheia 4, 155
 minune 26
 mir 144
 Moise 28, 129, 130, 133, 143, 160, 163

Mommsen 7
 mormânt 40, 59, 131, 136, 138, 144, 150, 151
 N
 nădejde 153
 Nazaret 142
 neam 126, 140, 157
 Nero 22, 23, 24, 27, 28, 29, 32
 Nicodim 1 - 10, 25, 30, 31, 35, 47 - 49, 58, 60 - 64, 6
 7, 79, 121, 122, 129 - 132, 136, 140 - 144, 158, 162, 174
 Noul Testament 71
 O
 obârșie 71
 Orosius 7, 21
 P
 păgân 23, 63, 124, 126
 Palestina 7
 Palestra 36, 37, 41, 42, 77
 Paradis 12
Passio Domini secundum Nicodemum 48
Passio Sanctorum Apostolorum Petri et Pauli 21, 24,
 27
Passio S. Margaritae 26
 Pătimirile lui Hristos 9
 patristică 53, 59
 Pavel 164
 Petru 23, 27, 48, 52, 63, 72, 164
 Pilat 7 - 10, 12, 14 - 18, 20 - 33, 42 - 44, 54, 63, 64,
 67, 121 - 136, 138, 143, 158, 159, 161, 165
 pogorâre 36, 42, 61, 70, 75
 Post 34
 preot 122, 139, 143, 144
 Procula 86, 125
 Prudentius 73
 Psalm 69
 PseudoBonaventura 65, 66
 putere 23, 27, 40, 72, 73, 123, 126, 128, 148, 151, 15
 2, 153
 puterea lui Dumnezeu 123

R

rai 43, 72

răscumpărare 154

răstignire 27

război 33, 149, 150

Reformă 45

regi 30, 53, 93

rob 132, 151

Roma 21, 22, 26, 31, 35, 49, 64, 69, 161

Rubellion 122

Rufin 7, 11, 28, 122

Rufinus 7

rugăciune 13, 142, 144, 157

S

sălaș 74

sămânță 160

șarpe 163

Satana 13, 40, 56, 57, 73, 147, 148, 149, 152, 153

Schmidt 63, 71, 73

Scripturi 16, 99, 121, 140, 159

Scripturi canonice 47, 55

Sedulius 48, 73

semințe 50, 51

Set 12, 43, 72, 105, 147

Seth 105

sfânt 23, 33, 41, 59, 64, 69, 70, 71, 76, 140, 146, 150,
154, 156, 158, 164

Sfânta Scriptură 160

sfîțire 70

Sidonius Apollinaris 73

Simeon 40, 46, 102, 103, 104, 143, 144, 146

Simon 23, 24

Simon Magul 23, 24

sinagogă 16, 28, 125, 129, 136, 137, 139, 142, 144, 1
58, 160

slavă 41, 143, 149 - 155

Soare 135

Solomon 34, 63, 128, 175

Somnium Neronis 27

Speculum historiale 42, 43

strălucire 145, 151

suflet 143, 148

Summa de arte praedicandi 48, 59

T

taine 157

Tatian 175

templu 17, 28, 33, 34, 63, 122, 128, 135, 143, 144, 14
6, 159

Teodosie 31, 121

Tertullian 7, 21

Tiberiu 7, 8, 21, 22, 23, 25, 26, 30, 31, 32, 34, 122

Tischendorf 9, 10, 11, 16, 26

Titus 26, 32

Toma 3, 7, 77, 175

Tractatus secundum Nicodemum 48

tradiție 7, 53, 59, 65, 72, 74, 121

Tranzitus Mariae 45, 68

trup 142, 156, 162

U

ucenic 40, 126, 130, 138, 139, 140, 142, 143, 144, 16
5

V

Valentinian 121

Vatican 22, 48, 68

Venantius 73

Venantius Fortunatus 73

Veronica 23, 24, 30, 71, 91, 131

Vespasian 27, 32

Viața lui Adam și a Evei 12

Vienna (palimpsest) 6, 7, 10, 11, 19, 32

vin 134

Vindicta Salvatoris 26

Visio Pauli 45, 78

Vita Adae et Evae 12, 45

Vita beate virginis Marie et Salvatoris rhythmica 51,
62

Vita rhythmica 51, 62, 64, 65

viziune 71

Volusian 23, 24, 26

vrăjitor 123, 126, 159, 165

266 Numărul paginilor se referă la ediția tipărită a cărții.